

ULKOASIAINMINISTERIÖN
JULKAISUJA

Ihmisoikeudet ja Suomen ulkopolitiikka

ULKOASIAINMINISTERI ERKKI TUOMIOJAN
EDUSKUNNAN ULKOASIAINVALIOKUNNALLE
ANTAMA SELVITYS SUOMEN HALLITUKSEN
IHMISOIKEUSPOLITIIKASTA 29.11.2000

Tätä julkaisua myy:

Oy EDITA Ab

PL 800, 00043 EDITA, vaihde (09) 566 01

ASIAKASPALVELU

puh. (09) 566 0266, telefax (09) 566 0380

EDITA-KIRJAKAUPAT HELSINGISSÄ

Annankatu 44, puh. (09) 566 0566

Eteläesplanadi 4, puh. (09) 662 801

Ihmisoikeudet ja Suomen ulkopolitiikka

ULKOASIAINMINISTERI ERKKI TUOMIOJAN
EDUSKUNNAN ULKOASIAINVALIOKUNNALLE
ANTAMA SELVITYS SUOMEN HALLITUKSEN
IHMISOIKEUSPOLITIIKASTA 29.11.2000

HELSINKI 2000

ULKOASIAINMINISTERIÖN
JULKAISUJA

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	5
2. SUOMEN TOIMINTA IHMISOIKEUKSIEN KUNNIOI- TUKSEN EDISTÄMISEKSI	10
2.1 Periaatteet ja päämäärät	10
2.2 Painopisteet	11
2.3 Toimintatavat	12
<i>Kahdenvälinen yhteistyö: Iran</i>	
2.4 Kansalaisyhteiskunnan kasvava rooli	16
<i>Ihmisoikeusyksikön rahoittamat tutkimukset Turkki kohti EU-jäsenyyttä, ihmisoikeudet yhtenä liittymiskritee- rinä</i>	
2.5 EU:n ihmisoikeuspolitiikka	22
2.6 Kehitysyhteistyö ja ihmisoikeudet	31
<i>Suomen yhteistyö Etelä-Afrikan kanssa ihmisoikeuksien alueella</i>	
2.7 Globalisaatio, kauppa ja ihmisoikeudet	36
2.8 Ihmisoikeudet, konfliktit ja kriisinhallinta	39
<i>Jälleenrakennus Bosnia-Hertsegovinassa ja Kosovossa</i>	
2.9 Pysyvä kansainvälinen rikostuomioistuin	44
2.10 Vaalitarkkailu	46
2.11 Asevienti ja ihmisoikeudet	48
3. SUOMEN TOIMINTA JA TAVOITTEET KANSAINVÄ- LISISSÄ JÄRJESTÖISSÄ	50
3.1 Yhdistyneet kansakunnat	50
3.2 Euroopan neuvosto	60
3.3 ETYJ	65
3.4 Muut kansainväliset järjestöt	69
4. IHMISOIKEUKSIEN KEHITTÄMINEN	74
4.1 Sopimusjärjestelmän kehittäminen ja raportointi	74
<i>Suomen raportointi</i>	

4.2 Suomen ihmisoikeuspolitiikan painopistealueet	80
4.2.1 Lapsen oikeudet	80
<i>Vahingollisten perinnetapojen poistaminen</i>	
4.2.2 Naisten oikeudet	87
4.2.3 Vähemmistöt	92
<i>Romanien oikeuksien edistäminen</i>	
4.2.4 Alkuperäiskansat	97
<i>Pilottiprojekti Boliviassa</i>	
4.3 Temaattiset kysymykset	100
4.3.1 Rasismi	100
4.3.2 Kuolemanrangaistus	104
<i>Kuolemanrangaistus Yhdysvalloissa</i>	
4.3.3 Kidutuksen, julman, epäinhimillisen ja halventavan kohtelun ja rangaistuksen kieltä	110
4.3.4 Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet	113
4.3.5 Oikeus kehitykseen	115
4.3.6 Oikeus terveelliseen ympäristöön	116
4.3.7 Bioetiikka	118
4.3.8 Ihmisoikeuksien puolustajat	119
4.3.9 Vammaiset henkilöt	121
4.3.10 Pakolaiset	123
4.3.11 Ihmiskauppa	126
4.3.12 Ajatuksen, uskonnon ja omantunnon vapaus	128
5. LOPUKSI	132

LYHENTEET

LIITTEET

1. JOHDANTO

Hallitus on ohjelmansa mukaisesti vahvistanut edelleen toimintaansa ihmisoikeuksien kunnioituksen edistämiseksi maailmanlaajuisesti. Samalla on työskennelty aloitteellisen ja johdonmukaisen ihmisoikeuspolitiikan lujittamiseksi osana Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Ihmisoikeuksien merkitys Suomen ulkopolitiikassa on viime vuosina vakiintunut ja erityistä huomiota on kiinnitetty siihen, että ihmisoikeudet otetaan huomioon ulkopolitiikan kaikilla osa-alueilla. Tavoitteena on edelleen kasvattaa ihmisoikeuksien painoarvoa ulko- ja turvallisuuspolitiikassa.

Suomen ihmisoikeuspolitiikan periaatteet ja linjaukset kirjattiin ensimmäisen kerran selonteossa, jonka ulkoministeri antoi eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle marraskuussa 1998, yleismaailmallisen ihmisoikeusjulistuksen 50-vuotisjuhlavuonna. Selonteko oli luonteeltaan linjaasiakirja, johon koottiin Suomen hallituksen ihmisoikeuspolitiikan periaatteet ja tavoitteet. Linjauksen mukaan ihmisoikeudet ovat tärkeä osa Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa ja ne otetaan huomioon sen kaikilla osa-alueilla, aloitteellisesti ja johdonmukaisesti.

Ensimmäistä selontekoa annettaessa todettiin, että hallitus antaa määräjain selonteon toiminnastaan ihmisoikeuksien edistämiseksi. Nyt valmisteltava selvitys toimii siten myös ensimmäisen selonteon seurantaraporttina. Sen keskeinen sisältö on selostaa ja arvioida käytännön ihmisoikeuspolitiikkaamme. Tarkoitus on näin edelleen lisätä avoimuutta sekä vuorovaikutusta kansalaisyhteiskunnan kanssa.

Selvitys ei ole vain toimintakertomus vaan siinä esitetään myös periaatekantoja ja tavoitteita jatkotyölle. Rakenne noudattaa pitkälti edellistä selontekoa. Ensimmäisessä julkaisussa kuvattu historiallinen kehitys on kuitenkin jätetty pois ja joitakin uusia temaattisia kysymyksiä lisätty. Eräillä maa- ja teemakohtaisilla esimerkeillä on havainnollistettu sitä, miten eri keinoin pyritään edistämään ihmisoikeuksien kunnioitusta. Keskeiset periaatelinjaukset on kerrattu tiivistetysti, jotta selvityksen käyttö itsenäisenä asiakirjana olisi mahdollista.

Selvityksen pääpaino on ulkoasiainministeriön toimialalla, joten hallituksen ihmisoikeuspolitiikkaa tarkastellaan ulko- ja turvallisuuspolitiikan yhteydessä. Ihmisoikeuksien merkitys kriisien ennalta ehkäisyssä ja rauhan ja turvallisuuden edistäjänä on vakiintunut osaksi kansainvälisen yhteisön turvallisuuskäsitystä. Ihmisoikeuksilla on kuitenkin myös turvallisuusnäkökohdista riippumaton ihmisoikeuksien yleismaailmallisuuteen perustuva itsenäinen arvo ja merkitys. Vakauden ja turvallisuuden edistäminen ei merkitse pyhätyneisyyttä vaan pitää aina sisällään demokraattisen muutoksen mahdollisuuden.

Vaikka edellisen ihmisoikeuslonteon periaatteet, painopisteet ja linjaukset ovat kestäviä, kohtaa ihmisoikeuspolitiikka jatkuvasti uusia haasteita. Ihmisoikeusnäkökohtien esiin tuominen merkittävien ajankohtaisten kysymysten kuten globalisaation ja kriisinhallinnan suhteen on tärkeää myös ihmisoikeuspolitiikan johdonmukaisuuden vahvistamiseksi. Viime vuosina on käynyt yhä selvemmäksi, että ihmisoikeudet ovat välttämätön ehto kestäväälle kehitykselle. Aiempi poliittinen kiistely kansalais- ja poliittisten oikeuksien tai taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien ensisijaisuudesta on antanut tilaa käsitykselle kaikkien ihmisoikeuksien samanarvoisuudesta ja keskinäisestä riippuvuudesta. Globalisaatio on osaltaan korostanut tätä yhteyttä. Kestävän kehityksen saavuttaminen edellyttää sekä kansalais- ja poliittisten että taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien toteutumista.

Niin kansainvälinen yhteisö kuin kansallisvaltiotkin ovat tunnistaneet globalisaation aiheuttamat haasteet. Globalisaation tarjoamat mahdollisuudet kehitykseen ja hyvinvointiin ovat huomattavat. Ratkaisematta ovat kuitenkin sekä kysymys globalisaation hallinnasta ja sääntelystä että epätoivottu kehitys, kuten eriarvoistuminen, sekä etujen epätasa-arvoinen jakaantuminen ja köyhyden lisääntyminen. Ihmisoikeuksien osalta globalisaation aiheuttama haaste on monitahoinen. Kansainväliset ihmisoikeussopimukset sitovat valtioita mutta eivät suoraan yrityksiä, eivät myöskään vaikutusvaltaisia monikansallisia yrityksiä. Valtioilla on kuitenkin velvollisuus edistää ihmisoikeuksien toteutumista ja varmistaa sopimusten noudattaminen alueellaan.

Keskustelu ihmisoikeuksien ja globalisaation suhteesta sekä vastuukysymyksistä on vasta aluillaan. Avoin vuorovaikutus kansainvälistyvien ja verkottuvien kansalaisjärjestöjen ja hallitusten välillä edesauttaa mahdollisuuksia globalisaation hallintaan ja myönteisten mahdollisuuksien toteutumiseen.

Ihmisoikeuksien rooli konfliktin kaikissa vaiheissa on tunnustettu ja periaatteellinen yksimielisyys vallitsee myös ihmisoikeuksien merkityksestä kriisinhallinnassa. Ihmisoikeuksien rooli käytännön tasolla kriisinhallinnassa kaipaakin vahvistamista ja täsmentämistä. Ensisijaisen tärkeää on, että kriisinhallintaan osallistuvalla henkilöstöllä on ihmisoikeusasiantuntemusta ja että se omassa toiminnassaan kunnioittaa ihmisoikeuksia. Kriisinhallinnan kehittäminen ei saa merkitä sotilaallisten näkökohtien korostumista kansainvälisen yhteisön toiminnassa vaan keskeisinä periaatteina tulee olla siviilihallinto ja ihmisoikeuksien täysimääräinen kunnioittaminen. Kansalaisjärjestöjen asiantuntemus on arvokasta erityisesti kansalaisyhteiskunnan rakentamisessa.

Suomen toiminta Euroopan unionin puheenjohtajanaan viime vuosituhannen viimeisen kauden ajan antoi vahvasti leimansa hallituksen ihmisoikeuspoliittiseen toimintaan. Suomen tavoitteena oli EU:n ihmisoikeuspolitiikan vahvistaminen ja avoimuuden ja johdonmukaisuuden lisääminen. Tärkeimmät edistysaskeleet tässä suhteessa olivat EU:n ensimmäinen ihmisoikeusraportti sekä ensimmäinen keskustelufoorumi ihmisoikeuksista kansalaisyhteiskunnan kanssa. Puheenjohtajuuskaudella pystyttiin myös vahvistamaan EU:n toimintaa kuolemanrangaistuksen poistamiseksi kaikkialta maailmasta.

Eurooppa-neuvoston Nizzan kokouksessa joulukuussa 2000 on tarkoitettu yhteisesti Euroopan parlamentin ja komission kanssa julistaa Euroopan unionin perusoikeuskirja. Laajassa valmistelukunnassa yksimielisesti hyväksytty perusoikeuskirjaluonnos sisältää sekä perinteisiä kansalais- ja poliittisia oikeuksia sekä sosiaalisia, taloudellisia ja kulttuurioikeuksia. Nämä oikeudet perustuvat ennen kaikkea Euroopan ihmisoikeussopimukseen ja Euroopan sosiaaliseen peruskirjaan.

EU:n perusoikeuskirjan myötä kysymys Euroopan yhteisön liittymiseksi Euroopan ihmisoikeussopimukseen on tullut entistä ajankohtaisemmaksi. Suomi on tehnyt tätä koskevan esityksen nyt käynnissä olevassa hallitusten välisessä konferenssissa, jonka tulokset hyväksytään Nizzan Eurooppa-neuvostossa. Liittyminen takaisi ihmisoikeuksien ulkopuolisen kansainvälisen valvonnan Euroopan unionin toimielinten osalta.

Viime selonteossa painopisteiksi valittuihin naisten, lasten, vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen oikeuksiin on perusteltua jatkossakin kiinnittää erityistä huomiota, sillä nämä ryhmät joutuvat edelleen muita helpommin syrjityiksi. Olennaista on ryhmien itsensä osallistuminen niin politiikan muotoiluun kuin sen ajamiseen kansainvälisillä foorumeilla. Syrjimättömyyteen liittyy läheisesti rasismiin vastainen taistelu, joka on edelleen vahvistumassa osana hallituksen ihmisoikeuspolitiikkaa.

Vaikka ihmisoikeusloukkauksia edelleen esiintyy laajasti ympäri maailmaa, on ihmisoikeuksien suojelussa kansainvälisellä tasolla päästy eteenpäin. YK:n piirissä huomionarvoisia saavutuksia ovat mm. julistus ihmisoikeuksien puolustajista sekä naisten oikeuksien sopimuksen ja lapsen oikeuksien sopimuksen valinnaisten pöytäkirjojen hyväksyminen. Euroopan neuvostoon Suomen aloitteesta perustettu ihmisoikeusvaltuutetun virka on jo osoittanut tarpeellisuutensa.

Ulkoasiainhallinnon voimavarat ihmisoikeuksien alalla ovat rajalliset. Ministeriön poliittisen osaston ihmisoikeusyksikön sekä oikeudellisen osaston lisäksi kehitysyhteistyöosastolle on perustettu ihmisoikeus-, demokratia-, hyvä hallinto- ja tasa-arvokysymysten neuvonantajien toimet. Erityistä huomiota on kiinnitetty koko ulkoasiainhallinnon ihmisoikeusasiantuntemuksen kasvattamiseen. Ihmisoikeuskoulutusta on lisätty ja esimerkiksi aluekokousten asialistalle ihmisoikeudet on nyt otettu säännönmukaiseksi asiakohdaksi. Ihmisoikeuspoliittinen selonteko on myös toiminut ulkoasiainhallinnon sisällä johdonmukaisuutta lisäävänä työkaluna. Nyt annettava selvitys jaetaan edellisen tapaan kaikille ulkoasiainhallinnon työyksiköille mu-

kaan lukien edustustot. Suomen EU-puheenjohtajuuden aikana kiinnitettiin erityistä huomiota hallituksen ihmisoikeuspolitiikan johdonmukaisuuteen. Puheenjohtajuuskaudella ihmisoikeuksien tuntemus lisääntyi selvästi sekä ministeriössä että edustustoissa. Ihmisoikeuspolitiikan vahvistamiseksi on myös ihmisoikeusyksikön tutkimusvaroja lisätty ja yhteistyö tutkijayhteisön, erityisesti ihmisoikeusinstituuttien kanssa on tiivistynyt ja monipuolistunut.

Kansalaisjärjestöjen rooli ja vaikutusvalta on kansainvälisellä tasolla kiistatta kasvanut. Kansalaisyhteiskunnan aktiivisuus on edellytys tulokselliselle ihmisoikeuspolitiikalle. Myös Suomessa eduskunnan, kansalaisjärjestöjen ja tutkijayhteisön kasvava aktiivisuus ihmisoikeuskysymyksissä vahvistaa osaltaan ihmisoikeuksien painoarvoa. Selvityksen keskeinen päämäärä on lisätä hallituksen ihmisoikeuspolitiikan avoimuutta sekä kehittää vuoropuhelua eduskunnan, kansalaisjärjestöjen ja muun kansalaisyhteiskunnan kanssa.

2. SUOMEN TOIMINTA IHMISOIKEUKSIEN KUNNIOITUKSEN EDISTÄMISEKSI

2.1. Periaatteet ja päämäärät

Suomen hallituksen ihmisoikeuspolitiikan lähtökohtana on ihmisoikeuksien universaalisuus. Myös yleismaailmallinen ihmisoikeusjulistus ja kansainväliset ihmisoikeussopimukset perustuvat ihmisoikeuksien universaalisuuteen. Sopimukseen perustuen hallitusten velvollisuus on ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja takaaminen kaikkien alueellaan olevien yksilöiden kohdalla. Ihmisoikeudet ovat nimenomaan yksilön oikeuksia, joita hallituksen velvollisuus on kunnioittaa ja turvata.

Yleismaailmallisuuden periaatteesta seuraa kansallisen suvereniteetin yli menevä kansainvälisen yhteisön oikeus ja velvollisuus ihmisoikeuksien edistämiseen ja ihmisoikeusloukkausten ehkäisemiseen kaikkialla maailmassa. Vaikka kulttuuriset, historialliset tai uskonnolliset erot voidaan ottaa huomioon oikeuksien toteuttamistavoissa, ne eivät koskaan voi oikeuttaa ihmisoikeusloukkauksiin.

Ihmisoikeudet ovat samanarvoisia ja toisistaan riippuvaisia. Kansalais- ja poliittisia sekä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia on toteutettava rinnakkain. Myös ns. kollektiivisten oikeuksien edistäminen on käytännössä tärkeää esimerkiksi vähemmistöjen kohdalla. Päämääränä on kaikkien ihmisoikeuksien toteutuminen kaikkien yksilöiden kohdalla.

Vuonna 1948 hyväksytty yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus toteaa, että ihmisoikeudet ovat kaikille samat riippumatta syntyperästä, sukupuolesta, asuinpaikasta, varallisuudesta, uskonnosta tai muista vastaavista tekijöistä. Ihmisoikeudet ovat ihmisen synnynnäisiä ja luovuttamattomia oikeuksia. Julistus luettelee keskeiset oikeudet, joita ovat niin kansalais- ja poliittisten oikeuksien piiriin kuuluvat kuin taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet. Julistuksen pohjalta laadittiin vuonna 1966 YK:ssa kaksi kattavaa kansainvä-

listä ihmisoikeussopimusta. Näiden yleissopimusten lisäksi on laadittu joukko erityisiä oikeuksia koskevia sopimuksia. Suomi on liittynyt keskeisiin ihmisoikeussopimuksiin.

Ihmisoikeuksien yleismaailmallisuuden johdosta globaalien ihmisoikeusnormien ja mekanismien merkitys on korvaamaton. Alueellisilla järjestelyillä ja normistoilla voi olla merkittävä näitä täydentävä merkitys edellyttäen, että ne ovat vähintään YK:n normien tasoa. Ensimmäisesti tulee pyrkiä globaalinormit ylittävään ihmisoikeuksien turvaamiseen alueellisesti. Euroopan neuvostossa on luotu kattava, oikeudellisesti sitova normisto, joka on eräiltä osin YK-standardeja vaativampi. Sen keskeinen elementti on Euroopan ihmisoikeussopimus sekä siihen liittyvä ylikansallista tuomiovaltaa käyttävä valvontajärjestelmä.

2.2. Painopisteet

Syrjinnän kieltäminen on olennainen osa ihmisoikeuksia. Vaikka ihmisoikeudet ovat kaikille samat, ne eivät käytännössä toteudu yhtäläisesti. Hallitus on jatkanut toimintaansa viime selonteossa määritellyillä Suomen ihmisoikeuspolitiikan painopistealoilla naisten, lasten, vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen oikeuksien edistämiseksi. Nämä ryhmät joutuvat edelleen muita helpommin syrjityiksi. Tärkeää on, että ryhmät voivat osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon kaikilla tasoilla. Vaikka hallitus pyrkii vahvistamaan edelleen toimintaansa kaikilla ihmisoikeuksien osa-alueilla, on voimavarojen keskittäminen erityisiin painopistealueisiin todettu hedelmälliseksi. Suomen profiili kansainvälisissä järjestöissä on erityisesti näissä kysymyksissä ollut korkea ja vuorovaikutus ja yhteistyö kansalaisyhteiskunnan kanssa tuloksellista. Lapsen oikeuksien edistäminen on korostumassa sekä kansainvälisen yhteisön työjärjestyksessä että Suomen painopisteissä.

Syrjimättömyyteen liittyy läheisesti rasismin vastainen toiminta, joka on olennainen osa Suomen hallituksen ihmisoikeuspolitiikkaa. Ra-

sismin ja suvaitsemattomuuden vastainen toiminta on korostumassa myös kansainvälisten järjestöjen sekä EU:n toiminnassa.

2.3. Toimintatavat

Suomen hallituksen ulko- ja turvallisuuspoliittisessa tavoitteenasettelussa olennaisena osana on pyrkimys ihmisoikeuksien edistämiseen. Tavoitteeseen pyritään ulkopoliittikan eri keinoin ja pyrkimys heijastuu ulkopoliittikan kaikkiin osa-alueisiin. Tämä vaatii jatkuvaa koordinaation, asiantuntemuksen ja voimavarojen kehittämistä.

Hallitus pyrkii avoimeen ihmisoikeuspolitiikkaan, jossa kannanottojen perusteet ovat julkisesti perusteltavissa. Vuorovaikutus ja dialogi kansalaisyhteisöjen ja tutkijayhteisön sekä eduskunnan kanssa on tärkeää hallituksen ihmisoikeuspolitiikkaa kehitettäessä ja muotoiltaessa.

Ihmisoikeuspolitiikan perustana ovat ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus sekä kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja niiden toteuttaminen käytännössä. Hallitus toimii sen puolesta, että kaikki valtiot liittyvät ihmisoikeussopimukseen ja myös toteuttavat niitä käytännössä. Ihmisoikeusnormisto on vahvistunut viime vuosina mm. naisten oikeuksien yleissopimuksen ja lapsen oikeuksien sopimuksen valinnaisten pöytäkirjojen sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen syrjintäpöytäkirjan tultua hyväksytyiksi. Sopimusjärjestelmän kehittäminen sekä sen valvontamekanismien vahvistaminen on tärkeää ihmisoikeuksien kunnioituksen lisäämiseksi maailmanlaajuisesti.

Ihmisoikeuksien kunnioittaminen on kansainvälisen yhteisön yhteinen tavoite ja huolenaihe. Hallitus ei hyväksy argumenttia sisäisiin asioihin puuttumisesta ihmisoikeuksien yhteydessä. Ihmisoikeuksien yleismaailmallisuuden mukaisesti kansainvälisillä foorumeilla kuten YK:ssa voidaan kiinnittää huomiota ja ottaa kantaa valtioiden ihmisoikeusloukkauksiin.

Ihmisoikeuksien painoarvo kansainvälisten järjestöjen toiminnassa on kasvava. YK:n ja muiden kansainvälisten järjestöjen mekanismit, yh-

teistyöohjelmat sekä tekninen apu ovat merkittäviä välineitä ihmisoikeuksien edistämiseksi. Alueellisella tasolla Euroopan neuvostolla ja ETYJillä on tärkeä rooli.

Euroopan unioni on keskeinen kanava Suomen hallituksen toiminnassa ihmisoikeuksien edistämiseksi. Samalla hallitus pyrkii unionin yhteisen ihmisoikeuspolitiikan vahvistamiseen ja avoimuuden lisäämiseen. EU-jäsenyys on osaltaan vaikuttanut ihmisoikeusasioiden korostumiseen ulkoasiainhallinnon kentässä. EU ottaa kantaa maailmanlaajuisesti ihmisoikeusasioihin jatkuvasti ja nopealla aikataululla. Tämä on asettanut ulkoasiainhallinnon voimavarat koetukselle. Voidakseen vaikuttaa tehokkaasti EU:n päätöksentekoon Suomen on pystyttävä ottamaan perustellusti kantaa kaikkiin esille nouseviin kysymyksiin. Kannanmuodostuksen pohjaksi tarvitaan entistä nopeammin ja syvällisempää arviota sekä eri maiden ihmisoikeustilanteen kehityksestä että EU-maiden politiikasta. Tässä tilanteessa edustustoverkon merkitys on entisestään korostunut. Myös vaikuttaminen kolmansissa maissa toimivien EU-maiden edustustojen kasvavaan yhteiseen ihmisoikeuspoliittiseen raportointiin ja politiikkasuositusten tekoon edellyttää edustustojen voimavarojen ja valmiuksien kehittämistä.

Suomi noudattaa YK:n turvallisuusneuvoston ja EU:n päättämiä pakotteita ja rajoituksia. Pakotteet ovat ihmisoikeusnäkökulmasta ongelmallisia, mikäli ne kohdistuvat heikoimmassa asemassa oleviin yksilöihin. Pakotteista päätettäessä erityistä huomiota tulee kiinnittää niiden kohdentumiseen ihmisoikeusloukkauksiin syyllistyviin hallituksiin.

Suomen kahdenvälisissä suhteissa ihmisoikeuskysymykset ovat vakiinnuttaneet asemansa ja ne ovat säännöllisesti esillä maiden välisessä kanssakäymisessä kaikilla tasoilla. Hallitus pyrkii ihmisoikeuksien edistämiseen vuoropuhelun, yhteistyön sekä teknisen avun ja koulutuksen keinoin aina kun ihmisoikeuksien edistämiseen tällä tavoin on tosiasiallisia edellytyksiä. Pyrkimys yhteistyöhön ja dialogiin ei sulje pois julkisen huomion kiinnittämistä ihmisoikeusloukkauksiin.

Kannan muodostaminen tietyn maan ihmisoikeustilanteeseen edellyttää luotettavaa arviota maan ihmisoikeustilanteesta ja sen kehitys-

suunnasta. Arvioitaessa eri toimintatapojen tehokkuutta huomioon otetaan myös kyseessä olevan hallituksen valmius tilanteen parantamiseen. Valtion sitoutuminen kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja valmius yhteistyöhön kansainvälisten ihmisoikeusmekanismien kanssa on tärkeä tekijä arvioitaessa yhteistyövaraisen toiminnan mahdollisuuksia. Mikäli hallitus on valmis avoimuuteen ja yhteistyöhön kansainvälisten ihmisoikeusmekanismien kanssa ihmisoikeustilanteen parantamiseksi, on yhteistyöllä ja vuoropuhelulla todennäköistä saavuttaa tuloksia myös kahdenvälisesti. Erityistä huomiota arvioinnissa kiinnitetään myös vähemmistöjen, alkuperäiskansojen, naisten ja lasten oikeuksien toteutumiseen. Silloin kun edellytyksiä hallituksen tukemiseen ei ole, korostuu tuki kansalaisyhteiskunnalle.

Usein käytännössä ihmisoikeuksien edistäminen tietyssä maassa edellyttää eri keinojen yhdistelmää. Tilanteeseen saatetaan kiinnittää huomiota kansainvälisillä foorumeilla, EU:n kautta vaikutetaan niin vuoropuhelun ja yhteistyön kuin kannanottojen ja demarshienkin kautta. Toimintaa voidaan täydentää kahdenvälisesti sekä eri tason tapaamisissa ja dialogeissa että yhteistyön keinoin.

Kahdenvälinen yhteistyö: Iran

Suomi toimii aktiivisesti sekä kansainvälisillä foorumeilla, EU-yhteistyössä että kahdenvälisissä suhteissa ihmisoikeuksien edistämiseksi kaikkialla maailmassa. Kansainvälinen toiminta sekä yhteistyö ja dialogi kahdenvälisissä suhteissa ovat toisiaan täydentäviä toimintoja.

Kansainvälisistä järjestöistä keskeisin foorumi on YK, jossa Suomi yhdessä muiden EU-jäsenmaiden kanssa tekee aloitteita ja ottaa kantaa ihmisoikeusloukkauksiin eri puolilla maailmaa. EU esittää vuosittain YK:ssa ns. maapäätöslauselmia, joissa nostetaan esille ko. maassa tapahtuvat ihmisoikeusloukkaukset ja velvoitetaan ko. maata yhteistyöhön YK:n ihmisoikeusmekanismien kanssa sekä edistämään ihmisoikeuksien toteutumista. Suomen puheenjohtajuuskaudella EU esitti YK:n yleiskokouksessa neljä maapäätöslausel-

*maa, jotka koskivat ihmisoikeusloukkauksia Iranissa, Irakis-
sa, Kongon Demokraattisessa Tasavallassa sekä Sudanissa.*

*EU seuraa ja ottaa aktiivisesti kantaa Iranin ihmisoikeusti-
lanteen kehitykseen. EU on esittänyt vuosittain sekä YK:n ih-
misoikeustoimikunnassa että YK:n yleiskokouksessa Iranin ih-
misoikeustilannetta koskevan päätöslauselman. Päätöslau-
selmassa kiinnitettiin huomiota Iranissa tapahtuneeseen ke-
hitykseen ihmisoikeuskysymyksissä sekä tuotiin esiin maassa
tapahtuvat vakavat ihmisoikeusloukkaukset. Irania kehoteti-
ttiin yhteistyöhön YK:n ihmisoikeusmekanismien kanssa ja
päästämään maahan YK:n Iranin maakohtainen ihmisoikeus-
loukkauksia tutkiva erityisedustaja. Iran on toistaiseksi kiel-
täytynyt vastaanottamasta erityisedustajaa. YK:ssa tapahtu-
van toiminnan lisäksi Euroopan unionin ja Iranin välisessä
poliittisessa vuoropuhelussa ihmisoikeudet ovat tärkeä aihe.*

*Suomi käy keskusteluja Iranin ihmisoikeustilanteesta ja sen
kehityksestä myös kahdenvälisesti pyrkien rakentamaan ja tu-
loksia tuottavaan vuoropuhehuun. Suomi painottaa ihmiso-
ikeuksien universaalisuuteen ja YK:n ihmisoikeussopimuksiin
perustuvaa hallitusten vastuuta edistää ihmisoikeuksia.*

*Suomen aloitteesta käynnistettiin ihmisoikeusalan seminaa-
ritoiminta Suomen ja Iranin välillä. Ensimmäinen maiden
välinen ihmisoikeusseminaari järjestettiin Teheranissa touko-
kuussa 1999. Seminaarin aiheina olivat naisten ja vähemmis-
töjen oikeudet sekä pakolaiset. Seminaari osoittautui pilotti-
projektina käyttökelpoiseksi ihmisoikeuskysymysten käsitte-
lyssä ja näkemysten esilletuomisessa. Suomi on asettanut se-
minaaritoiminnan tavoitteiksi edistää Iranin viranomaisten
valmiuksia YK:n ihmisoikeussopimusten asettamien velvoit-
teiden täyttämiseksi ja yhteistyön aloittamiseksi YK:n ihmis-
oikeusmekanismien kanssa.*

*Ensimmäisen seminaarin tulokset rohkaisivat jatkamaan mai-
den välistä asiantuntijayhteistyötä ja jatkoseminaari järjes-*

tettiin tämän vuoden toukokuussa, jolloin Iranin ja Suomen ihmisoikeusalan asiantuntijat kokoontuivat Helsinkiin. Keskeiselle sijalle nousivat naisten oikeudet, joiden osalta tarkastelua syvennettiin ja naisten oikeuksien näkökulmaa laajennettiin myös muihin käsiteltäviin aiheisiin. Sen lisäksi teemoina olivat sananvapaus ja lehdistön rooli yhteiskunnassa sekä tuomareiden riippumattomuus. Iranin toivomuksesta seminaarista erillisenä teemana käsitettiin ihmisoikeuskysymyksiä sivuavaa aihetta, kansakuntien välistä dialogia.

Kokemukset asiantuntijatason yhteistyöstä Suomen ja Iranin välillä ovat olleet myönteisiä. Asiantuntijoiden välinen vuoropuhelu on tarjonnut uusia mahdollisuuksia ihmisoikeuskysymysten ja ongelmien konkreettiseen ja avoimeen käsittelyyn sekä luonut suoria yhteyksiä molempien maiden asiantuntijoille.

2.4. Kansalaisyhteiskunnan kasvava rooli

Kansalaisyhteiskunnan aktiivisuus on tuloksellisen ihmisoikeuspolitiikan edellytys. Selvityksen eräs keskeinen päämäärä on hallituksen ihmisoikeuspolitiikan avoimuuden lisääminen sekä vuoropuhelun kehittäminen eduskunnan, kansalaisjärjestöjen ja muun kansalaisyhteiskunnan kanssa.

Kansalaisjärjestöillä ja aktiivisilla ihmisoikeuksien puolesta toimivilla yksilöillä on merkittävä rooli ihmisoikeuksien edistämisessä sekä kansainvälisesti että kansallisesti. Nämä yksilöt ja ryhmät joutuvat usein itse ihmisoikeusloukkausten kohteeksi. Kansainvälisellä tasolla merkittävä askel eteenpäin oli kaksi vuotta sitten hyväksytty julistus ihmisoikeuksien puolustajista, jota Suomen hallitus oli aktiivisesti ajanut. Julistuksen merkitystä lisää pääsihteerin erityisedustajan toimen perustaminen.

Kansalaisjärjestöjen painoarvo on kansainvälistymisen ja verkottumisen myötä kiistatta kasvanut. Vapaa kansalaistoiminta ja tiedonvä-

litys ovat hyötyneet tietotekniikan kehittymisestä. Ihmisoikeuksia loukkaavien hallitusten toiminta on vaikeutunut ja ihmisoikeusloukkauksia on yhä vaikeampi pitää salassa.

Tärkeä osa ihmisoikeuspolitiikan vahvistamista on vuoropuhelun syventäminen hallitusten ja kansalaisyhteiskunnan välillä niin kansainvälisesti kuin kansallisellakin tasolla. Suomen EU-puheenjohtajuuden aikana saatiin aikaan eräitä edistysaskelia sekä avoimuuden lisäämiseksi että vuoropuhelun kehittämiseksi unionin ja kansalaisjärjestöjen, tutkijayhteisön sekä ihmisoikeusasioissa aktiivisen Euroopan parlamentin kanssa.

Aktiivisen ja innovatiivisen ihmisoikeuspolitiikan kehittäminen ei koskaan voi olla vain hallituksen tehtävä. Kansalaisjärjestöt tuovat keskusteluun uusia asioita ja näkökulmia, keräävät ja välittävät tietoa sekä kiinnittävät hallituksen huomiota epäkohtiin ja kehittämistarpeisiin. Myös eduskunta on osoittanut kasvavaa kiinnostusta ihmisoikeusasioihin. Eduskunnan ulkoasiainvaliokunta on käsitellyt säännöllisesti ihmisoikeusasioita. Eduskunnan ihmisoikeusryhmän sekä yksittäisten kansanedustajien aktiivisuus ihmisoikeusasioissa on lisääntynyt.

Suomen määräaikaisraportoinnissa ihmisoikeussopimusten valvontaelimille kansalaisyhteiskunnan osallistuminen on olennainen tekijä. Hallitus kuulee kansalaisjärjestöjä raporttia valmisteltaessa ja kannustaa niitä myös raportoimaan suoraan sopimusvalvontaelimille ns. varjoraporttien avulla. Valvontaelinten suosituksista Suomen hallitukselle tiedotetaan avoimesti ja aktiivisesti.

Ulkoasiainministeriön yhteydessä toimiva Kansainvälisten ihmisoikeusasiain neuvottelukunta muodostaa tärkeän kanavan yhteydenpidolle ulkoministeriön sekä ihmisoikeuskansalaisjärjestöjen ja poliittisten puolueiden välillä. Neuvottelukunta on seurannut tiiviisti hallituksen ihmisoikeuspolitiikkaa sekä osallistunut aktiivisesti sen muotoiluun ottamalla kantaa tärkeimpiin ihmisoikeuspoliittisiin kysymyksiin. Neuvottelukunnan edustajat ovat osallistuneet kansainvälisiin kokouksiin asiantuntijoina. Neuvottelukunta on järjestänyt itsenäisesti tai yhdessä ulkoministeriön kanssa seminaareja ajankohtaisista ih-

misoikeusaiheista. Sen edustajat ovat osallistuneet sekä EU:n että kahdenvälisiin ihmisoikeusseminaareihin. Neuvottelukunnan rooli hallituksen ihmisoikeuspolitiikan kehittämässä on jatkossakin tärkeä.

Ulkoasiainministeriön yhteydessä toimii myös rasismiin vastainen valtuuskunta. Valtuuskunnan tehtävänä on toimia suvaitsevamman asenneilmaston puolesta muun muassa antamalla kannanottoja tärkeiksi pitämistään asioista. Joulukuussa 2000 valtuuskunta järjestää erityisen pyöreän pöydän keskustelun rasismiin ja etnisen syrjinnän ehkäisemisestä. Toiminnassaan valtuuskunta on kiinnittänyt erityistä huomiota naisten kohtaamaan syrjintään sekä median ja puolueiden rooliin rasismiin ja etnisen syrjinnän ehkäisemisessä.

Jo ihmisoikeuksien luonteen vuoksi myös ihmisoikeustutkimuksella on tärkeä merkitys Suomen ihmisoikeuspolitiikan kehittämässä. Ihmisoikeustutkimuksen osuutta tulisi vahvistaa osana yleistä tutkimusrahoitusta. Viime selonteossa todettiin, että ulkoministeriön tutkimusvaroja ohjataan ihmisoikeustutkimukseen, joka vahvistaa Suomen käytännön toimintaa kansainvälisessä ihmisoikeuspolitiikassa. Lähtökohtana on ihmisoikeuksien edistäminen ja Suomen ihmisoikeuspolitiikan vahvistaminen. Tämän mukaisesti yhteistyötä ihmisoikeustutkijoiden ja -instituuttien kanssa on kehitetty. Tutkijat ja instituutit ovat tuottaneet raportteja ja selvityksiä ajankohtaisista aiheista, jotka ovat osaltaan tarjonneet pohjaa hallituksen politiikan muotoilulle ja kannanmuodostukselle. Instituutit ovat myös järjestäneet kansainvälisiä seminaareja ja tutkijat ovat osallistuneet kansainvälisiin kokouksiin ja seminaareihin suomalaisina asiantuntijoina. Kokemukset ovat myönteisiä ja toimintaa pyritään kehittämään edelleen paremmin palvelemaan käytännön tarpeita. Osaltaan pyritään myös kasvatamaan suomalaista ihmisoikeusasiantuntemusta.

Ihmisoikeusyksikön rahoittamat tutkimukset 1998-2000 aiheittain

<p><i>Naisten oikeudet</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Kansallisiin, etnisiin, uskonnollisiin ja kielellisiin vähemmistöihin kuuluvien naisten asema kansainvälisten ihmisoikeusasiakirjojen valossa - Iranin naisten oikeusasema - <i>The Applicability of the Human Rights Model to Address Concerns and the Status of Women</i> 	<p><i>Vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen oikeudet</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Identity, Difference and Otherness. The concepts of “people”, “indigenous people” and “minority” in international law</i> - Saamen kielen ja saamenkielisen opetuksen asema eri Pohjoismaissa - Kansojen itsemääräämisoikeus alkuperäiskansojen kannalta
<p><i>EU ja ihmisoikeudet</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>The Implications of the Proposed EU Charter of Fundamental Rights</i> - <i>A Political Declaration or a Legally Binding Instrument</i> - <i>a Bill of Rights for the European Union</i> - <i>The EU and Human Rights Monitoring</i> - <i>The Legal Position of the Individual in EC law: Union Citizenship in Focus</i> 	<p><i>YK:n ihmisoikeusjärjestelmä</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Challenges Facing the System of Special Procedures of the United Nations Commission on Human Rights</i> - <i>An Optional Protocol to the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights</i>
<p><i>Rasismi</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Legal Remedies and Good Practices Against Racism and Racial Discrimination in an International, European and Finnish Perspective</i> 	<p><i>Lapsen oikeudet</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Monitoring the Convention on the Rights of the Child</i> <p><i>Muita</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>The Committee on Amnesty of the Truth and Reconciliation Commission of South Africa</i> - <i>Oikeus kehitykseen</i>

Hallitustenvälisen yhteistyön rinnalla kansalaisyhteiskuntaan suunnatulla tuella on viime vuosina ollut kasvava rooli Suomen kehitysyhteistyössä. Kansalaisyhteiskunnan kehittämistä tuetaan sekä suomalaisten kansalaisjärjestöjen että kansainvälisten organisaatioiden ja järjestöjen kautta. Ihmisoikeuksia ja demokratiaa edistävää työtä tekevien kansainvälisten organisaatioiden tuki on viime vuosina kasvanut merkittävästi. Suomalaisten kansalaisjärjestöjen perustamaa ihmisoikeussäätiötä (KIOS) on rahoitettu vuodesta 1998. Säätiö välittää avustuksia edelleen kehitysmaiden toimijoille käyttäen useita asiantuntijalähteitä saamiensa avustusanomusten arvioimiseksi. Vuonna 1999 säätiö tuki paikallista ihmisoikeustoimintaa 21 eri maassa ja järjestelystä tähän mennessä saadut kokemukset ovat myönteisiä. Kehitysyhteistyön kokonaismäärärahoista yli 10 prosenttia on varattu suomalaisten kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyöhankkeille. Ulkoasiainministeriön yhteydessä toimii myös Kehitysmaasuhteiden neuvottelukunta.

Yhä tärkeämmäksi painopisteeksi Suomen kehitysyhteistyössä on muodostumassa kehitysmaiden kansalaistoiminnan tukeminen. Kehitysmaiden positiivinen kehitys kohti monipuoluerakenteita, tasa-arvoa, paikallishallintoa ja ilmaisuvapautta on antanut kehitysmaiden omalle kansalaistoiminnalle uudet mahdollisuudet. Ulkoasiainministeriö on tänä vuonna asettanut työryhmän selvittämään miten vuorovaikutusta ja tukea kehitysmaiden kansalaistoiminnalle voitaisiin lisätä osana Suomen harjoittamaa kehitysyhteistyötä. Työryhmän tehtävänä on esittää keinoja kehitysmaiden kansalaistoiminnan tukemiseksi ja hyödyntämiseksi kehitysyhteistyömme kaikilla sektoreilla. Tavoitteena on lisätä paikallista sitoutumista, luoda uusia yhteistyömuotoja julkisen ja yksityissektorin välillä, vahvistaa demokratiaa, parantaa osallistumismahdollisuuksia ja täten lisätä kestäviä ja taloudellisia toimintamuotoja. Samansuuntaisesti EU:n ja AKT-maiden uudessa kumppanuus-sopimuksessa painotetaan kehitysyhteistyön ulottumista hallitusten lisäksi myös mm. yksityisen sektoriin, kansalaistoimintaan ja paikallishallintoon.

Turkki kohti EU-jäsenyyttä, ihmisoikeudet yhtenä liittymiskriteerinä

EU:n Helsingin huippukokous edellytti Turkilta edistymistä poliittisten liittymiskriteerien täyttämiseksi. Keskeinen tekijä Turkin jäsenyystavoitteen saavuttamiseksi on ihmisoikeuksia koskevien kriteereiden täyttäminen. Toistaiseksi Turkki ei täytä jäsenyyskriteereitä muun muassa kidutuksen, laittomien teloitusten sekä vähemmistöjen kohtelun vuoksi. Turkin ihmisoikeusongelmat liittyvät erityisesti maan kurdiväestöön.

Turkin ihmisoikeustilanne on ollut esillä myös Euroopan neuvostossa useissa yhteyksissä. Turkki on Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen monitoroinnin kohteena. Myös EN:n kidutuksen vastainen komitea, CPT on lähes vuosittain vierailnut Turkissa. Viime vuosina Turkki on hyväksynyt CPT:n raporttien julkistamisen. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on toistuvasti todennut Turkin loukanneen Euroopan ihmisoikeussopimuksen artikloita. Turkki ei ole ratifioinut lisäpöytäkirjaa kuolemanrangaistuksen kiellosta.

EU on ottanut Turkin ihmisoikeustilanteen vuosittain esille YK:n ihmisoikeustoimikunnassa pitämässään puheessa. Myönteisenä kehityksenä on pantu merkille, että Turkki YK:n ihmisoikeustoimikunnan kevään 2000 istunnossa antamansa lupauksen mukaisesti allekirjoitti 15.8.2000 YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia sekä taloudellisia, sosiaalisia ja siviityksellisiä oikeuksia koskevat yleissopimukset. EU on ilmaissut huolensa mm. vankien ja pidätettyjen henkilöiden kohtelusta, sanan- ja yhdistymisvapauden toteutumisesta sekä vähemmistöjen oikeuksista.

Suomi on myös kahdenvälisissä suhteissaan toiminut Turkin ihmisoikeustilanteen parantamiseksi. Suomi pyrkii edistämään Turkin EU-jäsenyystavoitteiden toteutumista mm. etsimällä sopivia yhteistyömahdollisuuksia ihmisoikeusalalla. Myös suomalaiset ihmisoikeusalan kansalaisjärjestöt ovat

osoittaneet kiinnostusta projektiyhteistyöhön Turkkiin päin suuntautuvassa toiminnassaan.

Ulkoasiainministeriö on yhdessä Åbo Akademin ihmisoikeusinstituutin kanssa aloittanut hankkeen, jolla pyritään edesauttamaan Turkin EU-jäsenyys ehdokkuuden luomien mahdollisuuksien hyödyntämistä maan ihmisoikeustilanteen ja kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten parantamiseksi. Projektin ensisijaisena kohderyhmänä ovat paikalliset kansalaisjärjestöt.

Projektin osana on tarkoitus tuottaa kaksi tutkimusta: "EU:n uuden jäsenvaltion ihmisoikeusvelvoitteet - tapauksena Turkki" sekä "Turkin ihmisoikeustilanteesta ja kansalaisyhteiskunnasta". Projektin kuuluu myös kahden seminaarin järjestäminen Turkissa maan kansalaisjärjestöjen edustajille. Seminaarit on tarkoitus järjestää keväällä 2001 ja niiden yhteyteen tullaan sisällyttämään myös johtamiskoulutusta. Osana projektia turkkilaisten kansalaisjärjestöjen edustajia tulee osallistumaan Åbo Akademin ihmisoikeusinstituutin järjestämille ihmisoikeuskursseille.

2.5. EU:n ihmisoikeuspolitiikka

Avoimuus ja johdonmukaisuus

Euroopan unioni on Suomen hallituksen ihmisoikeuspolitiikan keskeinen kanava. EU perustuu vapauden, kansanvallan, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamiseen sekä oikeusvaltio-periaatteelle. EU:n toiminnan lähtökohtana on ihmisoikeuksien yleismaailmallisuus. Suomen hallitus pyrkii EU:n ihmisoikeuspolitiikan vahvistamiseen ja erityisesti sen johdonmukaisuuden ja avoimuuden kehittämiseen. EU pyrkii yhteiseen toimintalinjaan ihmisoikeuskysymyksissä ja koordinoi järjestelmällisesti toimintaansa yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan puitteissa. Suomen hallitus osallistuu aktiivisesti EU:n kannanmuodostukseen ja on tätä kautta voinut kasvattaa vaiku-

tusvaltaansa esim. kansainvälisillä foorumeilla. Hallituksen tavoitteena on EU:n ihmisoikeuspolitiikan vahvistaminen osana yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikka. Vahvistaminen merkitsee myös avoimuuden ja johdonmukaisuuden lisäämistä. EU:n ihmisoikeuspolitiikan avoimuutta ja vuorovaikutusta kansalaisyhteiskunnan kanssa tulee kehittää eri keinoin. EU:n ihmisoikeuspolitiikan johdonmukaisuutta pyritään myös lisäämään siten, että toiminta on yhdensuuntaista eri pilarien alueella ja eri toimintakentillä.

EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan samoin kuin kehitysyhteistyön keskeisiä tavoitteita on kehittää ja lujittaa kansanvaltaa ja oikeusvaltion periaatetta sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamista. EU:n toimintatapoihin kuuluvat niin julkiset ja luottamukselliset kannanotot kuin vuoropuhelu ja yhteistyökin.

Ihmisoikeudet olivat myös Suomen EU-puheenjohtajuuskauden painopistealueita. Tavoitteeksi EU-puheenjohtajakaudella asetettiin EU:n ihmisoikeuspolitiikan avoimuuden ja johdonmukaisuuden vahvistaminen luomalla uusia pysyväksi jääviä toimintatapoja ja käytäntöjä. Näkyvimmit tulokset olivat EU:n ensimmäinen vuosiraportti ihmisoikeuksista sekä ensimmäinen keskustelufoorumi ihmisoikeuksista. Foorumin lisäksi yhteistyötä kansalaisyhteiskunnan kanssa vietiin eteenpäin mm. kutsumalla ensimmäistä kertaa EU:n ihmisoikeustyöryhmä COHOMin kokouksiin kansalaisjärjestöjen edustajia. Puheenjohtaja piti myös suoraan yhteyttä eurooppalaisiin kansalaisjärjestöihin.

EU:n ensimmäinen ihmisoikeusraportti hyväksyttiin yleisten asiain neuvostossa ja julkaistiin lokakuussa 1999. Raportti kattaa EU:n toiminnan eri kansainvälisillä foorumeilla ja suhteissa kolmansiin maihin. Se kattaa myös toiminnan sekä yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla (II-pilari), että mm. kehityskysymyksissä (I-pilari). Raportti keskittyy unionin ulkosuhteisiin, mutta käsittää myös osuuden unionin toiminnasta rasismia ja muukalaisvihaa vastaan EU-alueella. Nämä tiedot koottiin yhteen nyt ensimmäistä kertaa. Käytäntö on jatkunut ja toinen ihmisoikeusraportti hyväksyttiin yleisten asiain neuvostossa 9.10.2000. Toisessa ihmisoikeusraportissa kuvataan tarkemmin EU:n yhteistä toimintaa alueellaan esiintyvien ihmisoikeuson-

gelmien poistamiseksi. Rasismin lisäksi käsitellään EU:n pakolais- ja maahanmuuttopolitiikkaa sekä toimia sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisemiseksi sekä naisten ja lasten aseman parantamiseksi.

Jatkossa on tärkeää, että raporttia kehitetään entistä kattavammaksi. Suomen hallituksen tavoitteena on mm. se, että EU:n sisäisen tarkastelun osuutta vahvistetaan entisestään. EU:n ihmisoikeuspolitiikan uskottavuuden kannalta on olennaista, että toimintaa ulkosuhteissa ja EU-alueella tarkastellaan yhdenmukaisten kriteerien pohjalta. Esimerkiksi pakolais- ja maahanmuuttokysymyksissä ihmisoikeusjärjestöt ovat esittäneet perusteltua kritiikkiä EU:n toimintaa kohtaan.

Suomen puheenjohtajuuskaudella järjestettiin Brysselissä (30.11.-1.12.) myös ensimmäinen EU:n keskustelufoorumi ihmisoikeuksista. Foorumiin osallistui kansalaisjärjestöjen, akateemisten asiantuntijoiden, EU-elinten (ml. Euroopan parlamentin) ja jäsenmaiden hallitusten edustajia. Työryhmien suosituksissa edellytettiin EU:n ihmisoikeuspolitiikan vahvistamista ja mm. EU-elinten ihmisoikeusasiantunteumuksen ja resurssien kehittämistä. Samoin EU:n kapasiteettia analysoida ja arvioida ihmisoikeustilanteiden kehitystä tulisi suositusten mukaan kehittää. Johdonmukaisuuden parantamisen tulisi ilmetä esim. EU-sopimukseen sisällytettävien ihmisoikeuslausekkeiden aktiivisempänä käyttönä sekä ulkoisen toiminnan ja EU:n sisäisen tilanteen näkemisenä suhteessa toisiinsa. Myös ihmisoikeuksiin keskittyvän yhteisen strategian laatiminen sai kannatusta.

Suomen hallituksen tavoitteena on, että foorumin aloittamaa kiinteämpää yhteistyötä EU:n ja kansalaisyhteiskunnan ja ihmisoikeusjärjestöjen kanssa jatketaan ja vahvistetaan. Yhteydenpitoa tulee lisätä vuosittaisten foorumeiden välillä eri muodoissa. Ihmisoikeusfoorumien suositukset antavat hyvän pohjan jatkotyölle. Nykyinen puheenjohtajamaa Ranska jatkaa käytäntöä ja järjestää Pariisissa joulukuussa toisen keskustelufoorumin. Ranska on myös jatkanut Suomen aloittamaa säännöllistä yhteydenpitoa kansalaisjärjestöihin.

Suomen puheenjohtajuuskaudella ihmisoikeudet pyrittiin ottamaan johdonmukaisesti esiin EU:n ulkosuhteissa, sekä toiminnassa kansainvälisissä järjestöissä että yhteyksissä kolmansien maiden kanssa.

Esimerkiksi EU:n kuolemanrangaistuksen vastaista toimintaa kehitettiin eteenpäin eri muodoissa. Suomen puheenjohtajuuskauden aikana toteutettiin useita kuolemanrangaistusta koskevia demarsheja minkä lisäksi kysymys otettiin esiin dialogissa sellaisten valtioiden kanssa, joissa kuolemanrangaistus on yhä käytössä. Osana EU:n politiikkaa kuolemanrangaistusta koskeva aloite tuotiin Suomen kaudella myös YK:n yleiskokoukseen, jossa se voimakkaan vastustuksen vuoksi kuitenkin jouduttiin jäädyttämään.

Suomen ja Portugalin puheenjohtajuuskaudella EU demarshoi ihmisoikeuskysymyksistä Afganistanissa, Algeriassa, Angolassa, Valko-Venäjällä, Kiinassa, Kolumbiassa, Intiassa, Indonesiassa, Iranissa, Laosissa, Malesiassa, Pakistanissa, Venäjällä, Tansaniassa, Turkmenistanissa, Turkissa, Uzbekistanissa, Vietnamin sekä Palestiinalishallinnolle. Kuolemanrangaistusdemarsheja suoritettiin useissa maissa kuten Antigua ja Barbuda, Burundi, Bahama, Kiina, Guyana, Intia, Iran, Kirgisia, Filippiinit, Tadžikistan, Thaimaa, Trinidad ja Tobago, Turkki, Arabiemiirikunnat, USA, Uzbekistan, Jemen ja Zimbabwe sekä Palestiinalishallinto.

EU:n ihmisoikeuspolitiikan johdonmukaisuuden parantaminen on edelleen olennainen haaste. Tavoite edellyttää sekä koordinaation kehittämistä jäsenmaissa että EU-instituutioiden ihmisoikeusasiantuntemuksen ja -resurssien lisäystä. Pilarirajat ja nykyiset rakenteet eivät saa olla johdonmukaisen toiminnan esteenä, vaan rakenteiden kehittämistarpeita tulee tarkastella ennakkoluulottomasti. Yhä ilmeisemmäksi on tullut, että myös unionin oman alueen ihmisoikeustilanteen kehityksen seurantaan ja mahdollisiin ihmisoikeusloukkauksiin puuttumisiin tulee löytää toimivat, Euroopan neuvoston mekanismeja täydentävät käytännöt.

Myös ihmisoikeusryhmä COHOMin toimintamuotoja ja agendaa tulee edelleen kehittää niin, että COHOM kykenee vastaamaan täysipainoisesti sille kuuluvasta tehtävästä EU:n ihmisoikeuspolitiikan koordinaatiossa. COHOMilla on myös keskeinen rooli EU:n ihmisoikeuspolitiikan edelleen vahvistamisessa sekä sen avoimuuden ja johdonmukaisuuden kehittämisessä.

Suomen hallitus osallistuu jatkossakin EU:n ihmisoikeuspolitiikan vahvistamiseen tähtäävään työhön. Helsingin Eurooppa-neuvoston johtopäätökset tarjoavat tähän hyvän perustan. Johtopäätöksissä todetaan muun muassa, että ihmisoikeusraportin ja keskustelufoorumin muotoa ja sisältöä tulee edelleen kehittää samoin kuin vahvistaa EU:n arviointikykyä ja asiantuntemusta ihmisoikeuksien alalla. Säännöllinen vuoropuhelu kansalaisyhteiskunnan kanssa on tässä suhteessa tarpeen.

Osana EU:n ihmisoikeuspolitiikan vahvistamista ja johdonmukaisuuden lisäämistä Suomen hallituksen tavoitteena on edelleen varmistaa, että kaikkiin EU:n ulkosuhdesopimuksiin sisällytetään ihmisoikeuslauseke vuonna 1995 neuvostossa hyväksytyyn mallin mukaisesti mahdollisimman samansanaisena. Tämän lisäksi tavoitteena on kehittää lausekkeiden käyttöä niin, että ne muodostaisivat nykyistä aktiivisemmän osan sopimusten toimeenpanoa. Lausekkeiden käyttöä ei tule rajata vain ääritilanteisiin ja sopimusten suspendointiin vaan niihin viittaamalla tulee aktiivisesti edistää ihmisoikeuksien parempaa toteutumista.

Demokratia ja kehitys

Tämän vuoden kesäkuussa allekirjoitettu Lomé'n sopimusta seuraava Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren valtioiden ja Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden välinen kumppanuussopimus, ns. Cotonoun sopimus, kattaa ihmisoikeudet, demokratian ja hyvän hallinnon edistämisen varsin laajasti. Sopimukseen sisältyy uusi konsultaatiomekanismi sopimuksen periaatteiden loukkaamisen tilanteessa. Lisäksi se painottaa poliittista dialogia osapuolten välillä sovittuihin tavoitteisiin pääsemiseksi. Sopimus tarjoaa hyvän pohjan kehittää unionin ja Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren alueen valtioiden yhteistyötä siten, että ihmisoikeudet otetaan entistä painokkaammin huomioon sopimusta eri sektoreilla sovellettaessa.

Suomi on korostanut ihmisoikeuskysymysten merkitystä Cotonoun sopimuksen neuvotteluissa ja EY:n kehityspoliittisen linjauksen laatimisen yhteydessä. Suomi on myös tukenut ihmisoikeuskysymysten näkyvää esilletuomista poliittisessa dialogissa kehitysyhteistyön partnerimaissa.

Keväällä 1999 voimaan tulleet ihmisoikeusasetukset loivat puuttuneen oikeusperustan EU:n ihmisoikeus- ja demokratiatuelle. Niitä valvomaan perustettiin komission vetämä ja jäsenmaiden edustajista koostuva komitea. Asetukset antavat mahdollisuuden kehittää edelleen EU:n ihmisoikeuspolitiikkaa entistä johdonmukaisemmaksi ja tuloksellisemmaksi. Hallituksen tavoitteena on varmistaa, että EU:n ihmisoikeustukea kohdennetaan johdonmukaisesti niin, että varojen käyttö tukee EU:n ihmisoikeuspolitiikkaa ja sen puitteissa asetettuja tavoitteita. Ihmisoikeustuelle asetettujen tavoitteiden saavuttaminen edellyttää myös riittävää joustavuutta varojen hallinnoinnissa ja hyvää yhteistyötä kansalaisjärjestöjen kanssa.

Suomi osallistuu aktiivisesti komitean työskentelyyn ja pyrkii edistämään EU:n pilareiden välistä koherenssia sekä EU:n ihmisoikeuspolitiikan johdonmukaisuutta. Komission jakama ihmisoikeusalan tuki tarjoaa myös suomalaisille kansalaisjärjestöille ja instituutioille rahoituskanavan kansainvälisten ihmisoikeushankkeiden eteenpäin viemiseksi. Komissio julistaa avoimen haun vuosittain ihmisoikeus- ja demokratiatukimäärärahasta. Hallitus pyrkii tiedottamaan kansalaisjärjestöille hakuprosessista.

Perusoikeuskirja ja EY:n liittyminen Euroopan ihmisoikeussopimukseen

Eurooppa-neuvoston Nizzan kokouksessa joulukuussa 2000 on tarkoitus yhteisesti Euroopan parlamentin ja komission kanssa juhlallisesti julistaa Euroopan unionin perusoikeuskirja. Perusoikeuskirjan valmistelusta päätettiin Eurooppa-neuvoston huippukokouksessa Kölnissä kesäkuussa 1999. Perusoikeuskirjaa on valmisteltu laajassa valmistelukunnassa, jonka jäsenet edustivat jäsenvaltioiden ja niiden hallitusten päämiehiä, komission puheenjohtajaa, Euroopan parlamenttia ja jäsenvaltioiden kansallisia parlamentteja. Valmistelukunnassa yksimielisesti hyväksytty perusoikeuskirjaluonnos sisältää sekä perinteisiä kansalais- ja poliittisia oikeuksia sekä sosiaalisia, taloudellisia ja kulttuurioikeuksia. Nämä oikeudet perustuvat ennen kaikkea Euroopan ihmisoikeussopimukseen ja Euroopan sosiaaliseen peruskirjaan. Yksi luku on

omistettu EU:n kansalaisten oikeuksille. Mukana on myös muutamia oikeuksia, joita ei ole aiemmin kirjattu ihmisoikeussopimuksiin, kuten oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, ympäristönsuojelu ja oikeus hyvään hallintoon. Näiden tausta löytyy kansallisesta valtiosääntöperinteestä ja yhteisön perustamissopimuksista. Perusoikeuskirjan määräykset koskevat unionin toimielimiä ja laitoksia toissijaisuusperiaatteen mukaisesti ja jäsenvaltioita ainoastaan silloin, kun ne soveltavat unionin oikeutta. Perusoikeuskirjalla ei luoda unionille uusia toimivaltuuksia tai uusia tehtäviä eikä muuteta perussopimuksissa määriteltyjä toimivaltuuksia ja tehtäviä.

Hallitus pitää unionin kansalaisten ja muiden alueella oleskelevien henkilöiden perusoikeuksien vahvistamista tärkeänä ja on tyytyväinen perusoikeuskirjan sisältöön, vaikkakin hallitus olisi toivonut tarkempia määräyksiä erityisesti vähemmistöjen suojelun ja ympäristönsuojelun osalta.

EU:n perusoikeuskirjan myötä kysymys Euroopan yhteisön liittymiseksi Euroopan ihmisoikeussopimukseen on tullut entistä ajankohtaisemmaksi. Suomi onkin tehnyt tätä koskevan esityksen nyt käynnissä olevassa hallitusten välisessä konferenssissa, jonka tulokset hyväksytään Nizzan Eurooppa-neuvostossa. Ehdotettu muutos ei vaikuttaisi toimivaltasuhteisiin EY:n ja jäsenvaltioiden välillä.

Vaikka nykyään kaikki EU:n jäsenvaltiot ovat sitoutuneet noudattamaan Euroopan ihmisoikeussopimusta ja alistaneet itsensä ihmisoikeustuomioistuimen valvonnan alle, sama ei koske EU:n toimielimiä ja oikeutta. Liittyminen takaisi ihmisoikeuksien ulkopuolisen kansainvälisen valvonnan Euroopan unionin toimielinten osalta. Se saattaisi siten valvonnan osalta EU:n toimielimet yhdenvertaiseen asemaan jäsenvaltioiden kanssa. Euroopan yhteisön liittyminen turvaisi ihmisoikeussopimuksen ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen, sekä näin samalla koko Euroopan neuvoston, aseman erityisesti ihmisoikeuksiin keskittyvänä eurooppalaisena järjestelmänä. Liittyminen Euroopan ihmisoikeussopimukseen mahdollistaisi myös EU:n elinten itsenäisen edustautumisoikeuden ihmisoikeustuomioistuimessa silloin, kun niiden väitetään rikkoneen ihmisoi-

keussopimusta. Tarkemmasta menettelystä sovittaisiin liittymisneuvotteluissa.

Suomen aloite on saanut myönteisen vastaanoton. Jäsenvaltioiden enemmistö ovat sitä kannattaneet kuten myös komissio ja Euroopan parlamentti. Ehdotus voi kuitenkin kaatua eräiden jäsenvaltioiden vastustavaan kantaan.

Euroopan unionin vakautus- ja assosiaatioprosessi

Demokratian ja ihmisoikeuksien toteutuminen on tärkeä perusedellytys myös EU:n Länsi-Balkanin politiikassa. Poliitiikan kohdemaina ovat Jugoslavia, Bosnia-Hertsegovina, Kroatia, Makedonia ja Albania. EU on käynnistänyt ns. vakautus- ja assosiaatioprosessin, joka nimensä mukaisesti tarjoaa yhteistyötä ja etuja EU:n kanssa sitä mukaa, kun demokratia ja taloudelliset edellytykset kumppanimaassa kehittyvät.

Eurooppa-neuvoston Tampereen kokous

Edellisessä selonteossa EU:n pakolais- ja maahanmuuttopolitiikkaan kohdistetut tavoitteet konkretisoituivat Suomen vastatessa EU:n puheenjohtajana Eurooppa-neuvoston oikeus- ja sisäasioihin keskittyneen Tampereen kokouksen valmisteluista. Amsterdamin sopimukseen perustuen Tampereella asetettiin suuntaviivat unionin tulevalle maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikalle.

Tampereen huippukokous vahvisti unionin sitoutumisen ihmisoikeuksiin läpikäyvänä periaatteena nk. vapauden, turvallisuuden ja oikeuden aluetta kehitettäessä. Kantavana ajatuksena on avoin ja turvallinen unioni, jossa vapaus ja turvallisuus eivät ole vain unionin kansalaisten yksinoikeus. Tähän pääsemiseksi unioni kehittää yhteistä turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikkaa ottaen samalla huomioon tarpeen ulkorajojen yhdenmukaiseen valvontaan laittoman maahanmuuton lopettamiseksi ja laittomaan maahanmuuttoon liittyvän rikollisuuden torjumiseksi.

Tampereella unioni tunnusti, että maastamuuton perussyitä on tarkasteltava kokonaisvaltaisesti ja että niihin on vaikutettava ennaltaehkäisevästi ihmisoikeuksien kunnioitusta edistämällä, köyhyyttä poistamalla ja konflikteja ehkäisemällä. Pakolaispolitiikassa vahvistettiin hallituksen tavoitteiden mukaisesti pyrkimys kohti yhteistä turvapaikkajärjestelmää, joka perustuu Geneven yleissopimuksen täysimääräiseen ja kokonaisvaltaiseen soveltamiseen. Jäsenmaiden alueella laillisesti oleskelevien kolmansien maiden kansalaisille halutaan tehokkaampi kotouttamispolitiikka, jonka avulla taataan EU:n kansalaisten oikeuksiin ja velvollisuuksiin verrattavissa olevat oikeudet ja velvollisuudet. Rasismin ja muukalaisvihan vastaisia toimia sitoudutaan tehostamaan. Unioni tunnustaa tarpeen arvioida siirtolaisuuden edellytyksiä unionin talouden ja väestön kehityksen ja lähtömaiden tilanteen arvioinnin kannalta. Laitonta maahanmuuttoa pyritään torjumaan erityisesti ehkäisemällä ihmiskauppaa ja ihmisalakuiljetusta.

Ihmisoikeusnäkökulmasta on tärkeää, että ihmisoikeussopimusten kirjainta ja henkeä kunnioitetaan ihmisten liikkuvuutta koskevia säädöksiä harmonisoitaessa, ja ettei harmonisointiin pyritä alimman yhteisen nimittäjän perusteella. Unionin ulkosuhteissa tulee kiinnittää erityistä huomiota ihmisoikeusloukkausten vähentämiseen erityisesti pakolaisuuden aiheuttajina

Kysymys Geneven yleissopimuksen kattavasta tulkinnasta on ajankohtainen EU:n turvapaikkapolitiikassa erityisesti harmonisoitaessa turvapaikkastatusta, täydentävän suojelun muotoja sekä turvapaikkamenettelyä. Olennaista on, että yksilöiden oikeudet ja oikeusturva toteutuvat kansainvälisten ihmisoikeusnormien mukaisesti.

Pakolais- ja maahanmuuttopolitiikkaa tulee tarkastella selkeästi toisistaan erillisinä kysymyksinä. Ihmisoikeuksien on kuitenkin oltava keskeisellä sijalla kummassakin, samoin kuin kolmansien maiden kansalaisten asemasta säädettäessä. Ennalta ehkäisevää toimintaa lähtömaiden olosuhteita kehittämällä on tarpeen tukea jatkossakin. Kolmansien maiden kansalaisten aseman kehittäminen on ihmisoikeusnäkökulmasta tärkeää riippumatta siitä, ovatko henkilöt saapuneet unionin alueelle turvapaikanhakijoina vai taloudellisina siirtolaisina.

Ihmisoikeuksien toteutuminen ei saa riippua kansalaisuudesta tai etnisestä taustasta. Liikkumisen vapauden lisäksi unionin kolmansien maiden kansalaisten aseman kehittäminen edellyttää yksilön ihmisoikeuksien toteutumista syrjimättömästi muun muassa maahanpääsystä päätettäessä, perheenyhdistämisessä sekä koulutuksessa ja työelämässä.

Ihmisoikeuspolitiikan uskottavuus edellyttää yhtenäistä politiikkaa unionin sisällä ja ulkosuhteissa. Hallitus tulee jatkamaan työtä tämän uskottavuuden vahvistamiseksi myös unionin maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikkaan liittyvissä kysymyksissä.

2.6. Kehitysyhteistyö ja ihmisoikeudet

Kehitysyhteistyön päämäärät on kirjattu valtioneuvoston periaatepäätökseen (1996) ja kehitysmaapoliittiseen linjaukseen (1998). Päämäärät heijastavat YK:n 1990-luvun suurissa kokouksissa syntyneen globaaliagendan periaatteita, joissa köyhyys, ihmisoikeudet, tasa-arvo ja ympäristö liittyvät toisiinsa ja vaikuttavat yhdessä kehitykseen. Taloudellinen kasvu ei sinänsä riitä poistamaan köyhyyttä, vaan lisäksi tarvitaan kansanvaltaista päätöksentekojärjestelmää, tasa-arvoa lisääviä yhteiskuntapoliittisia mekanismeja sekä paikallisiin oloihin sopivia sosiaaliturvajärjestelmiä, toisin sanoen ihmisoikeuksien toteutumista. Ihmisoikeudet, tasa-arvo, kansanvalta ja hyvä hallinto on kirjattu yhdeksi Suomen kehitysyhteistyön päätavoitteeksi. Ihmisoikeuksien kunnioittaminen on kestäväen kehityksen edellytys. Wienin julistuksen ja toimintaohjelman mukaisesti Suomi painottaa ihmisoikeuksien universaalisuutta ja jakamattomuutta eli sitä, että yhtäältä kansalais- ja poliittiset, toisaalta taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet tukevat toisiaan ja niitä tulisi pyrkiä toteuttamaan rinnakkain.

Naisten aseman parantaminen tasa-arvoa ja ihmisoikeuksia edistämällä kirjattiin Suomen kehitysyhteistyötavoitteisiin 1993. Kehitysyhteistyön periaatepäätöksessä 1996 hallitus vahvisti edistävänsä kaikissa yhteyksissä Pekingin IV naisten maailmankonferenssin toimintaohjelman toimeenpanoa naisten ja tyttöjen aseman parantamiseksi.

Pekingin viisivuotisseurantokokouksessa New Yorkissa kesäkuussa 2000 jäsenmaat vahvistivat toimintaohjelman tavoitteet, jotka velvoittavat Suomea mm. sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen kaikessa kehitysyhteistyössä.

Tasa-arvoisen osallistumisen turvaamiseksi ja syrjäytymisen estämiseksi tarvitaan usein erityisiä toimenpiteitä naisten ja lasten, vähemmistöjen, alkuperäiskansojen, vammaisten henkilöiden sekä muiden usein syrjityiksi joutuvien oikeuksien turvaamiseksi. Ihmisoikeuspolitiikan painopisteiden mukaisesti Suomi edistää myös kehitysyhteistyössään erityisesti näiden ryhmien oikeuksien toteutumista.

Kehitysyhteistyössään Suomi edistää ihmisoikeuksia vaikuttamalla niiden huomioon ottamiseen monenkeskisen kehitysyhteistyön eri foorumeilla ja ohjelmissa, ottamalla ne esiin yhteistyömaiden kanssa käytävässä poliittisessa vuoropuhelussa ja tukemissaan ohjelmissa ja hankkeissa sekä rahoittamalla erillisiä ihmisoikeushankkeita. Suomi harjoittaa monenkeskistä yhteistyötä YK:n ja kansainvälisten kehitys- ja ympäristörahoituslaitosten piirissä.

Suomella oli vuonna 1999 maa- ja aluekohtaista kehitysyhteistyöstä 33 maan kanssa, josta valtaosa suuntautui Suomen pääkohdemaihin. Suurimmat avun vastaanottajamaat olivat Mosambik, Nicaragua, Tansania ja Vietnam. Kahdenvälisen kehitysyhteistyön tärkeä väline on yhteistyömaiden kanssa käytävät vuosineuvottelut, joissa ihmisoikeus-kysymykset otetaan säännöllisesti esiin. Lisäksi niissä voidaan sopia konkreettisista toimista ihmisoikeuksien edistämiseksi.

Ulkoministeriössä on syksyn 2000 aikana laadittu analyysit Suomen kehitysyhteistyön nykyisistä ja mahdollisista tulevista yhteistyömaista sekä monenkeskisistä järjestöistä joita Suomi rahoittaa. Analyysissä arvioidaan mm. yhteistyön tuloksellisuutta, avun tarvetta ja maiden omaa kehitystahtoa ja Suomen tavoitteita. Analyysien ja ministeriössä niiden pohjalta käytyjen keskustelujen tavoitteena on luoda kriteerit, joiden pohjalta kehitysyhteistyön varoja jatkossa suunnataan. Analyysiprosessiin liittyen ministeriössä on meneillään vuosineuvottelujen valmistelukäytännön uudistaminen, jonka osana var-

mistetaan ihmisoikeuskysymysten johdonmukainen sisällyttäminen neuvotteluihin.

Latinalaisessa Amerikassa on ihmisoikeudet, erityisesti alkuperäiskansojen oikeuksien edistäminen, otettu kehitysyhteistyön yhdeksi keskeiseksi teemaksi. Rauhanprosessien tukemiseen on myös suunnattu tukea. Ihmisoikeudet on otettu huomioon myös muissa hankkeissa kuten Nicaraguassa ja Guatemalassa 1999 käynnistyneissä opetussektorin hankkeissa. Kaksikielisyysopetushankkeen tavoitteena on alkuperäiskansojen etnisen ja kulttuurisen identiteetin tukeminen kehittämällä opetussektoria. Opetus suunnitellaan sellaisiksi, että samalla tuetaan alkuperäisväestön oikeutta omaan kieleen ja kulttuuriin. Erityisestä ihmisoikeushankkeesta on puolestaan esimerkkinä Boliviassa ja Ecuadorissa meneillään oleva projekti, jossa vahvistetaan paikallisten alkuperäiskansajärjestöjen edustajien tietoisuutta sekä paikallisessa lainsäädännössä että kansainvälisissä ihmisoikeus-sopimuksissa turvatuista alkuperäiskansojen oikeuksista, jotta he voisivat paremmin puolustaa omia oikeuksiaan.

Keski-Amerikassa Suomen kehitysyhteistyön tarkoituksena on vaikuttaa alueen demokratisoitumiseen, ihmisoikeustilanteen paranemiseen sekä taloudelliseen integraatioon. Yhteistyöajatus ei perustu valtiorajoille vaan toiminnan edellytyksenä on paikallisen hallituksen valmius yhteistyöhön.

Aiemmin Suomi tuki Nicaraguassa ja Guatemalassa pääasiassa maaseudun ja maatalouden kehittämistä, mutta painopiste on siirtynyt sosiaaliseksi sekä demokratian edistämiseen. Tärkeän osan tässä muodostaa viidettä vuotta jatkuva Fades-projekti. Sisällissodasta toipuvassa Guatemalassa halutaan auttaa paluuta rauhaan ja vakaampiin oloihin. Suomi tukee mm. ihmisoikeuksien opetusta juristikoulutuksessa intiaanienemmistöisen Huehuetenangon yliopistossa. Lisäksi tuetaan alkuperäiskansoihin kuuluvien naisten mahdollisuuksia akateemisiin opintoihin.

Hallitusten välisessä yhteistyössä kumppanimaan omien instituutioiden asiantuntemuksen vahvistaminen tuottaa pitkällä aikavälillä kestävimät

tulokset myös ihmisoikeuksien saralla. Esimerkkejä tuen kohdistamisesta ennaltaehkäisevään toimintaan ovat UNDP:n kanssa yhdessä toteutettava hanke, jossa tuetaan Laosin edellytyksiä saada maan ratifioimat kansainväliset sopimukset osaksi maan omaa lainsäädäntöä sekä Kambohdzan nais- ja veteraaniasioiden ministeriön hanke nais- ja lapsikaupan ehkäisemiseksi. Costa Ricassa Suomi tuki vuosina 1997-1999 hanketta jonka tavoitteena oli edistää köyhän maaseutuväestön ihmisoikeuksia oikeusasiamiesjärjestelmän kautta. Oikeusasiamiehen yksiköt kiersivät kunnissa ja kylissä levittämässä tietoa oikeuksista ja kannustamassa asukkaita osallistumaan. Projekti oli jatkoa EU:n pilottihankkeelle.

Konfliktien ennaltaehkäisy ja rauhanprosessien tukeminen ovat nousseet yhdeksi tärkeäksi osa-alueeksi Suomen kehitysyhteistyössä. Rauhanprosesseja on tuettu Afrikassa, mm. rahoittamalla Arushan rauhanneuvotteluja, Guatemalassa, Balkanin alueella ja Itä-Timorilla. Suomi on tukenut rauhanprosesseja myös EU:n kautta ja osallistunut EU:n piirissä käytyyn keskusteluun konfliktien ehkäisystä kehitysyhteistyön keinoin. Ihmisoikeuksien edistäminen on avainasemassa aseellisten konfliktien ehkäisemisessä ja rauhanrakentamisessa.

Edustustojen kautta suoraan yhteistyömaiden kansalaistoimintaan suunnattu tuki on yksi keskeisiä tukimuotoja. Kahdellatoista Suomen edustustolla on käytössään paikallisen yhteistyön määrärahoja ihmisoikeus- ja demokratiatoiminnan tukemiseen. Erityisesti monissa Afrikan maissa sijaitsevissa edustustoissa on viimeisen kahden vuoden aikana otettu käyttöön ihmisoikeus- ja demokratiamäärärahat. Tuki on suunnattu kansalaisyhteiskunnan vahvistamiseen ja kanavoitu pääasiassa paikallisten kansalaisjärjestöjen kautta. Järjestöjen kautta kanavoitun demokratia- ja ihmisoikeusmäärärahan määrä on viime vuosina kasvanut ja tämä kehityssuunta tulee lähivuosina edelleen jatkuamaan. Edustustojen henkilöstön asiantuntemusta ihmisoikeuskysymyksissä kehitetään edelleen.

Ihmisoikeusnäkökulman huomioiminen kaikissa kahdenvälisissä hankkeissa sekä erityisten ihmisoikeuksien edistämiseen tähtäävien hankkeiden määrän lisääminen asetettiin tavoitteeksi jo edellisessä selonteossa ja tämän kaksoisstrategian toteutuminen on edelleen tavoitteena.

Vuonna 1998 tuki ihmisoikeus-, demokratia- ja hyvä hallinto hankkeille oli 118 miljoonaa markkaa ja seuraavana vuonna 202 miljoonaa markkaan. Asiantuntemusta ihmisoikeuskysymyksissä on vahvistettu nimittämällä kehitys yhteistyöosastolle 1999 uusia neuvonantajia ihmisoikeus-, demokratia-, tasa-arvo- ja hyvä hallinto -aloille sekä järjestämällä alan koulutusta. Tavoitteena on sisällyttää ihmisoikeusnäkökulma aiempaa järjestelmällisemmin myös kehitys yhteistyön seuranta- ja arviointimekanismeihin. Ihmisoikeusnäkökulman huomioiminen sektorituessa on toinen tulevaisuuden haaste kun kehitys yhteistyössä siirytään yhä enemmän projektitoiminnasta sektoriohjelmiin.

Suomen yhteistyö Etelä-Afrikan kanssa ihmisoikeuksien alueella

Suomen hallitus päätti tukea Etelä-Afrikan (EAT) siirtymävaihetta apartheid-järjestelmästä demokraattiseen yhteiskuntajärjestykseen kehitysapuvaroin. Apuohjelman suuruus oli 52 miljoonaa markkaa siirtymäkauden aikana, jonka alunperin käsitettiin kattavan ensimmäisen kauden 1994-1999. Suomi on tukenut EAT:n ihmisoikeus- ja demokratiakehitystä tarkoitusta varten perustetun demokratia rahaston kautta (vuosittain noin 4 Mmk). Rahaston, jota Suomen Pretorian suur lähetystö hallinnoi, avulla on tuettu mm. ao. sektorilla toimivien kansalaisjärjestöjen toimintaa ja ns. totuus- ja sovituskomission toimintaa. Rahastolla on ollut kaksi pääkohdetta:

- *KwaZulu-Natalin provinssin ohjelmassa kehitetään ihmisoikeuskoulutus pakettia osaksi aikuisten lukutaitokampanjaa*
- *Kansalaisjärjestöjen tukeminen sellaisten palveluiden tai pilottiohjelmien tuottamisessa, joita pidetään välttämättöminä oikeusreformin edistymiselle (mm. oikeudellinen neuvonta ja todistajain avustaminen)*

Lisäksi ihmisoikeus- ja demokratia rahastosta on vuosina 1999-2000 suunnattu tukea mm. seuraaviin, pienempiin hankkeisiin:

- *Pretorialaisen katulapsikodin tukeminen*
- *Todistajantukiohjelma kihlakunnanoikeuksissa*

- *Rauhankomiteoiden (Community Peace Program) perustaminen paikallistason konfliktinratkaisijoiksi*
- *Miesryhmien kouluttaminen perheväkivaltaa vastaan*
- *Aikuiskoulutuslehden (Learn with Echo) tuottaminen KwaZulu-Natalin provinssissa*
- *Aikuiskoulutuskeskusten tukeminen KwaZulu-Natalin provinssissa*
- *Paikallisradioasemien kouluttaminen tuottamaan demokratiapohjaisia ohjelmia*
- *Vuoden 1999 vaalien äänestäjäkouluttajien koulutusohjelma kahdessa eri hankkeessa*
- *Perustuslain takaamien taloudellisten ja poliittisten oikeuksien toteutumisen seuraamiseen tarkoitettujen protokollien luominen*
- *Vaalien konfliktiuhan kartoittaminen vuonna 1999*
- *Ihmisoikeuskampanjan vetäminen Northern Provincessa, jossa rituaalimurhat ja noitavaino jatkuvat*

Vuonna 2000 myönnettiin miljoona markkaa paikallisvaalien tukemiseen äänestäjäkoulutus- ja konfliktinesto-ohjelmien kautta.

2.7. Globalisaatio, kauppa ja ihmisoikeudet

Talouden liberalisoituminen, ihmisten ja tavaroiden liikkumisen nopeutuminen ja lisääntyminen sekä uudet kommunikaatiotekniikat ovat luoneet ilmiön, jonka vaikutukset ovat monitahoiset ja osittain ristiriitaiset. Globalisaatio luo uudenlaista keskinäistä riippuvuutta. Sen tarjoamat mahdollisuudet kehitykseen ja hyvinvointiin ovat huomattavat. Globalisaatio asettaa samalla uusia haasteita. Ratkaisematta ovat kuitenkin sekä kysymys globalisaation hallinnasta ja sääntelystä että epätoivottu kehitys kuten eriarvoistuminen sekä etujen epätasaarvoinen jakaantuminen ja köyhyyden lisääntyminen.

Ihmisoikeuksien osalta globalisaation asettamat haasteet ovat monitahoiset. Talouden liberalisoituminen korostaa TSS-oikeuksien merkitys-

tä ja siten vahvistaa ihmisoikeuksien jakamattomuutta. Lisääntyvä informaatio ja ennen kaikkea rajat ylittävät, nopeat kommunikaatioyhteydet ovat luoneet mahdollisuuden parempaan ihmisoikeustilanteen valvontaan. Samalla kansalaisjärjestötoiminta on kansainvälistynyt ja tehostunut. Järjestöt eivät enää toimi eristyksissä ja yksin. Lisääntyvä informaatio sekä kansalaisjärjestöjen aktiivisuus asettavat muun muassa ihmisoikeussopimusten valvontaelimet uusien tilanteiden eteen. Hallitus pitää kansalaisjärjestöjen roolia ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta merkittävänä ja kannustaa ihmisoikeusmekanismeja laajempaan yhteistoimintaan kansalaisjärjestöjen kanssa.

Globalisaation haasteisiin vastaaminen edellyttää eri tahojen yhteisiä toimia. Tämä koskee valtioiden ja kansainvälisten järjestöjen lisäksi myös yksityissektoria, erityisesti monikansallisia yrityksiä. Kansainvälisten toimijoiden lisääntyminen on muuttanut valtion vaikuttamistapoja sekä osittain myös vähentänyt valtioiden vaikutusmahdollisuuksia. Koska valtiot ovat vastuussa ihmisoikeuksien toteuttamisesta, on valtion roolin muutos ihmisoikeuksien kannalta merkityksellinen.

Valtioilla on paitsi velvollisuus olla itse rikkomatta ihmisoikeuksia, myös velvollisuus edistää ihmisoikeuksien toteutumista ja varmistaa ihmisoikeusnormien noudattaminen toimivalta-alueellaan. Tätä kautta valtioilla on muun muassa velvollisuus säädellä alueellaan toimivien yritysten toimintatapoja siten, että ihmisoikeuksia kunnioitetaan. Ongelmalliseksi on osoittautunut suurten monikansallisten yritysten toiminnan sääntely. Yritysten koti- ja sijaintipaikkavaltiot voivat pyrkiä vaikuttamaan yritysten toimintaan, mutta mahdollisuudet ovat usein rajalliset.

Laajinta keskustelua on herättänyt monikansallisten yritysten saattaminen vastuuseen ihmisoikeuksien vastaisista teoistaan. Yritysten vastuuta on johdettu esim. yksilön kansainvälisen rikosoikeudellisen vastuun kautta. Yrityksien vastuuta voidaan myös harkita tapauksissa, joissa ne hoitavat julkisoikeudellisia tehtäviä. Tilanne on kuitenkin jossain määrin vakiintumaton.

Toisaalta kasvavan julkisen huomion ja kuluttajien kiinnostuksen johdosta yritykset ovat itsekin alkaneet kiinnittää huomiota toimintansa

ihmisoikeusvaikutuksiin. Kuluttajien aktiivisuudella on ollut tässä suhteessa tärkeä merkitys. Kansainvälinen kuluttajaliike on muun muassa kiinnittänyt huomiota monikansallisten yritysten sekä niiden alihankkijoiden käyttämään lapsityövoimaan. Kuluttajaliikkeen organisoimat maailmanlaajuiset kampanjat ja boikotit ovat osoittautuneet tehokkaaksi tavaksi vaikuttaa yritysten toimintaan. Myös kansainvälisissä järjestöissä, kuten esim. ILOssa ja OECD:ssä on asiaan kiinnitetty lisääntyvää huomiota. Yritysten toiminnasta on laadittu erilaisia käytännesääntöjä, joissa yritykset sitoutuvat noudattamaan tiettyjä ihmisoikeusperiaatteita. OECD:n monikansallisten yritysten käytännesäännöstöä tarkennettiin ministerikokouksessa kesäkuussa 2000. Usein koodistot keskittyvät kuitenkin pitkälti vain työelämän oikeuksiin. Kansainvälisesti on myös kehitelty ympäristöstandardeja vastaavia ihmisoikeuksien, erityisesti työelämän normien ja sosiaalisten oikeuksien, kunnioitusta mittaavia standardeja. Vaikka yritysten tai kansainvälisten järjestöjen laatimat eettiset koodistot tai standardit eivät ole juridisesti sitovia, ne ovat kuitenkin yksi keino ihmisoikeuksien edistämiseen. Hallitus kannustaa yrityksiä ottamaan ihmisoikeudet paremmin huomioon toiminnassaan ja pitää vapaaehtoisuuteen perustuvia koodistoja hyvänä keinona sitouttaa yritykset ihmisoikeusperiaatteiden noudattamiseen.

Kansainvälistyvien kansalais- ja kuluttajajärjestöjen mahdollisuudet valvoa monikansallisten yritysten toimintaa ovat parantuneet huomattavasti. Hallitus pitää tärkeänä hallitusten ja kansalaisjärjestöjen välistä vuoropuhelua myös tässä asiassa. Yksi vuoropuhelun mahdollistava aloite on YK:n pääsihteerin aloittama "Global Compact", jonka yhtenä pyrkimyksenä on sitouttaa yrityksiä ihmisoikeuksien noudattamiseen. Hallitus kannustaa myös yrityksiä ja kansalaisjärjestöä sekä hallituksia ja yrityksiä vuoropuheluun ihmisoikeuskysymyksistä.

Vuonna 1998 todettiin, että hallitus pyrkii yhteistyössä suomalaisten yritysten kanssa edelleen kehittämään ihmisoikeuksien ja eettisesti kestävien periaatteiden ja toimintatapojen huomioon ottamista kansainvälisessä yritystoiminnassa. Suomalaiset yritykset käyvät tällä hetkellä aktiivista keskustelua yritysten yhteiskunnalliseen vastuuseen liittyvistä kysymyksistä, mukaan lukien ihmisoikeudet. Hallitus

on lisäksi sitoutunut ihmisoikeuksien kunnioittamiseen omassa kauppapolitiikassaan.

Myös EU on sitoutunut kunnioittamaan ihmisoikeuksia kauppapolitiikassaan. Kansainvälisen kaupan lisääntymisen ja globalisaation oloissa on tullut entistä tärkeämmäksi varmistaa EU:n johdonmukainen esiintyminen ihmisoikeuksien puolesta eri foorumeilla. Suomen hallitus pitää ILOa pääasiallisena foorumina työelämän standardien luomisessa. Myös WTO:n rooli on kuitenkin kehittyvä, ja mahdollisuudet ihmisoikeuksien edistämiseen tulisi myös sen puitteissa huomioida. Ensiaskeleena tulisi tiedonvaihtoa ja koordinaatiota näiden kahden järjestön välillä parantaa. Jäsenyys WTO:ssa on ihmisoikeuksien kannalta merkityksellinen myös siksi, että se poistaa mahdollisuuden yksipuolisilla kauppapakotteilla uhkaamiseen vastauksenaan saamaan ihmisoikeuskritiikkiin.

EU:ssa ei toistaiseksi ole käyty laajempaa keskustelua alueen yritysten roolista ja EU:n mahdollisuuksista nykyistä aktiivisemmin vaikuttaa mm. eurooppalaisten yritysten roolin muotoutumiseen. Esimerkiksi keskustelu mahdollisen käytännössä luomisesta voisi olla ajankohtainen. Näin voitaisiin lähentää EU-alueen yritysten omaksumia eettisiä ja erityisesti ihmisoikeuksiin liittyviä standardeja. Yksittäiset yritykset eri EU:n jäsenmaissa ovat varsin aktiivisesti kehittäneet omia standardejaan kansainvälistä toimintaansa varten. Kehityksen jonkinasteinen koordinaatio myös EU:n piirissä edistäisi toiminnan johdonmukaisuutta ja sikäli tuloksellisuutta ihmisoikeustilanteeseen vaikuttamisessa niissä maissa, joissa eurooppalaisia yrityksiä toimii.

2.8. Ihmisoikeudet, konfliktit ja kriisinhallinta

Kansainvälisessä yhteisössä on näkemys ihmisoikeuksien läheisestä yhteydestä kaikkiin konfliktien vaiheisiin vahvistunut viimeisen vuosikymmenen kokemusten myötä. Merkittävä osa erityisesti paikallisista ja alueellisista konflikteista juontaa juurensa ihmisoikeuksien loukkauksiin, etnisiin ristiriitoihin ja eritoten vähemmistöjen, ml. us-

konnolliset vähemmistöt, sortoon. Ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltion vahvistaminen toimivat myös konfliktien ennaltaehkäisyinä. Erityistä merkitystä on ihmisoikeuksien syrjimättömällä toteutumisella ja vähemmistöoikeuksien kunnioittamisella.

Valtiot ovat velvollisia kunnioittamaan ihmisoikeuksia myös kriisitilanteissa, vaikka ihmisoikeussopimukset sallivat eräitä poikkeuksia. Ehdottomia ihmisoikeuksia ei saa lainkaan rajoittaa konfliktin oloissa ja muidenkin ihmisoikeuksien rajoittaminen on mahdollista vain siinä laajuudessa ja sen ajan kuin on aivan välttämätöntä. Kaiken rajoittamisen tulee palvella mahdollisimman nopeaa paluuta normaaliin tilanteeseen.

Suomi tukee työtä kaikissa oloissa loukkaamattomien ns. ihmisyyden perusstandardien (fundamental standards of humanity) kirjaamiseksi ja suojaamiseksi. Kysymys ei ole niinkään uuden ihmisoikeusasiakirjan laatimisesta kuin kaikissa oloissa loukkaamattomien ja kaikkia toimijoita velvoittavien normien kirjaamisesta, kokoamisesta ja valvomisesta. Työ etenee useilla tahoilla rinnakkain. Vuoden 1990 ns. Turun julistuksessa joukko alan asiantuntijoita on osoittanut, kuinka lähinnä humanitaarisen oikeuden yleissopimusten ja yleisten ihmisoikeussopimusten pohjalta on koottavissa luettelo kaikissa oloissa loukkaamattomista ihmisoikeuksista. Punaisen ristin kansainvälinen komitea kokoaa tavanomaisoikeudellisiksi vakiintuneiden humanitaarisen oikeuden normien kodifikaatiota, YK:n ihmisoikeuskomitea valmistelelee kriisiolojen ihmisoikeusvelvoitteita koskevaa yleiskannanottoa ja ihmisoikeuksien toimikunta pyrkii pääsihteerin raporttien pohjalta pitämään langat yhdessä. Yhtä tärkeää kuin identifioida kaikissa oloissa loukkaamattomat ihmisoikeudet on kehittää ihmisoikeuksien valvontajärjestelmiä siten, että ne voisivat toimia tehokkaasti myös silloin kun tietty maa esimerkiksi aseellisen konfliktin vuoksi julistaa poikkeustilan.

Konfliktin jälkeisessä jälleenrakennuksessa demokratian vakiinnuttaminen ja ihmisoikeuksien juurruttaminen yhteiskuntaan ovat keskeisessä asemassa uusien konfliktien ehkäisemiseksi. Rauhan säilymisen kannalta kestävien ratkaisujen löytäminen edellyttää konfliktin

tin osapuolten sitoutumista ihmisoikeuksien noudattamiseen. Kestävän rauhan kannalta on lisäksi tärkeää, että konfliktin aikana ihmisoikeusloukkauksiin, rikoksiin ihmisyyttä vastaan sekä sotarikoksiin syllistyneet saatetaan vastuuseen teoistaan.

Kriisinhallinnan kehittämisen ei tule merkitä sotilaallisten näkökoh-
tien korostumista siviilioperaatioissa. Kriisinhallintaan, rauhantur-
vaan ja eri tyyppiisiin tarkkailuoperaatioihin lähetettävän henkilöstön
on itse kunnioitettava ihmisoikeuksia kaikissa olosuhteissa, tunnis-
tettava ihmisoikeusloukkaukset sekä edistettävä ihmisoikeuksien to-
teutumista. Tärkeää on myös naisten oikeuksien kunnioitus konflik-
teissa sekä naisten tasavertainen osallistuminen.

Myös rauhanturvaoperaatioiden luonteen muuttuminen on korosta-
nut ihmisoikeuksien kunnioituksen ja ihmisoikeusasiatuntemuksen
merkitystä. YK:n piirissä mm. pohjoismaat ovat jo vuosia korosta-
neet rauhanturvan ja ihmisoikeuksien yhteyksiä. Aivan viime aikoina
kysymys on noussut korostetusti esille rauhanturvan yleisemmän ke-
hittämisen yhteydessä. Muun muassa YK:n rauhanturvatoimintaa ar-
vioinut ns. Brahimi-paneeli nostaa ihmisoikeudet yhdeksi rauhantur-
vatoiminnan keskeisistä kysymyksistä. Paitsi että ihmisoikeuksien
kunnioituksen lisääminen on osa rauhanturvaajille yhä useammin
kuuluvaa rauhanrakentamista tulee myös rauhanturvaajien omaa toi-
mintaa arvioida entistä enemmän ihmisoikeuksien näkökulmasta.

Vaikka ihmisoikeuksien merkityksestä kriisinhallinnassa vallitsee
periaatteellinen yksimielisyys kansainvälisessä yhteisössä, on ihmis-
oikeuksien rooli käytännössä vielä osin jäsentymätön. Siviilikriisin-
hallinnassa on olennaista, että toiminta tosiasiallisesti vahvistaa ih-
misoikeuksia, kansanvaltaa ja oikeusvaltion rakentamista. Avainky-
symys tässä suhteessa on operaatioihin osallistuvien ihmisoikeusasi-
antuntemus. Parhaillaan on valmisteilla suomalaisen siviilikriisinhall-
lintaan sekä rauhanturva- ja muihin kenttäoperaatioihin osallistuvan
henkilöstön ihmisoikeuskoulutuksen kehittäminen. Erityishuomiota
koulutuksessa kiinnitetään myös naisten ja lasten oikeuksiin. Myös
rekrytoinnissa kiinnitetään erityistä huomiota ihmisoikeusasiatun-
temukseen.

Jälleenrakennus Bosnia-Hertsegovinassa ja Kosovossa

Kosovon kokemusten johdosta Feiran Eurooppa-neuvosto määritteli EU:n siviilikriisinhallinnan painopisteiksi poliisi-toiminnan lisäksi oikeusvaltion vahvistamisen, siviilihallinnon kehittämisen ja pelastustoimen nopeuttamisen. Linjaukseen mukaisesti myös Suomi on lähettänyt poliiseja ja vankeinhoitoalan ammattilaisia siviilikriisinhallinta tehtäviin.

Tehtävien laajentuminen on asettanut uudenlaisia vaatimuksia lähetettävälle asiantuntijoille. Siviilikriisinhallinta edellyttää korkeaa asiantuntemusta ja ammattitaitoa. Parhailtaan EU:ssa suunnitellaan mm. siviilikriisinhallintaan lähetettävien poliisien rekrytointikriteereistä sekä valmennuskoulutuksesta. Rahoituksen riittävyys on edellytys tällaiselle toiminnalle ja sen kehittämiseksi.

Suomi on osallistunut aktiivisesti Balkanin alueen jälleenrakennukseen niin kahdenvälisillä projekteilla kuin lähettämällä asiantuntijoita kansainvälisten järjestöjen palvelukseen. Merkittävää oli myös suomalaisen kuolinsyytutkijaryhmän tärkeä panos sotarikosten selvittämisessä ensin Bosnia-Hertsegovinassa ja myöhemmin vuosina 1999 ja 2000 Kosovossa.

Bosnia-Hertsegovina

Ihmisoikeussopimukset, varsinkin Euroopan ihmisoikeussopimus, ovat kiinteä osa Daytonin rauhansopimusta.

Suomalaiset rauhanturvaajat (UNPROFOR, IFOR, SFOR) aloittivat paikallisen rauhanjuurrutuksen omilla toiminta-alueillaan heti vihollisuuksien lakattua. Suomen pataljoona Dobojsa näytti esimerkkiä omilla, pienimuotoisilla siviiliprojekteillaan myös yhdessä UM:n kanssa. Niillä seuduilla siviilikriisinhallintaan siirtyminen onkin jo pitkällä. Suomi on

osallistunut rauhansopimuksen siviilipuolen toimeenpanosta vastaavan korkean edustajan työhön lähettämällä asiantuntijoita hänen organisaationsa palvelukseen. Jo ennen sitä suomalaisia oli mukana Mostarin väliaikaisessa hallinnossa ja sittemmin YK:n puitteissa toteutetussa kansainvälisessä poliisikoulutusoperaatiossa mm. Elisabeth Rehnin johdolla. Useita suomalaisia on edelleen Bosnia-Hertsegovinassa erilaisissa tehtävissä.

Suomella on Bosnia-Hertsegovinassa kahden- tai monenkeskisiä projekteja, jotka ovat kohdistuneet mm. sosiaalsektorin kehittämiseen, naisten oikeuksien edistämiseen ja mediaalalle varsinkin televisiotoiminnan uutispuolelle. Suomi on projektisuunnittelussa pyrkinyt ennalta mahdollisimman tarkasti kartoittamaan projektien vaikutukset muun muassa ihmisoikeuksien toteutumiseen. Bosniassa on projektit toteutettu maata jakavan demarkaatiolinjan molemmilla puolilla, kummassakin entiteetissä. Tämä lähestymistapa on saanut Bosniassa kiitosta. Entiteettien raja on muutenkin ajan mittaan käynyt väestölle aikaisempaa helpommaksi ylittää.

Tammikuussa 2000 alkaneen ja heinäkuuhun 2001 jatkuvan tasa-arvohankkeen tavoitteena on tasa-arvokysymysten valtavirtaistaminen Bosnian hallinnossa. Hanke toimii kaikilla hallinnon tasoilla: kylä-, kunta-, kantoni-, entiteetti- ja valtion tasolla sekä pyrkii vielä lähentämään hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan tasa-arvotoimia.

Kahdessa kokeilukunnassa kehitetään mallia, jolla sosiaaliturva kunnan alueella saadaan sellaiselle tasolle, että tarvitsevat saavat välttämätöntä tukea, joka kuitenkin voidaan rahoittaa kunnan omin varoin. Toiminta tukeutuu ajatellun siirtymäkauden aikana paljolti kansalaisjärjestöjen ja vapaaehtoisten toimintaan. Lisäksi on juuri alkanut opetussektorin hanke, joka keskittyy erityisopettajien koulutukseen. Tavoitteena on parantaa vammaisten lasten integroitumista yhteiskuntaan.

Suomalaisten rauhanturvaajien alueella toteutetaan edelleenkin pienhankkeita, joiden tarkoituksena on tukea vähemmistöjen paluumuuttoa. Varsinkin viimeisen puolen vuoden aikana paluumuutto kyliin on selvästi lisääntynyt. Tämä muutto on tosin pienimuotoista, sillä palaajat ovat lähinnä varatonta pienviljelijäväestöä, joka ei ole juurtunut Federaationkaan puolelle.

Kosovo

Rauhan juurruttaminen on vasta alkamassa Kosovossa. YK:n päätöksen mukaisesti siviilihallinnon rakentaminen on Kosovossa YK:n vastuulla, siviili-instituutioiden kuten oikeuslaitos, poliisi ja vaalijärjestelmä, pystyttäminen on ETYJin vastuulla, kun taas jälleenrakennus on EU:n vastuulla. Jälleenrakentaminen perustuu Kosovon viranomaisten omaan suunnittelutyöhön ja kosovolaisten aktiiviseen osallistumiseen jälleenrakennuksen kaikissa vaiheissa tavoitteiden asettamisesta suunnitteluun ja työn toteuttamiseen. Kansainvälisen yhteisön rooli on täydentävä.

Suomen kahdenvälistä tukea on Kosovossa suunnattu Suomen Punaisen Ristin ja UNHCR:n kautta humanitaariseen työhön. Lisäksi on keskitytty infrastruktuurin, koulutusjärjestelmien ja kansalaisyhteiskunnan kehittämiseen. Kosovossa on käynnistetty ihmisoikeuskoulutus- ja tiedotushanke sekä tuettu itsenäisen median kehittämistä. Erityistä huomiota on kiinnitetty naisten aktiivisen osallistumisen edistämiseen sekä vammaisten henkilöiden aseman parantamiseen. Myös suomalaisten kansalaisjärjestöjen osallistumista jälleenrakennukseen tuetaan.

2.9. Pysyvä kansainvälinen rikostuomioistuin

Konfliktin jälkeisen jälleenrakennuksen tärkeänä tavoitteena on demokratian ja ihmisoikeuksien juurruttaminen yhteiskuntaan. Rauhansäilymisen kannalta kestävien ratkaisujen löytäminen edellyttää kon-

fliktin osapuolten sitoutumista ihmisoikeuksien noudattamiseen. Kestävän sovun kannalta on tärkeää, että ihmisoikeusloukkauksiin ja muihin kansainvälisiin rikoksiin syyllistyneet saatetaan vastuuseen teoistaan. Näin ei kuitenkaan aina tapahdu. Pysyvän kansainvälisen rikostuomioistuimen peruskirjan hyväksyminen oli tärkeä askel rankaisemattomuuden kierteen katkaisemisessa. Myös Pinochet-tapaus voidaan pitää tässä suhteessa merkittävänä. Valtaapitävät eivät voi suojautua suvereenisuutensa taakse paetessaan vastuuta ihmisoikeusrikkomuksista.

Heinäkuussa 1998 hyväksytty pysyvän kansainvälisen rikostuomioistuimen perussääntö koskee joukkotuhontaa ja rikoksia ihmisyyttä vastaan niin rauhan kuin sodankin aikana ja vakavia sotarikoksia niin kansainvälisissä kuin valtionsisäisissäkin konflikteissa. Kansainvälisellä rikostuomioistuimella on yleinen toimivalta tuomita vakavimmista, laajamittaisista kansainvälisistä rikoksista, jotka koskettavat koko kansainvälistä yhteisöä. Peruskirjan määräykset ottavat tehokkaasti huomioon konfliktien luonteen muuttumisen ja muun muassa naisten ja lasten aseman. Suomi osallistui perussääntöä koskeviin neuvotteluihin aktiivisesti ja näkyvästi. Suomi vaikutti mm. siihen, että seksuaalirikokset sisällytettiin erillisenä kategoriana sotarikoksiin ja rikoksiin ihmisyyttä vastaan.

Perussäännön voimaantulo ja sen myötä tuomioistuimen toiminnan käynnistyminen edellyttää 60 valtion ratifiointia. Perussäännön on lokakuun 2000 puoleen väliin mennessä allekirjoittanut 114 valtiota. Ratifiointeja on toistaiseksi 21, mutta niiden määrän odotetaan kasvavan lähivuosina nopeasti, mikä voi mahdollistaa perussäännön voimaantulon jo vuonna 2002. Kaikki EU-maat ovat allekirjoittaneet perussäännön ja ovat pitkällä ratifiointivalmisteluissa. Suomessa perussäännön ratifioimista koskeva hallituksen esitys annettiin eduskunnalle 17.10.2000.

Rooman konferenssissa perustettiin kansainvälisen rikostuomioistuimen toiminnan aloittamista valmisteleva toimikunta, jonka tehtävänä on valmistella tuomioistuimen toiminnan kannalta välttämättömät muut asiakirjat. Työryhmän toimintaan voivat osallistua myös ne val-

tiot, jotka eivät hyväksy tuomioistuimen peruskirjaa. Työryhmässä onkin tehty esityksiä, joiden tarkoituksena on vaikeuttaa tuomioistuimen toimintaa. Suomen hallituksen pyrkimyksenä on tuomioistuimen tehokas ja universaali toiminta.

2.10. Vaalitarkkailu

Kansainvälisen vaalitarkkailun tarve on ollut kasvavana osana ihmisoikeustilanteen ja demokratian vahvistamista eri maissa. Suomen hallituksen tavoitteena on tarkkailun kehittäminen entistä enemmän pitkäaikaisen ihmisoikeustarkkailun suuntaan.

Täyttääkseen kansainväliset normit vaalien tulee olla säännölliset, vapaat ja todelliset. Näitä yleisiä määreitä on täydennetty muun muassa ETYJissä jonka jäsenvaltiot ovat sitoutuneet järjestämään vaalit, jotka täyttävät ETYJin asettamat kriteerit. Näiden vaatimusten mukaisesti vaalien tulee olla universaalit, tasa-arvoiset, rehelliset, salaiset, vapaat, avoimet ja niissä valittujen tulee todella astua virkaansa, ja tunnustaa vastuunsa äänestäjille.

Vaalitarkkailua harjoittavat mm. YK, ETYJ, EU ja viimeisimpänä myös Euroopan neuvosto. EU:n suuntaviivat vaalitarkkailulle ovat yhtenevät ETYJin kanssa. Niihin sisältyy edellytykset vaalitarkkailuun osallistumiselle sekä tarkkailijoiden käytännesäännöt. Kesäkuussa 1999 EU hyväksyi lisäksi suuntaviivat vaalitarkkailijoiden yhteisistä valintaperusteista.

EU:n komissio hyväksyi huhtikuussa 2000 tiedonannon vaaleissa avustamisesta ja vaalitarkkailusta. Tiedonannolla pyritään luomaan uudet puitteet EU:n vaaleissa avustamiselle ja vaalitarkkailulle. Tarkoituksena on määritellä johdonmukainen politiikka. Neuvosto käsittelee tiedonantoa syksyllä 2000.

Suomi on lähettänyt vuosittain vaalitarkkailutehtäviin useita kymmeniä vaalitarkkailijoita. Merkittävä osa vaalitarkkailijoista menee ETYJin kautta organisoituihin operaatioihin. Suomi lähetti vaalitarkkaili-

joita myös Euroopan neuvoston Kosovo-operaatioon. Viime vuosina vaalitarkkailuoperaatiot ovat nousseet yhdeksi merkittäväksi toimintamuodoksi ihmisoikeustilanteen ja demokratian kehittymisen monitoroinnissa. Hallitus pyrkii vahvistamaan vaalitarkkailuresursseja kehittämällä ja ylläpitämällä vaalitarkkailurosteria sekä parantamalla vaalitarkkailijoiden valmiuksia ja ihmisoikeusasiantuntemusta koulutuksen avulla.

Vaalitarkkailun lisäksi demokraattista kehitystä voidaan edesauttaa vaaliavustamisen kautta. Tällöin kyseessä on pitkä- tai lyhytaikainen tekninen apu esim. vaalilautakunnille tai kansalaisyhteiskunnalle suunnattu koulutus. EU on tässä suhteessa merkittävä avun antaja. Viimeisen vuoden aikana EU on avustanut vaaleja muun muassa Gyanassa, Norsunluurannikolla, Ghanassa, Albaniassa, Kosovossa ja Tansaniassa. Lisäksi Pakistanissa suoritettiin arviointimatka tarkoituksena arvioida mahdollisuutta EU:n vaalitarkkailuun joulukuusta 2000 kesäkuuhun 2001 järjestettävissä kunnallisvaaleissa. Vaalitarkkailijoita lähetettiin Zimbabween, Norsunluurannikolle, Tansaniaan ja Sri Lankaan.

EU:n tuki vaalien järjestämiselle ja vaalitarkkailuun on ollut lähes 150 miljoonaa euroa viimeisen neljän vuoden aikana. Tukea on myönnetty muun muassa erilaisiin teknisen avun projekteihin, kansalaiskasvatukseen ja vaaliviranomaisten koulutuksen rahoittamiseen sekä kansalaisjärjestöille, jotka osaltaan toimivat vaalien tarkkailijoina.

EU:n vaalitarkkailijoiden koulutusta on jatkettu. Ruotsin kansainvälisen kehitysyhteistyöviraston (SIDA) toimesta koulutettiin kesällä 2000 vaalitarkkailijoiden kouluttajia. Koulutuksen tarkoituksena on mahdollistaa vaalitarkkailijoiden peruskoulutus kotimaassaan. Lisäksi EU rahoittaa SIDAn ohjelmaa vaalitarkkailijoiden yhteisistä europaalaisista standarteista.

Albanian, Kosovon ja Valko-Venäjän vaalien avustamiseen ja tarkkailuun on liittynyt läheisesti Euroopan mediainstituutin suorittama tiedotusvälineiden tarkkailu. EU rahoittaa instituutin suorittamaa mediatarkkailua kaikissa KIE- ja IVY-maissa.

2.11. Asevientä ja ihmisoikeudet

Puolustustarvikkeiden maastaviennistä ja kauttakuljetuksesta annetun lain mukaan maastavientilupaa ei anneta, jos lupa olisi Suomen omaksuman ulkopoliittisen linjan vastainen. Lakia täydentävä Valtio-neuvoston päätös (474/95) sisältää soveltamisohjeena suuntaviivat. Niitä noudatetaan soveltuvin osin myös ns. siviilikäyttöön tulevien ampumatarvikkeiden lupaharkinnassa.

Päätöksen 3. luvussa määritellään lupaharkinnan kokonaisarvioinnin peruseriaatteet, joita ovat mm. kansainväliset sopimukset ynnä YK:n, ETYJin ja EU:n embargot, vastaanottajamaan yhteiskunnallinen tilanne, erityisesti ihmisoikeustilanne, tarvikkeiden ominaisuudet, käyttötarkoitus ja sotilaallinen merkitys sekä viennin merkitys Suomen teollisuudelle. Lupa myönnetään, jos suurella todennäköisyydellä voidaan sanoa, ettei tarviketta käytetä ihmisoikeusloukkauksiin, hyökkäykselliseen toimintaan tai muuhun ei-toivotuun käyttötarkoitukseen. Ongelmatapauksissa noudatetaan pidättyvyyttä.

Suomen koko puolustustarvikevientä vuonna 1999 oli noin 240 miljoonaa markkaa, josta vientiluvituksen kautta noin 9 miljoonaa markkaa eli alle 4%. Muu kauppa oli EU:n sisäistä tai muuten ns. ulkopoliittisesti ongelmatonta. Suomalainen ase- ja ammusteollisuus ei pidä lupahallintoa kaupan esteenä.

EU:n asevientä koskevat ns. käytännesäännöt (Code of Conduct) ovat kansallisesti sovellettavaa normistoa. Asevientikriteereiksi on sovittu mm. vastaanottajamaan ihmisoikeustilanteen arviointi, sisäisen tilanteen ja alueellisen turvallisuuden arviointi, vastaanottajamaan suhtautuminen kansainväliseen terrorismiin ja asekaupan suhde vastaanottajamaan yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen kehitystasoonsa. Jäsenvaltiot tekevät kielteisistä lupapäätöksistään ns. epuu-ilmoitukset, joita perustellaan konsultaatioissa, jos joku toinen jäsenmaa harkitsee myönteistä vientilupapäätöstä. EU:n asevientiyhteistyö on hyvällä alulla ja käytännesäännöt ovat jo nyt (tulleet voimaan kesäkuussa 1998) osoittautuneet jäsenmaiden asevientilinjausten yhdenmukai-

suutta lisääväksi välineeksi. Suomi on aktiivisesti ollut mukana sääntöjen kehitystyössä, mm. avoimuuden lisäämiseksi.

3. SUOMEN TOIMINTA JA TAVOITTEET KANSAINVÄLISISSÄ JÄRJESTÖISSÄ

3.1. Yhdistyneet kansakunnat

Ihmisoikeuksien yleismaailmallisuuden vuoksi Yhdistyneillä kansakunnilla on globaalina järjestönä korvaamaton asema ihmisoikeuksien edistämässä. YK:n piirissä sekä luodaan globaali ihmisoikeusnormisto että seurataan ja valvotaan ihmisoikeuksien toteutumista käytännössä. Suomen hallitus tukee YK:n ihmisoikeustoiminnan vahvistamista sekä normeja ja rakenteita kehittämällä että ihmisoikeuksiin suunnattujen voimavarojen kasvattamisella. Myös konfliktien ennalta ehkäisyn kannalta on olennaista, että YK:n edellytyksiä seurata ihmisoikeustilannetta ja valvoa ihmisoikeussopimusten noudattamista vahvistetaan. YK:n ihmisoikeustoiminta on aiempaa selvemmin suuntautunut nimenomaan konfliktien ehkäisyyn ja ihmisoikeusvaltuutettu Mary Robinson on nostanut preventiivisen toiminnan keskeiseen asemaan. Suomen hallitus tukee tätä linjausta.

YK:n piirissä on viime vuosina saavutettu merkittäviä edistysaskeleita ihmisoikeuksien vahvistamisessa. Pitkän ja vaikean valmistelun jälkeen hyväksyttiin ihmisoikeusjulistuksen juhluvuoden loppusuoralla julistus ihmisoikeuksien puolustajista. Julistuksen merkitystä vahvistaa pääsihteerin erityisedustajan toimen perustaminen. Suomen painopistealoilla on edistytty sekä naisten, lasten että alkuperäiskansojen oikeuksien suhteen. Naisten oikeuksien yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan voimaantumisella on sopimusta vahvistava merkitys sillä se mahdollistaa yksilövalitukset sekä räikeissä tapauksissa myös maatuokinnat. Myös lapsisopimuksen lapsisotilaita ja lapsikauppaa ja lasten hyväksikäyttöä koskevien valinnaisten pöytäkirjojen hyväksyminen sekä alkuperäiskansojen pysyvän foorumin perustaminen ovat askelia eteenpäin ihmisoikeuksien edistämässä.

Samalla kun Suomen hallitus pyrkii ihmisoikeusnormiston ja mekanismien edelleen vahvistamisen tavoitteena on myös saattaa ihmisoi-keudet osaksi kaikkea maailmanjärjestön toimintaa. Viime vuosina

oikeusperustaisen lähestymistavan vahvistuminen YK:n ja sen erityisjärjestöjen toiminnassa on osaltaan vahvistanut ihmisoikeuksien asemaa järjestön työssä. Myös YK:n uudistusstrategia on toiminut saman suuntaisesti ennen kaikkea ihmisoikeusvaltuutetun aseman vahvistamisen myötä. Uudistusstrategian perusajatuksia on luoda koherentimpi lähestymistapa, jossa YK:n viisi keskeisintä toiminta-alueita - rauha ja turvallisuus, talous- ja sosiaalikäsymykset, kehitysyhteistyö, humanitaariset asiat ja ihmisoikeudet - tukevat toisiaan. Neljää ensin mainittua toimialaa varten perustettiin omat johtokomiteat. Ihmisoikeuksille ei ole erillistä johtokomiteaa vaan ne on sisällytetty kaikkien johtokomiteoiden työhön. Ihmisoikeusvaltuutettu osallistuu jokaisen johtokomitean työhön. Pyrkimys ihmisoikeuksien vahvistamiseen koko järjestön työssä on kohdannut myös vastustusta. Sen on pelätty vaikuttavan kehitysrahoituksen ehdollistamiseen ja peruskirjan mahdollistamien pakkokeinojen käyttöön.

Ihmisoikeuksien universaalisuus on lähtökohta YK:n toiminnalle ihmisoikeuksien edistämiseksi. Vaikka sekä ihmisoikeusjulistus että ihmisoikeussopimukset perustuvat yleismaailmallisuudelle ja Wienin ihmisoikeuksien maailmankonferenssi vahvisti tämän keskeisen periaatteen, haluavat eräät ihmisoikeuksia loukkaavat hallitukset edelleen asettaa universaalisuuden kyseenalaiseksi. Joitakin vuosia sitten erityisesti eräät aasialaiset valtiot halusivat korvata yleismaailmallisuuden ns. aasialaisilla arvoilla. Tämä keskustelu on vaimentunut ja sen argumentaatiolta kadonnut pohja Aasian talouskriisin myötä. Viime aikoina keskustelu ihmisoikeuksien universaalisuuden ja kansallisen suvereniteetin suhteesta on useimmiten liittynyt ajankohtaiseen keskusteluun humanitaarisesta väliintulosta.

YK:n peruskirjassa ei ole nimenomaista viittausta humanitaariseen väliintuloon, jonka perusteella YK tai sen jäsenvaltiot voisivat käyttää voimaa pakottaakseen jonkin valtion lopettamaan ihmisoikeusloukkaukset. YK:n turvallisuusneuvosto on kuitenkin kylmän sodan päättymisen jälkeen löytänyt yksimielisyyden Somalian, Ruandan ja entisen Jugoslavian kriisien yhteydessä humanitaarisen väliintulon oikeutuksesta. Perusteena on ollut kriisin aiheuttama uhka kansainväliselle rauhalle ja turvallisuudelle. Ilman YK:n turvallisuusneuvos-

tomandaattia suoritettujen Kosovon pommitukset johtivat keskustelun uuteen vaiheeseen, joka on heijastunut voimakkaasti myös ihmisoikeusfoorumeille.

Ihmisoikeusvaltuutettu

YK:n ihmisoikeusvaltuutettu Mary Robinson on onnistunut nostamaan ihmisoikeudet näkyvästi esiin niin YK:ssa kuin tiedotusvälineissäkin. Ihmisoikeusvaltuutetun toimen painoarvo on hänen kaudellaan kasvanut ja valtuutetusta on kehittynyt kansainvälisesti merkittävä auktoriteetti. Erityisesti eri kriisien yhteydessä ihmisoikeusvaltuutetun toiminta on tuonut ihmisoikeusloukkaukset julkisen huomion kohteeksi. Valtuutetun ansiosta YK on kyennyt reagoimaan ja ottamaan kantaa ajankohtaisiin ihmisoikeusloukkauksiin huomattavasti entistä nopeammin. Ihmisoikeusvaltuutetun lisääntynyt vuoropuhelu jäsenmaiden hallitusten kanssa on edesauttanut yhteistyön ja teknisen avun kehittämistä. Ihmisoikeusvaltuutetun arvovalta on lisääntynyt selvästi myös YK-järjestelmän sisällä.

YK:n ihmisoikeustoiminnan tukeminen on tärkeä osa Suomen hallituksen ihmisoikeuspolitiikkaa. Hallitus tukee ihmisoikeusvaltuutetun pyrkimyksiä vahvistaa YK:n ihmisoikeusohjelmaa. Hallitus on lisännyt merkittävästi rahallista tukeaan YK:n ihmisoikeustoiminnoille ja on sitoutunut kasvattamaan tukea myös jatkossa. Tänä vuonna Suomen hallitus tukee ihmisoikeusvaltuutetun toimintaa noin kuudella miljoonalla markalla. Tuki suuntautuu muun muassa kenttäoperaatioille, sopimusvalvontaelimille sekä alkuperäiskansarahastolle ja kidutuksen uhrien rahastolle.

Ihmisoikeustoimikunta

YK:n ihmisoikeustoimikunta on maailmanjärjestön tärkein ihmisoikeusnormistoa luova ja ihmisoikeusloukkauksiin puuttuva elin. Toimikunnan alaisuudessa toimii kasvava seurantajärjestelmä, jonka an-

siosta kansainvälisellä yhteisöllä on käytettävissään perusteellista tietoa ihmisoikeustilanteen kehittymisestä sekä maailmanlaajuisesti että tarvittaessa maakohtaisesti. Suomen hallitus haluaa edelleen vahvistaa ihmisoikeustoimikunnan mekanismien toimintaa ja voimavaroja. Vuosittaisissa istunnoissa päätetään seurantamekanismien mandateista sekä otetaan niiden raporttien pohjalta kantaa ihmisoikeusloukkauksiin ja muihin ajankohtaisiin ihmisoikeuskysymyksiin. Kansalaisjärjestöt osallistuvat yleiskeskusteluun toimikunnassa.

Suomi osallistuu ihmisoikeustoimikunnan työhön tällä hetkellä huomioitsijana. Toimikunnalla on 53 vaihtuvaa jäsentä. Huomioitsijat eivät osallistu äänestyksiin mutta voivat esittää ja kannasuositaa päätöslauselmia sekä osallistua niiden valmisteluun. Käytännössä Suomen toiminta kanavoituu pitkälti EU:n kautta, sillä EU-koordinaatio on toimikunnassa tiivistä ja kattavaa. Huomioitsijana oleva EU-maa osallistuu toimikunnan istuntoihin täysipainoisesti osallistuen mm. EU:n yhteisiin äänestysesityksiin. EU-puheenjohtajuuskaudellaan Suomi oli keskeisesti vaikuttamassa IOT:n Itä-Timor -erityisistunnon lopputulokseen huolimatta huomioitsija-asemastaan. EU valmistelee toimikunnalle 11 päätöslauselmaa sekä pitää 12 puheenvuoroa. Eniten huomiota kiinnittää perinteisesti EU:n puheenvuoro maatilanteista, jossa tänä vuonna käsiteltiin 39 maan ihmisoikeustilannetta. Suomi osallistuu aktiivisesti EU-valmisteluun ja on onnistunut myös edesauttamaan omien painopisteidensä näkyvyyttä tätä kautta. Suomi on muun muassa johdonmukaisesti ajanut naisten oikeuksien näkökulman huomioon ottamista erityisraporttoijien mandateissa. Tässä on päästy vuosi vuodelta eteenpäin ja nyt käytäntö on vallitseva.

Hallituksen arvostus YK:n ihmisoikeustoimikunnan roolia kohtaan näkyy myös siinä, että Suomen ulkoasiainministeri on osallistunut joka vuosi toimikunnan istuntoon. Ulkoasiainministerin puheenvuoroissa on nostettu esiin hallituksen ihmisoikeuspolitiikan painopisteiden mukaisesti naisten, lasten, vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen oikeudet. Lisäksi on nostettu esiin muun muassa kuolemanrangastus, ihmiskauppa ja rasismi sekä korostettu kansalaisjärjestöjen ja ihmisoikeuksien puolustajien asemaa. Ulkoasiainministeri nosti tänä vuonna puheessaan esille myös Tshetshenian tilanteen.

EU-päätöslauselmien lisäksi Suomi on esittänyt toimikunnassa päätöslauselman omantunnon syistä aseista kieltäytyvien oikeuksista sekä tänä vuonna myös kansalais- ja poliittisten oikeuksien sekä taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien yleissopimuksista. EU:n ja pohjoismaisiin puheenvuoroihin osallistumisen lisäksi Suomi on esittänyt ihmisoikeustoimikunnassa kansallisen puheenvuoron vähemmistöjen oikeuksista. Kahdessa viime istunnossa on tässä yhteydessä nostettu etnisten vähemmistöjen, kuten romanien, tilanteen ohella esiin seksuaalisten vähemmistöjen syrjintä, mikä on avannut toimikunnan piirissä uuden keskustelun.

Hallitus pitää ihmisoikeuksien yleismaailmallisuuden mukaisesti yksittäisten maiden ihmisoikeustilanteen seurantaa ja käsittelyä olennaisena osana YK:n toimintaa. Ihmisoikeustoimikunta tarjoaa foorumin tälle toiminnalle. Käsiteltäessä yksittäisten maiden tilannetta korostuu tarve yhdenmukaisiin kriteereihin ja objektiivisuuteen. Toimikunnan omien mekanismien vahvistaminen on tässäkin suhteessa tärkeää. Raportoitujen ja muiden mekanismien tulee päästä rajoituksitta vierailemaan haluamissaan maissa, jotta ne pystyvät tuottamaan luotettavaa tietoa käsittelyn pohjaksi. Ihmisoikeustilanteita arvioitaessa on hallitusten yhteistyövalmius YK:n ihmisoikeusmekanismien kanssa Suomen hallituksen mielestä tärkeä tekijä.

YK:n ihmisoikeustoimikunnan ilmapiiriä on kylmän sodan päättymisen jälkeen leimannut ihmisoikeuksia itse loukkaavien ns. kovan linjan maiden hyökkäävä toiminta. Ne ovat tunteneet asemansa entistä tukalammaksi kansainvälisen ihmisoikeusjärjestelmän kehittyessä. Ihmisoikeuksien loukkauksia ei voida enää missään maailmassa peitellä ja sekä YK:n ihmisoikeusmekanismit että voimistuneet kansalaisjärjestöt nostavat loukkaukset kansainvälisen huomion kohteeksi. Nämä hallitukset ovat pyrkineet heikentämään ihmisoikeustoimikunnan mekanismeja, erityisesti erityisraportoitujen työskentelyedellytyksiä. Viime vuonna ilmapiiriä kärjistikivät toimikunnan työn uudistamista koskevat erimielisyydet. Kun tässä ns. ihmisoikeusmekanismien tarkasteluprosessissa päästiin alkuvuodesta 2000 tyydyttävään kompromissiratkaisuun, oli ilmapiiri toimikunnassa aiempaa rakentavampi. Suomen hallitus on pyrkinyt murtamaan kovan linjan maiden ra-

kentamaa keinotekoista pohjois-etelä -asetelmaa ja etsinyt aktiivisesti yhteistyötä YK:n ihmisoikeusjärjestelmän vahvistamisesta kiinnostuneiden kehitysmaiden kanssa.

Suomen EU-puheenjohtajuus

Suomi koordinoi puheenjohtajuuskaudellaan EU:n toimintaa YK:n yleiskokouksessa sekä YK:n talous- ja sosiaalineuvoston (ECOSOC) istunnossa. Suomen ollessa EU:n puheenjohtajana ECOSOC hyväksyi Suomen esityksestä päätöslauselman, jossa Malesiaa kehoitettiin toimenpiteisiin kansainvälisen tuomioistuimen päätöksen noudattamiseksi tapauksessa, joka koski ihmisoikeustoimikunnan erityisraportin syytesuojan kunnioittamista. Neuvostossa saadun kielteisen huomion jälkeen Malesian ylemmät oikeusasteet ovat alemmista poiketen tunnustaneet syytesuojan. Lisäksi talous- ja sosiaalineuvosto päätti myöntää TSS-komitealle lisäistunnon, jolla luotiin edellytykset purkaa sen käsittelysumaa.

Suomi esitti yleiskokoukselle EU:n puolesta päätöslauselmaluonnoksen teloitusten keskeyttämisestä ja kuolemanrangaistuksen rajoittamisesta ja asteittaisesta poistamisesta. Luonnoksen käsittely istunnossa jouduttiin keskeyttämään, sillä tekstiin olisi jouduttu tekemään huomattavia heikkennyksiä, jotta se olisi saatu läpi. Tämä puolestaan olisi voinut vaikeuttaa asian käsittelyä esimerkiksi ihmisoikeustoimikunnassa.

Yleiskokous hyväksyi Suomen EU:n puolesta esittämät viisi ihmisoikeuspäätöslauselmaa. Ne koskivat lapsen oikeuksia sekä ihmisoikeustilannetta Irakissa, Iranissa, Kongon demokraattisessa tasavallassa ja Sudanissa. Lapsen oikeuksia koskeva päätöslauselmaa onnistuttiin huomattavasti tiivistämään edellisiin vuosiin verrattuna ja kaikki maapäätöslauselmat kyettiin viemään päätökseen varsin vaikeissa olosuhteissa ja muutosesitysten paineessa. EU:n pitämässä maakohtaisten ihmisoikeustilanteita koskevassa puheenvuorossa naisten, vähemmistöjen ja lasten oikeudet tuotiin esille entistä yksilöidymmin. Suomen puheenjohtajuuskaudella yleiskokous myös hyväksyi naisten oikeuksien yleissopimuksen valinnaisen yksilövalituspöytäkirjan.

YK:n järjestöt ja rahastot

Monenkeskistä kehitysyhteistyötä tehdään osallistumalla YK:n operatiivisten järjestöjen johtokuntatyöskentelyyn ja rahoittamalla niiden toimintaa. Yleisrahoituksen lisäksi Suomi myöntää kohdennettuja avustuksia toiminnalle, joka kohdistuu Suomen painopistealueille. Ihmisoikeuksien edistäminen on tavoite, jota Suomi on johdonmukaisesti ajanut sekä johtokuntatyössä että rahoitusvalinnoilla. Erityisenä painopisteenä on ollut naisten ja lasten, erityisesti tyttöjen, aseman ja oikeuksien parantaminen.

YK:n kehitysyhteistyössä on operatiivisilla ja erityisjärjestöillä sekä rahastoilla tärkeä rooli käytännön työn toteuttajina. Suomi on tukenut mm. seuraavia: YK:n väestörahoisto UNFPA, YK:n kehitysohjelma UNDP, YK:n lastenrahoisto UNICEF ja Maailman elintarvikeohjelma WFP. Yleisavustusten lisäksi Suomi myöntää kohdennettua tukea toiminnalle, joka erityisesti edistää Suomen linjauksia. Viime aikoina Suomi on kohdentanut rahoitusta naisiin ja lapsiin kohdistuvan väkivallan lopettamiseksi ja lapsityövoiman poistamiseksi tehtävään työhön. Tukea on ohjattu ILO:n lapsityövoiman poistamiseen tähtäävälle IPEC-ohjelmalle (International Programme for the Elimination of Child Labour). Suomi tuki 1999 myös UNICEFin ohjelmaa joka kohdistui vammaisten lasten oikeuksien edistämiseen. Lapsen oikeuksia aseellisissa konflikteissa on edistetty rahoittamalla YK:n erityisedustajan Olara Otunnun toimistoa.

UNFPA:n toiminnassa Suomi on korostanut lasten oikeuksien, lisääntymisterveyden sekä sukupuolten välisen tasa-arvon edistämistä ja naisiin ja tyttölapsiin kohdistuvan väkivallan poistamista. Rahoitusta ovat Suomelta saaneet myös YK:n naisten kehitysrachasto UNIFEM ja sen hallinnoima erityinen rahasto naisiin kohdistuvan väkivallan poistamiseksi.

Useissa YK-järjestöissä on viime vuosina otettu oikeusperustainen lähestymistapa koko toimintaa ohjaavaksi strategiaksi. Kansainväliset ihmisoikeussopimukset muodostavat yhteisen viitekehyksen johon toiminta perustetaan. Kanssakäymisen ja vuoropuhelun yhtenä tavoitteena on saada kaikki valtiot liittymään kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin.

UNICEF oli yksi oikeusperustaisen lähtökohdan soveltamisen uranuurtajista ottaessaan lapsen oikeuksien sopimuksen kaiken toimintansa lähtökohdaksi yli kymmenen vuotta sitten. UNDP puolestaan omaksui oikeusperusteisen lähestymistavan strategiakseen osana järjestön uudistusohjelmaa 1998. Suomi tuki strategian käynnistämistä samana vuonna myöntämällä muun tukensa lisäksi viisi miljoonaa markkaa UNDP:n ja YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimiston yhteiselle ihmisoikeuksien vahvistamisohjelmalle (Human Rights Strengthening, HURIST). Ihmisoikeuksien valtavirtaistamisen periaate suuntaa UNDP:n maaohjelmia ihmisoikeuksia edistäviin hankkeisiin joiden avulla tuetaan mm. demokraattisten vaalien järjestämistä, oikeuslaitosten uudistuksia ja ihmisoikeusinstituutioita, poliisien ja sotilashenkilöiden koulutusta sekä naisten osallistumista.

Oikeusperustaista lähtökohtaa on sovellettu myös YK-järjestöjen maatason toiminnan UNDAF-koordinaatiossa (United Nations Development Assistance Framework) mm. Nepalissa.

Suomi on alusta lähtien tukenut oikeusperustaisen lähestymistavan omaksumista YK-järjestelmässä. Kun oikeusperustainen toiminta YK:n maatoimistojen työssä ja sitä myöten kehitysyhteistyön kenttätason koordinaatiossa yleistyy, edellyttää se aiempaa suurempaa perehtyneisyyttä ihmisoikeuskysymyksiin myös koordinaatiossa mukana olevilta kahdenvälisiltä toimijoilta, eli käytännössä edustustoilta.

Ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa mainitaan oikeus elintason, joka riittää turvaamaan ravinnon. Suomen kehitysyhteistyön tavoitteena on vahvistaa maailman elintarviketurvaa antamalla elintarvikeapua Maailman elintarvikeohjelman **WFP**:n kautta. Lisäksi Suomi tukee kehitysmaiden maatalouden tehostamista ja omaehtoisen elintarviketuotannon lisäämistä YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestön **FAO**n ja **WFP**:n ohjelmien kautta.

YK:n naisten kehitysrahasto **UNIFEM** pyrkii edistämään naisten asemaa ja ihmisoikeuksia. UNIFEMin yksi keskeinen toiminta-alue on naiseen kohdistuvan väkivallan poistaminen. Tällä alalla UNIFEM on toiminut keskustelun avaajana ja tietoisuuden lisääjänä ja UNIFEM

myös hallinnoi naiseen kohdistuvan väkivallan poistamiseksi perustettua rahastoa. Suomi on tukenut viime vuosina yleisavustuksen lisäksi myös naisten väkivaltarahastoa.

Suomi on korostanut YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestössä **UNESCO**ssa ihmisoikeus-kasvatuksen merkitystä. Suomen aloitteesta UNESCO:n hallintoneuvosto asetti vuonna 1998 ihmisoikeuskasvatustyöryhmän, jonka laatima ihmisoikeuskasvatuksen strategia UNESCO:n osalta hyväksyttiin UNESCO:n yleiskokouksessa syksyllä 1999.

Suomi on vuoteen 2001 jäsenenä UNESCO:n hallintoneuvoston komiteassa, joka valvoo ja käsittelee UNESCO:n toimialan piiriin kuuluvien ihmisoikeuksien loukkauksia. Ihmisoikeussopimusten ja -suositusten komitean (Committee on Conventions and Recommendations, CRE) työllä voidaan katsoa olevan merkitystä syrjinnän ja oikeudellisten loukkauksien vähentämiseksi.

Sivistyksellisten ihmisoikeuksien toteutus edellyttää ihmisoikeuksien opettamista ja opiskelua. Erilaiset UNESCO:n ohjelmat, joilla se itse, usein jäsenvaltioidensa ja kansalaisjärjestöjen tukemana valmistaakin kansainvälistä kasvatusta koskevaa opetusmateriaalia, ovat esimerkkejä tästä pyrkimyksestä. Suomi on aktiivisesti tukenut ja osallistunut Koulutusta kaikille -prosessiin, joka oli merkittävästi esillä myös YK:n Millennium istunnossa ja sen loppujulistuksessa.

Myös aikuisväestön koulutus luku- ja kirjoitustaitoiseksi on hyväksytty erääksi UNESCO:n keskeiseksi työkentäksi. Koulutusohjelma perustuu UNESCO:n puitteissa kehitettyyn elinikäisen oppimisen käsitteeseen, joka laajentaa yksilön oikeuden koulutukseen eliniän mittaiseksi. Erityisopetus kuuluu myös mandaattiin ja Suomi on tukenut erityisopetuksen maailmankonferenssia (Salamanca) ja sen seuranta.

Tiiviisti ihmisoikeuksiin liittyvä aihe on geeniteknikka. UNESCO:n yleiskokous hyväksyi 1999 Ihmisen geeniperimää ja ihmisoikeuksia koskevan yleismaailmallisen julistuksen, joka on julkaistu suomeksi ja ruotsiksi. Globalisaation myötä on noussut yhä tärkeämmäksi kult-

tuuridiversiteetin säilyttäminen ja edistäminen. Suomen hallitus pitää tässäkin kysymyksessä UNESCOa tärkeänä keskustelufoorumina mm. Euroopan neuvoston rinnalla.

ILO

Kansainvälinen työjärjestö (ILO) pyrkii siihen, ettei kaupallis-taloudellista hyvinvointia edistetä työelämän ihmisoikeuksien kustannuksella. Kestävän kehityksen saavuttaminen on mahdollista vain edistämällä sosiaalista oikeudenmukaisuutta.

Työelämän peruseriaatteita ja -oikeuksia koskeva julistus hyväksyttiin Genevessä vuonna 1998. Sen tarkoituksena on ILO:n ydinsopimusten merkityksen korostaminen ja samalla työelämän perusoikeuksien edistäminen järjestäytymisvapauden, pakkotyön, syrjinnän ja lapsityövoiman käytön suhteen. Julistus velvoittaa jäsenvaltiot noudattamaan, edistämään ja toteuttamaan näissä ydinsopimuksissa ilmaistuja perusoikeuksiin liittyviä periaatteita riippumatta siitä, ovatko jäsenvaltiot niitä ratifioineet. Julistukseen liittyy seurantamenetely, jonka tarkoituksena on kannustaa jäsenvaltioita peruseriaatteiden ja oikeuksien edistämiseen.

Vuonna 1999 työkonferenssissa hyväksyttiin lapsityön pahimpien muotojen kieltämistä koskeva yleissopimus. Vähimmäisikää koskevaa yleissopimusta täydentävä uusi yleissopimus pyrkii lapsityövoiman pahimpien muotojen käytön kieltämiseen ja niiden välittömään poistamiseen. Sopimus velvoittaa jäsenmaita ryhtymään välittömiin toimiin sellaisissa tapauksissa, joissa työnteke vahingoittaa lasten terveyttä ja moraalia. Suomi ratifioi yleissopimuksen ensimmäisten maiden joukossa. Lasten oikeuksien edistäminen on oleellinen osa Suomen harjoittamaa ihmisoikeuspolitiikkaa. Se liittyy myös edellä mainittuihin pakkotyötä, järjestäytymisoikeutta, syrjinnän kieltoa ja työhön pääsemisen vähimmäisikää koskeviin yleissopimuksiin.

Lapsityövoiman käytön eliminoiminen on osa ILO:n kehittämisagenda. ILO:n lapsityövoiman käyttöä koskevan ohjelman (IPEC) tuke-

minen on sisällytetty osaksi Suomen antamaa kehitysapua. Omalta osaltaan projekti pyrkii edistämään sitä, että globalisaatiokehityksessä otetaan huomioon sosiaalinen ulottuvuus. Myanmar suljettiin ulos lähes kaikesta ILO-yhteistyöstä mm. lapsisotilaiden käytön takia. Suomi tuki Myanmarin ulos sulkemista.

Vuoden 2000 työkonferenssissa hyväksyttiin äitiyssuojelua koskeva yleissopimus ja suositus, joilla uudistetaan vuodelta 1952 oleva äitiyssuojelua koskeva yleissopimus ja suositus. Sopimus koskee kaikkia työssä olevia naisia ja pyrkii parantamaan naisten ja lasten sosiaalista asemaa. Se sisältää määräyksiä äitiyslomasta ja sairauden tai komplikaatioiden vuoksi annettavasta lomasta sekä määräyksiä, jotka koskevat etuuksia, työsuhdeturvaa ja syrjimättömyyttä.

Vuoden 2000 ILO:n työkonferenssissa käsiteltiin myös maatalouden työsuojelua ja inhimillisten voimavarojen kehittämistä. Tarkoituksena on saada aikaan uusi maatalouden työsuojelua koskeva yleissopimus ja suositus vuoden 2001 työkonferenssin käsittelyyn. Valmisteltavan sopimuksen keskeisenä sisältönä tulee olemaan työstä johtuvien tai siihen liittyvien tapaturmien ja ammattitautien torjunta.

Vuoden 2000 työkonferenssin yleiskeskustelun aihe oli inhimillisten voimavarojen koulutus ja kehittäminen. Viimeaikainen kehitys on osoittanut, että inhimillisten voimavarat ovat taloudellisen kasvun, työmarkkinoiden, yritystoiminnan sekä sosiaalisen integraation ja tasa-arvon keskeinen tekijä. Peruskoulutuksen, ammatillisen koulutuksen ja elinikäisen oppimisen toteutumista suunniteltaessa ei pidä unohtaa niitä muutoksia, jotka aiheutuvat markkinatalouden ja teknologian kehittymisestä, globalisaatiosta ja työn uudelleen organisoinnista

3.2. Euroopan neuvosto

YK:lla on globaalina järjestönä korvaamaton rooli yleismaailmallisten ihmisoikeuksien sääntelyssä ja edistämisessä. Alueelliset järjestöt täydentävät tätä työtä edellyttäen, että niiden ihmisoikeusnormistot

ovat vähintään YK:n tasoa. Ensisijaisesti alueellisilla järjestelyillä tulee pyrkiä YK-tason ylittävään normistoon.

Suomen hallituksen toiminnassa ihmisoikeuksien edistämiseksi alueelliset järjestöt tarjoavat hyödyllisen kanavan. Euroopan neuvosto edistää osaltaan myös maanosamme turvallisuutta ja demokratiakehitystä. Hallitus on kiinnittänyt erityistä huomiota ihmisoikeuspolitiikan johdonmukaisuuden vahvistamiseen siten, että kannanotot ja linjaukset eri foorumeilla eivät ole ristiriitaisia.

Euroopan neuvostolla on kattava, oikeudellisesti sitova normisto, joka on eräiltä osin YK-normit ylittävä. Järjestön perustehtävä on ihmisoikeuksien edistäminen, vaikka neuvoston työ kattaa laajasti muutkin yhteiskunnallisen toiminnan alat. Euroopan neuvoston erityispiirre muihin alueellisiin järjestöihin verrattuna on ihmisoikeustoiminnan normatiivinen vahvuus. Järjestön tiennäyttäjän rooli ihmisoikeuskesymyksissä korostui Euroopan poliittisen murroksen myötä, jonka seurauksena lähes kaikki Keski- ja Itä-Euroopan maat on hyväksytty Euroopan neuvoston jäseniksi. Jäseniä on nyt 41 ja Armenian ja Azerbaidžanin jäsenyyden toteutuessa todennäköisesti ennen vuoden loppua ulkopuolelle jäävät enää Jugoslavia, Bosnia-Hertsegovina ja Valko-Venäjä. Monaco on viimeisenä Länsi-Euroopasta pyrkimässä jäseneksi.

Euroopan neuvoston keskeisenä tehtävänä on koko kuluneen vuosikymmenen säilynyt demokraattisen turvallisuuden eli ihmisoikeuksien, oikeusvaltioperiaatteen ja moniarvoisen demokratian edistäminen uusissa jäsenvaltioissa. Kuten aikoinaan Suomenkin osalta, niin monen uuden valtion kohdalla jäseneksi liittymistä edeltänyt vaihe on tärkeä niin lakiuudistusten kuin ihmisoikeuskulttuurin kannalta. Euroopan neuvoston jäsenyydskriteerit sekä niiden täyttämiseksi luodut ohjelmat ovat osoittautuneet käyttökelpoisiksi demokratiakehityksen vahvistamisessa. Suomi on siksi katsonut tärkeäksi, että jäseneksi ottamista ei tulisi toteuttaa ennenaikaisesti peruskirjan kriteereiden kustannuksella. Toisaalta tulee välttää sitä, että jäsenyysprosessi venyy niin pitkäksi, että pyrkijän kiinnostus tehokkaaseen reformipolitiikkaan laantuu.

Suomen aloitteesta toukokuussa 1999 perustettu neuvoston ihmisoikeusvaltuutetun virka vahvistaa Euroopan neuvoston ihmisoikeustoimintaa olennaisesti. Se on merkittävä väline myös ihmisoikeuksien edistämiseksi uusissa jäsenvaltioissa. Viran ensimmäiseksi haltijaksi parlamentaarinen yleiskokous valitsi espanjalaisen professorin, maan entisen oikeusasiamiehen Alvaro Gil-Roblesin. Ihmisoikeusvaltuutettu ei voi tutkia yksittäisiä valituksia, mutta hänen moninaiset tehtävänsä ovat sekä ennaltaehkäiseviä että ohjaavia luonteeltaan ja antavat myös mahdollisuuden epäkohdista huomauttamiseen ja niiden korjaamiseen. Valtuutetun toimi sai heti näkyvyyttä hänen nostettuun Tshetshenian kriisin esille ihmisoikeuskysymyksenä. Ihmisoikeusvaltuutettu on lisäksi puuttunut esim. Georgian ihmisoikeustilanteeseen antamalla maan tilasta pitkän raportin.

Euroopan neuvosto seuraa jäsenyyskriteerien täyttämistä ja valtioiden kykyä noudattaa jäsenvelvoitteita sekä ministerikomitean että parlamentaarisen yleiskokouksen suorittaman monitoroinnin avulla. Suomen hallitus pitää tärkeänä sitä, että tarkkailu kohdistuu myös vakiintuneisiin demokratioihin, ei vain hiljattain liittyneisiin. Erityisesti rasismiin ja vähemmistöihin liittyvät kysymykset ovat korostuneet ongelmina myös vanhoissa jäsenmaissa, Turkin kohdalla lisäksi eritoten kidutus ja sananvapauden loukkaukset.

Ministerikomitean teemapohjalta harjoittamaa kaikkiin valtioihin kohdistuvaa luottamuksellista monitorointia täydentävät avustus- ja yhteistyöohjelmat uusien demokratioiden kehityksen tukemiseksi. Parlamentaarisen yleiskokouksen monitorointi puolestaan kohdistuu yksittäisiin valtioihin ja on julkista. Ministerikomitean suorittama monitorointi on varsin pitkäjänteinen ja hidas, joskin Euroopan neuvoston toiminnalle luonteenomainen menettely. Jo uusien teemojen valinta on kiistelyn kohde. Monitorointiin liittyvä koulutus ja asiantuntija-apu kärsii resurssipulasta, mikä osaltaan hidastaa kehitystä. Suomi on tukenut monitorointiin liittyviä ohjelmia vapaaehtoisavustuksilla.

Euroopan neuvoston uudistamista pohtimaan asetettiin 1998 ns. Viisaiden työryhmä, jossa yhtenä puheenjohtajana toimi nykyinen Tasavallan Presidentti Tarja Halonen. Ryhmän työn tuloksena saatiin ai-

kaan monia uudistuksia Euroopan neuvoston sisällä. Suhteita parlamentaarisen yleiskokouksen ja ministerikomitean välillä on kohennettu merkittävästi luomalla toimivat mekanismit yleissopimuksia ja talousarviota koskevien lausuntomenettelyjen avulla. Ministerikomitean asialistaa on fokusoitu ja kokouksia rytmitetty perustehtävien tehokasta hoitoa ajatellen. Raportointiryhmäjärjestelmää on selkiytetty ja myös sihteeristö on organisoitu uudelleen.

Euroopan neuvoston ministerikomitean yksimielisyyteen perustuva päätöksentekotapa asettaa toiminnan tehostamiselle omat rajansa. Samalla parlamentaarisen yleiskokouksen näkyvyys ja merkitys ihmisoikeuksien toteuttamisen eurooppalaisena omatuntona on kasvanut. Järjestön budjetin pitkään jatkunut nollakasvu heikentää osaltaan toimintamahdollisuuksia ja vaarantaa ihmisoikeussopimusten tehokkaan valvonnan. Suomi on kasvattanut vapaaehtoisrahoitustaan merkittävästi. Rahoitus keskittyy edelleen lähialueilla toteutettaviin hankkeisiin sekä Euroopan romanivähemmistön oikeuksia edistämiseen. Uutena prioriteettina Suomi on varautunut tukemaan EN:n ihmisoikeusvaltuutetun toimistoa. Suomi voi lisäksi tukea sellaisia kriisialueilla toteutettavia hankkeita, jotka täydentävät muiden järjestöjen toimia ja keskittyvät Euroopan neuvoston erityisvahvuusaloille, erityisesti ihmisoikeuksiin.

Euroopan neuvosto on aivan viime aikoina noussut selkeämmin esiin julkisuudessa. Aiemmin melko näkymättömänä pidetyn järjestön toiminta on ollut erityisesti Tshetshenian kriisin yhteydessä varsin näkyvää. Tähän vaikuttivat sekä ihmisoikeusvaltuutetun toiminta että samanaikainen pääsihteerin vetoaminen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 52 artiklaan lisätietojen saamiseksi ihmisoikeuksien täytäntöönpanosta alueella. Kidutuksen vastaisen komitean (CPT) edustajat vierailivat Venäjällä kriisin aikana samaan tapaan kuin aikaisemmin Turkissa Öcalanin oikeudenkäynnin yhteydessä.

Ministerikomiteassa Tshetshenian kriisiin liittyviä ihmisoikeusloukkauksia on käsitelty useassa yhteydessä. Kriisin lähialueilla järjestettiin kaksi ihmisoikeusseminaaria ja Euroopan neuvoston edustajat työskentelevät alueella toimivassa Venäjän presidentin ihmisoikeus-edustajan toimistossa. Venäjä suhtautui avoimemmin Tshetshenian

käsittelyyn Euroopan neuvostossa kuin muissa kansainvälisissä järjestöissä kunnes parlamentaarinen yleiskokous pidätti Venäjän valtuuskunnan äänestysoikeuden.

EU:n yhteinen toiminta Euroopan neuvoston piirissä on vahvistunut viime aikoina. Tähän on vaikuttanut ennen kaikkea se, että asialistalla on enenevässä määrin kysymyksiä, jotka kuuluvat yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan koordinaation piiriin ja joista on olemassa EU:n yhteinen kanta. Suomen EU-puheenjohtajuuskaudella koordinaatiota kehitettiin eri foorumeilla tapahtuvan toiminnan johdonmukaisuuden varmistamiseksi.

Euroopan neuvoston ihmisoikeusjärjestelmän keskeisin instrumentti Euroopan ihmisoikeussopimus sitovine valvontajärjestelmineen täydentyy marraskuussa sopimuksen 12 lisäpöytäkirjalla syrjinnän yleisestä kiellosta. Vaikka lisäpöytäkirja on luonteeltaan kompromissi, sen avulla voidaan sisällöllisesti edistää ihmisoikeuksia Euroopassa. 12 lisäpöytäkirja laajentaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artiklaa, joka edellyttää vain, että muualla sopimuksessa ja sen lisäpöytäkirjoissa tunnustettujen oikeuksien nauttiminen on turvattava ilman syrjintää. Näin ollen väitetty syrjintä voidaan aikaisempaa laajemmin saattaa valitusteitse Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tutkittavaksi.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Uusi marraskuussa 1998 perustettu Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on sisäänajovaiheen jälkeen päässyt hyvään vauhtiin. Uudistuksen tarkoituksena oli tehostaa tuomioistuimen toimintaa, jotta se selviytyisi Euroopan neuvoston jäsenmäärän kasvun aiheuttamista haasteista. Valitusten lisääntyminen, tällä hetkellä noin 850 valitusta kuukaudessa, on ruuhkauttanut tuomioistuimen ja korostanut lisäresurs-sien tarvetta. Hallitus pitää tärkeänä tuomioistuimen toimintaedellytysten turvaamista myös jatkossa. Lisäksi hallitus korostaa sitä, että valtiot ovat sitoutuneita tuomioiden noudattamiseen sekä asianmukaiseen täytäntöönpanoon. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen näkyvyyttä korosti EU:n päätös antaa Itävaltaan kohdistettujen sank-

tioiden tarpeellisuutta arvioivien ns. kolmen viisaan nimeäminen tuomioistuimen presidentille.

Valtaosa Suomea vastaan tehdyistä valituksista tehdään Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen, jossa niiden lukumäärä on asukaslukuun suhteutettuna suurimpia. Marraskuun 1998 alusta toiminut uusi Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut viisi Suomea koskevaa tuomiota, joissa kaikissa on ihmisoikeussopimusta katsottu joiltakin osin rikutun. Tosin näistä lasten huostaanottoa koskevan tapauksen käsittely tulee jatkumaan tuomioistuimen suuressa jaostossa. Tämä suuren jaoston käsittely on ensimmäinen uuden tuomioistuimen historiassa.

Kaiken kaikkiaan Suomea vastaan on annettu 15 sitovaa ratkaisua Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa ja ministerikomiteassa sen jälkeen kun Euroopan ihmisoikeussopimus tuli Suomessa voimaan toukokuussa 1990. Kymmenessä tapauksessa ihmisoikeussopimusta on katsottu joiltakin osin rikutun. Vuosittain tuomioistuin rekisteröi noin 150 Suomea koskevaa valitusta, joten suurimmassa osassa tapauksista tuomioistuin on tehnyt päätöksen jättää valitus tutkimatta.

3.3. ETYJ

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö ETYJ on 55:n Pohjois-Amerikan, Euroopan, Kaukasian ja Keski-Aasian valtioiden kokonaisuutena, yhteistyöhön perustuvaan turvallisuuskäsitykseen sitoutunut arvoyhteisö, joka tekee poliittisesti sitovat päätöksensä yksimielisesti ns. konsensus-periaatteen mukaisesti.

Jo ETYKissä vuonna 1975 sovitun turvallisuuskäsityksen mukaan ihmisoikeuksien ja perusvapauksien turvaaminen taloudellisen ja ympäristöyhteistyön ohella on samanarvoista poliittis-sotilaallisiin kysymyksiin keskittyvän yhteistyön kanssa. Viime vuosina on myös ETYJin kolmen perusulottuvuuden väliset rajat rikottu siinä mielessä, että on havaittu, että esimerkiksi ympäristöongelmia käsiteltäessä joudutaan pohtimaan myös niiden inhimilliseen ulottuvuuteen liitty-

viä vaikutuksia. Samoin on ETYJissä toukokuussa 2000 aloitettu Suomen ja Sveitsin aloitteesta sotilaallisiin turvallisuuskysymyksiin liittyen keskustelu lasten asemasta ja oikeuksista aseellisissa konflikteissa. ETYJ on antanut oman panoksensa sodankäynnin oikeussääntöihin sekä asevoimien demokratisoimiseen hyväksymällä Budapes-tin huippukokouksessa vuonna 1994 turvallisuuden poliittis-sotilaal-lisen ulottuvuuden käyttäytymissäännöstön.

Normatiivisen työn rinnalla ETYJ-järjestön jäsenkunta käy jatkuvaa vuoropuhelua keskenään viikoittain pidettävissä pysyvän neuvoston ja turvallisuuksforumin kokouksissa, joissa ovat myös esillä ihmisoikeusrikkomukset ja poikkeamat yhteisesti sovittujen velvoitteiden ja periaatteiden noudattamisesta. ETYJillä on kenttätoimintaa, 21 toimipistettä eli missiota yhteensä 19:ssä jäsenvaltiossa. Missioita on Virossa ja Latviassa, Balkanilla, Tshetsheniassa, Valko-Venäjällä, Ukrainassa, Kaukasiassa sekä Keski-Aasiassa. Kaikkien missioiden toimeksiannot ja toiminta sisältävät myös ihmisoikeuksien toteutumisen valvonnan. Järjestelmä täydentyy ETYJin demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeustoimiston (ODIHR), vähemmistövaltuutetun, mediavaltuutetun sekä puheenjohtajan henkilökohtaisten edustajien työllä. ETYJillä on keväällä 2000 hyväksytty tasa-arvon toimintaohjelma, joka kattaa niin yhteistyön jäsenmaiden kesken kuin järjestön sisäisen tasa-arvotilan-teen parantamisen niin missioissa kuin sihteeristössäkin.

ETYJ on Suomelle yksi monista eurooppalaisista ja transatlanttisista yhteistyömuodoista, joihin Suomi osallistuu Euroopan turvallisuuspoliittisen muutoksen hallitsemiseksi ja laajasti ymmärretyn turvallisuuden lisäämiseksi Euroopassa ja sen lähialueilla. Ihmisoikeuskysymyksissä sekä yleensä inhimillisen ulottuvuuden alueella ETYJin tärkein yhteistyökumppani on Euroopan neuvosto.

ETYJin Istanbulin huippukokouksen (18.-19.11.1999) eräs johtopäätös oli, että nykypäivän konfliktien asettamiin haasteisiin ei mikään kansainvälinen järjestö yksinään kykene vastaamaan. Tarvitaan järjestöjen ja instituutioiden koordinoitua, toisiaan täydentävää yhteistyötä. Tätä ns. platform- tai "turvatarjotin"-mallia on jo käytännössä toteutettu erityisesti Kosovossa, missä YK, EU, NATO, ETYJ, EN,

UNHCR, ICRC sekä lukuisat kansalaisjärjestöt tekevät yhteistyötä. Platform-käsitteen toteuttamiseen yhteistyössä kuuluu hierarkkisen ajattelun välttäminen ja kunkin järjestön erityisosaamisen hyväksikäyttö siten, että se tuo lisäarvon yhteiseen hankkeeseen. ETYJin vahvuuksia ovat kenttätoiminta eli missiot ja niiden mukanaan tuoma konfliktialueiden tuntemus yhdistettynä ODIHR:n vaalien valmisteluun, järjestämiseen ja valvontaan liittyvään osaamiseen sekä ennalta-arvioitukseen liittyvä toiminta ja mekanismit. EN:n vahvuus on ennen kaikkea normatiivisella alueella ja syvä asiantuntemus siinä.

Euroopan neuvostolla ja ETYJillä on säännönmukaista vuoropuhelua ml. puheenjohtajien ja pääsihteerien ns. 2+2 tapaamiset sekä osallistuminen vastavuoroisesti toisen järjestön kokouksiin. Yhteistyötä kentällä, joka sujuu hyvin, kehitellään edelleen. Luontevinta käytännön yhteistyö on konfliktialueilla Kosovossa ja muualla Balkanilla sekä Kaukasiassa sekä vaalien tarkkailussa uusissa demokratioissa.

Suomi toimii ETYJissä EU:n puitteissa, pohjoismaisessa piirissä sekä kansallisesti. Inhimillisen ulottuvuuden vuosittaisissa täytäntöönpanokokouksissa sekä näihin liittyvissä seminaareissa pohjoismaat ovat Suomelle EU:n rinnalla tärkeä viiteryhmä. Pohjoismaat pitävät näissä kokouksissa perinteisesti yhteisiä puheenvuoroja.

Suomen hallitus edistää aktiivisesti ihmisoikeuksien kunnioitusta ETYJ-alueella, erityisesti järjestön uusissa jäsenmaissa. Suomen ihmisoikeuspolitiikan painopistealueista naisten, lasten ja vähemmistöjen oikeuksien edistäminen näkyy myös ETYJin toiminnassa. Hallitus korostaa ihmisoikeuskysymysten merkitystä ja lähtee siitä, että aihepiiriin tulisi olla kiinteä osa ETYJin toimintoja ohjaavan pysyvän neuvoston työtä. Suomi tukee kansalaisjärjestöjen osallistumista ETYJin inhimilliseen ulottuvuuteen niin kenttätyössä kuin kokouksissa.

Suomen EU-puheenjohtajakaudella Suomen EU:n nimissä pitämässä puheenvuoroissa ETYJin pysyvässä neuvostossa puututtiin ihmisoikeustilanteisiin Armeniassa, Valko-Venäjällä, Bosnia-Hertsegovinassa, Kosovossa, Tshetsjeniassa, Kazakstanissa, Kirgisiassa, Tadžikistanissa, Uzbekistanissa ja Turkmenistanissa. Tshetshenian humanitaa-

rinen tilanne otettiin esille myös sotilaallisia turvallisuuskysymyksiä käsittelevässä turvafoorumissa. EU otti voimakkaasti kantaa myös kuolemanrangaistuksia vastaan.

Suomen EU-puheenjohtajakaudella pidettiin EU-puheenvuoroja inhimillisen ulottuvuuden tarkastelukokouksessa syksyllä 1999 mm. seuraavista aiheista: oikeusvaltio, kuolemanrangaistuksen poistaminen, vapaat ja rehelliset vaalit, kansalais- ja poliittiset oikeudet, kansallisten vähemmistöjen oikeudet, romanien asema, uskonnonvapaus, kidutuksen estäminen, tasa-arvo, etnisten puhdistusten, rotuvihan, rasismien, muukalaisvastaisuuden ja anti-semitismin estäminen ja kansalaisjärjestöjen rooli.

Suomi tukee rahallisesti vuosittain ETYJin toimintaan osallistuvia suomalaisia kansalaisjärjestöjä sekä Wienissä päämajaansa pitävää International Helsinki Federation'ia (IHF). Syksyllä 1999 IHF piti vuosikokouksensa Helsingissä.

Suomi kutsui tarkkailijoita Keski-Aasian tasavalloista seuraamaan eduskuntavaaleja 1999. Suomi on rahoittanut jäsenvaltioiden romanien ja Keski-Aasian maiden kansalaisjärjestöjen osallistumista ETYJin inhimillisen ulottuvuuden kokouksiin Wienissä ja Varsovassa.

Syksyllä 1999 Suomi asetti ODIHR:n päämajaan Varsovassa romani-asioiden kontaktipisteeseen suomalaisen asiantuntijan. Tämä ETYJin tukimuoto jatkuu edelleen. Samoin syksyllä 1999 Suomi antoi ETYJin Kosovon mission käyttöön suomalaisen romani-asiantuntijan. Lokakuusta 1999 lukien on ODIHR:n päällikön apulaisena ulkoasiainministeriön lähettämä suomalainen asiantuntija. Niin ikään vuoden 1999 kesästä kesäkuuhun 2000 oli mediavaltuutetun apuna suomalainen asiantuntija, joka jatkaa nykyään samassa tehtävässä vakinaisena ETYJin sihteeristön palkkaamana virkamiehenä. ETYJin missioissa on suomalaisia ihmisoikeusasiantuntijoita.

ETYJin Istanbulin huippukokouksen asiakirjoja, peruskirjaa ja julistusta, valmistelemissa neuvotteluissa Suomi, silloin EU:n puheenjohtaja, vaikutti siihen, että kumpaankin asiakirjaan kirjattiin huoli romani-

en vaikeuksista ja heihin kohdistetusta väkivallasta ja syrjinnästä sekä tarve ryhtyä tehokkaisiin ETYJ-sitoumusten kanssa yhdenmukaisiin toimenpiteisiin, jotta romaniväestöön kuuluvat henkilöt saavuttaisivat täysin yhdenvertaiset mahdollisuudet sekä tasa-arvoisen aseman.

Istanbulin huippukokouksen aikana silloinen ulkoasiainministeri Tarja Halonen osallistui alustajana erityisesti kansalaisjärjestöihin kohdistettuun tilaisuuteen ihmiskaupasta. Muita alustajia olivat rouva Hillary Clinton, Sveitsin presidentti ja Latvian pääministeri, sekä ETYJin parlamentaarisen yleiskokouksen puheenjohtaja. Ulkoasiainministeri Halonen esitteli puheessaan Euroopan unionin käynnistämää ohjelmia ihmiskaupan vastustamiseksi korostaen kansainvälisten järjestöjen yhteistyön merkitystä. Esimerkkinä alueellisesta yhteistyöstä hän mainitsi Yhdysvaltojen ja Suomen käynnistämän hankkeen naisten aseman parantamiseksi Baltiassa. Istanbulissa ulkoasiainministeri Halonen tapasi myös Serbian opposition edustajia yhdessä Yhdysvaltojen ulkoministeri Albrightin kanssa.

3.4. Muut kansainväliset järjestöt

WTO

Maaailman kauppajärjestön (WTO) tehtävä on olla monenkeskisten kauppasopimusten neuvottelufoorumina, valvoa näiden sopimusten noudattamista ja toimia sopimusrikkomuksista johtuvien kauppariitojen ratkaisuelimenä. Järjestelmän erityispiirteinä ovat muun muassa sopimusten sitovuus ja yksimielinen päätöksenteko. Sitovuus merkitsee käytännössä sitä, että sopimusten vastaiset toimet voivat johtaa vastatoimiin, ellei niitä pureta. Järjestön perustavoiteena on muun muassa jäsenten elintason kohottaminen, työllisyyden turvaaminen sekä luonnonvarojen optimaalinen käyttö kestävän kehityksen tavoitteiden mukaisesti. Keskeisenä välineenä näiden tavoitteiden saavuttamisessa pidetään sitoviin kauppasääntöihin perustuvaa kaupan esteiden asteittaista purkamista.

Kansalais- ja poliittisia oikeuksia ei ole käsitelty WTO:ssa siitä syystä, että ne eivät sisälly sen sopimusjärjestelmän piiriin. Kauppajärjes-

tön vuodelta 1948 peräisin olevassa perussopimuksessa tosin todetaan, että vankityövoimalla tuotettujen tuotteiden kohdalla voidaan poiketa sopimuksen määräyksistä eli esimerkiksi kieltää tällaisten tuotteiden maahantuonti. Sopimukseen sisältyy lisäksi turvallisuuspoikkeama, mikä mahdollistaa sen, etteivät esimerkiksi YK:n turvallisuusneuvoston päätökset ole ristiriidassa sen kanssa. WTO-sopimukset sisältävät myös eräitä määräyksiä, joiden nojalla voidaan ryhtyä kauppaa rajoittaviin toimiin ihmisten, eläinten tai kasvien terveyden suojelemiseksi. Taloudelliseksi ja sosiaalisiksi oikeuksiksi luokiteltavien oikeuksien edistämiseen pyritään kehitysmaiden erityiskohdellulla, joihin liittyvät viime aikoina WTO:ssa esillä olleet operatiiviset kysymykset kuten tekninen apu, kehitysmaiden tuotteiden markkinoillepääsyn parantamispyrkimykset sekä kansainvälisten järjestöjen ja rahoituslaitosten toiminnan yhdenmukaisuuden kehittäminen.

Kysymys kaupan ja työelämän normien sekä työntekijöiden oikeuksien suhteesta on ollut vilkkaan keskustelun kohteena viime vuosina valmisteltaessa päätöstä uuden kauppaneuvottelukierroksen aloittamisesta. Kysymys oli esillä jo Singaporen WTO-ministerikokouksen yhteydessä 1996. Kehitysmaat vastustivat tuolloin voimakkaasti asian tuomista WTO-järjestelmän piiriin ja tuloksena oli päätös, joka käytännössä merkitsi vain WTO:n ja ILO:n sihteeristöjen välisen keskusteluyhteyden tiivistämistä näiden kysymysten osalta. Yksityiskohtaisemmin työelämän normit nostettiin uudelleen esille WTO:n Seattlen ministerikokouksen valmisteluissa syksyllä 1999 useiden teollisuusmaiden ja EU:n toimesta. EU ehdotti muun muassa WTO:n ja ILO:n yhteisen pysyvän työfoorumin perustamista. Kehitysmaat olivat edelleen tiukasti vastustavalla kannalla. Niiden käsitys on se, että aihetta pyritään saamaan WTO-sopimusjärjestelmän piiriin protektionistisista syistä. Ne katsovat, että kehitysmaavientiin kohdistuvat, mahdollisten sopimusrikkomusten perusteella asetetut rajoitukset pikemminkin heikentäisivät niiden mahdollisuuksia korjata työolosuhteita kuin pakottaisivat parantamaan niitä. Ajatukset positiivisista kannustimista - korvauksena työelämän normien ottamisesta sopimusten piiriin - on torjuttu sillä perusteella, että WTO-sopimukset mahdollistavat jo nykyiselläänkin yksipuoliset preferenssitoimet. Mikäli päätös uudesta neuvottelukierroksesta olisi saatu aikaan, tästä aiheesta olisi ehkä - osana koko-

naispakettia - päästy yhteisymmärrykseen niin, että työelämän normien ja kaupan välisiä suhteita olisi virallisemmin voitu käsitellä WTO:n ja ILO:n sekä eräiden muiden kansainvälisten järjestöjen yhteisfoorumeissa, joka olisi kuitenkin toiminut erillään WTO:sta.

Suomen hallitus on suhtautunut ehdotuksiin työelämän normien WTO-käsittelystä rakentavasti. Hallitus on pitänyt aiheen ensisijaisena käsittelyfoorumina ILOa mutta katsonut, että sen käsittely myös kauppaan liittyvillä foorumeilla ja niiden yhteistyönä olisi perusteltua. Tätä aihepiiriä koskevista EU-linjauksista päätettiin Suomen puheenjohtajuuskaudella. EU-jäsenmaiden kannat tässä asiassa jakautuivat varsin jyrkästi ja lopputulos oli kompromissi. EU-neuvoston päätös sisältää kuitenkin selkeän ilmaisun siitä, että unioni vastustaa tiukasti WTO-sanktiot mahdollistavia ehdotuksia. Puheenjohtajamaan kannalta ongelmallista oli se, että asian aktiivinen ajaminen näytti vaarantavan unionin Seattlen ministerikokousta koskevan perustavoitteen, laajapohjaisesta neuvottelukierroksesta päättämisen, toteutumisen. Tämä tavoite kariutui sitten erimielisyyksiin perinteisistä WTO-kysymyksistä eikä kysymystä työelämän normeista ehditety edes virallisesti käsitellä ministerikokouksessa.

Seattlen ministerikokouksen jälkeisissä keskusteluissa kysymystä työelämän normeista ei ole juurikaan käsitelty WTO:ssa. Asia nousee kuitenkin jälleen esille kunhan seuraavaa ministerikokousta ja päätöstä laajemmasta neuvottelukierroksesta aletaan jälleen konkreettisemmin käsitellä järjestön piirissä. EU-piirissä on katsottu, että kehitysmaiden intressit olisi pyrittävä paremmin huomioimaan tässä keskustelussa ja EU-komissio on esittänyt, että järjestettäisiin erillinen kauppaa ja sosiaalista kehitystä käsittelevä kokous. Esitys on saanut kannatusta EU-jäsenmaiden taholta.

Kansainväliset kehitysrahoituslaitokset

Suomi osallistuu Maailmanpankin ja alueellisten kehitysrahoituslaitosten toimintaan johtokuntien ja hallintoneuvostojen kautta yhteistyössä lähinnä muiden Pohjoismaiden kanssa. Hallitus on johdonmu-

kaisesti painottanut Suomen kehityskaapolitiikan virallisia linjauksia ja tavoitteita, mukaan lukien demokratian, hyvän hallinnon ja ihmisoikeuksien edistäminen.

Maailmanpankin yli viisikymmenvuotisen toiminnan aikana on sen peruskirjaa aika-ajoin tulkittu vastaamaan muuttuneiden olosuhteiden tuomia uusia vaatimuksia. Aikaisemmin ihmisoikeudet olivat poliittinen kysymys ja siten kansainvälisten kehitysrahoituslaitosten taloudellisen ja sosiaalisen mandaatin ulkopuolella. Nykyisin Maailmanpankki ja muut kehitysrahoituslaitokset ovat sitoutuneet kaikessa toiminnassaan ihmisoikeuksien toteutumiseen ja päättäneet työskennellä omilla saroillaan ihmisoikeuksien edistämiseksi erityisesti auttamalla kehitysmaita vahvistamaan kykyä ihmisoikeuksien ajamiseksi ja toteuttamiseksi.

Maailmanpankki ja alueelliset kehitys pankit pitävät köyhyden poistamista toimintansa keskeisimpänä päämääränä. Tukemalla koulutusta, terveydenhuoltoa, puhtaanapitoa, asumista ja ympäristön suojelua ne ovat auttaneet satoja miljoonia ihmisiä saavuttamaan taloudellisia ja sosiaalisia ihmisoikeuksia. Kansainvälisten kehitysrahoituslaitosten jäsenkunnan ylivoimainen enemmistö katsoo, että ilman täysii kansalais-, poliittisia, taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia kehitys ei ole mahdollista.

Kaikki kehityskaajäsenmaat ovat oikeutettuja saamaan kehitysrahoituslaitosten luottoja ja muita palveluja. Jotkut niiden rahoitettavaksi esittämät yksittäiset hankkeet ovat aika ajoin herättäneet kysymyksiä hankkeiden toteuttamiseen liittyvistä ihmisoikeusrikkomuksista. Suomi on Maailmanpankin johtokunnassa aina vastustanut hankkeita, joissa esim. etnisten vähemmistöjen oikeuksien loukkaukset tai väestön pakkosiirtojen aiheuttamat ihmisoikeusloukkaukset ovat olleet todennäköisiä.

Kehitysrahoituslaitoksiin on viime vuosina perustettu riippumattomia tarkastuslautakuntia käsittelemään ja ratkaisemaan valituksia, jotka perustuvat hankkeiden yksilöille tai väestöryhmille mahdollisesti aiheutuvista ihmisoikeusloukkauksista.

Suomen Maailmanpankin konsulttirahastosta on rahoitettu vammaisten henkilöiden oikeuksia edistävää työtä. Aasian kehitys pankissa Suomi yhdessä muiden Pohjoismaiden kanssa vaikutti siihen, että vammaisnäkökulma sisällytettiin pankin 1999 hyväksymään köyhyysstrategiaan.

4. IHMISOIKEUKSIEN KEHITTÄMINEN

4.1. Sopimusjärjestelmän kehittäminen ja raportointi

- Ihmisoikeussopimusten puutteellinen toimeenpano on ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta keskeinen ongelma.
- Säännöksiä tulee kuitenkin kehittää varsinkin erityisryhmien osalta.
- Hallitusten yhteistyötä sopimusvalvontaelinten kanssa samoin kuin valvontaelinten toimintaedellytyksiä tulee parantaa.
- Hallitus vastustaa sopimusten tarkoituksen ja päämäärän vastaisia varauksia.
- Hallituksen ihmisoikeusraportointi perustuu todellisuuteen ja avoimuuteen.
- Hallitus rohkaisee kansalaisjärjestöjen osallistumista raportointiin.
- Sopimusvalvontaelinten suositusten toimeenpanoa selvitetään.

YK:n ja alueellisten organisaatioiden piirissä on syntynyt varsin kattava ihmisoikeussopimusten verkosto. Ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta Suomen hallitus pitää keskeisenä ongelmana ihmisoikeussopimusten puutteellista soveltamista. Uusia normeja tarvitaan kuitenkin vielä niiden erityisryhmien osalta, joiden oikeudet eivät toteudu tasa-arvoisesti.

Ulkoasiainministeriö seuraa aktiivisesti kansainvälisiin sopimuksiin, erityisesti ihmisoikeussopimuksiin, tehtyjä varauksia. Tiedot varauksista saadaan sopimusten tallettajilta, useimmiten YK:n pääsihteeriltä ja Euroopan neuvostolta. Ongelmallisista varauksista keskustellaan säännöllisesti myös Euroopan unionin neuvoston kansainvälisen oi-

keuden työryhmässä, jossa myös tarvittaessa päätetään varauman poistamiseen tähtäävään keskusteluun ryhtymisestä ao. maan kanssa.

Suomen hallitus vastustaa varaumia, jotka katsotaan olevan sopimusten tarkoituksen ja päämäärien vastaisia. Suomi on muun muassa vastustanut islamilaiden maiden yleisluonteisia viittauksia sharia-oikeuden ensiarvoiseen asemaan sopimuksen säännöksiin nähden.

Vuosien 1999 ja 2000 aikana Suomi on ilmoittanut YK:n pääsihteerille vastustavansa varaumia mm. taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevaan yleissopimukseen, kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaiseen yleissopimukseen, kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevaan yleissopimukseen sekä YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan sopimuksen valinnaiseen pöytäkirjaan.

Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten perusteella valtio on velvollinen paitsi kunnioittamaan ja edistämään ihmisoikeuksia myös yhteistoimintaan sopimusten valvontaelinten kanssa. Ihmisoikeussopimusten kasvava ratifiointien määrä osoittaa, että ihmisoikeuksien valvonta saa lisääntyvää kannatusta. Saavutetusta edistyksestä huolimatta Suomen hallitus on huolestunut valtioiden raportointivelvollisuuksien laiminlyömisestä. Erityisen huolestuttavia piirteitä ilmenee joidenkin demokraattisten valtioiden pyrkimyksissä rajoittaa yhteistoimintaa sopimusten valvontaelinten ja muiden ihmisoikeusmekanismien kanssa.

Sopimusvalvonnan osalta on aikaansaatu merkittäviä uudistuksia. YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän kieltävään yleissopimukseen hyväksyttiin vuonna 1999 valinnainen pöytäkirja, joka luo sopimukseen yksilövalitusjärjestelmän. Vuonna 1998 toteutettu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen uudistus puolestaan vahvistaa tuomioistuimen mahdollisuuksia sille tehtyjen valitusten tehokkaaseen käsitteelyyn. Lisäksi Euroopan sosiaalisen pöytäkirjan järjestövalitusmenetelystä on saatu ensimmäiset kokemukset.

Suomen hallituksen tavoitteena on, että valvontaelimet voisivat täyttää tehtävänsä entistä tehokkaammin. Tämä edellyttää paitsi valtioi-

den yhteistoimintaa mekanismien kanssa, myös valvontaelinten käytettävissä olevien resurssien lisäämistä. Hallitus on tukenut TSS-sopimusta valvovan komitean toimintaa tarjoamalla komitean käyttöön apulaisasiantuntijan kahdeksi vuodeksi sekä koordinoimalla ECO-SOC-päätöslauselman, jonka nojalla komitea järjestää vuosina 2000 ja 2001 ylimääräisen kolmannen istunnon käsittelemättömien raporttien suman selvittämiseksi.

Hallituksen tavoitteena on raportoida määräaikoja ja raportointiohjeita noudattaen sekä antaen totuudenmukainen kuva ihmisoikeustilanteesta. Vaikka valvontaelinten antamat suositukset eivät ole juridisesti sitovia, hallitus kiinnittää niihin huomiota ja harkitsee niiden pohjalta korjaavia toimenpiteitä. YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevaa yleissopimusta valvova ihmisoikeuskomitea ei ole antanut yhtään Suomea koskevaa valitukseen perustuvaa asiaratkaisua muutaman viime vuoden aikana. Muut YK:n tutkintaelimet eivät ole tutkineet Suomea koskevia valituksia.

Raportointi

Kansainvälisten ja alueellisten ihmisoikeussopimusten toimeenpanon valvontamekanismit on yleensä sisäänrakennettu jo itse sopimuksiin. Vakiintuneimman käytännön mukaan sopimuksella perustetaan erillinen elin, kuten esimerkiksi kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevalla kansainvälisellä yleissopimuksella perustettu rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitea. Sopimuselimet kokoontuvat yleensä vuosittain määräajoin istuntoihinsa. Esimerkiksi rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitea kokoontuu 3-4 viikon mittaisiin istuntoihinsa kahdesti vuodessa.

Ihmisoikeussopimusten noudattamisen toimiva ja tuloksekas valvonta vaatii sekä sopimuspuolilta että valvontaelimiltä molemminpuolista yhteistyötä. Käytännössä tavallisin valvonnan muoto on sopimuspuolten suorittama määräaikainen raportointi sopimuksen määräysten täytäntöönpanosta. Raporteissa kerrotaan varsin yksi-

tyiskohtaisesti sekä sopimusvaltion perustiedoista että niistä toimenpiteistä, joihin valtio on ryhtynyt saattaakseen voimaan ihmisoikeussopimuksen määräykset. Täydentävissä raporteissa keskitytään lähinnä niihin lainsäädännöllisiin, oikeudellisiin ja hallinnollisiin muutoksiin, joihin valtio on ryhtynyt edellisen raporttinsa antamisen jälkeen. Suomi pitää ensiarvoisen tärkeänä sopimusvelvoitteiden noudattamista ja huolellista raportointia sopimuksen kansallisesta täytäntöönpanosta.

Raporttien ja niitä seuraavien täydentävien raporttien antamisajankohdat määrätään yleensä jo itse sopimuksella. Raporttien antamisen määräajat vaihtelevat Euroopan sosiaalisen peruskirjan käytännössä vuosittaisesta raportointivelvollisuudesta kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen raportointiin komitean sitä pyytäessä. Säännöllisen raportoinnin ohella on myös muistettava, että useimmilla sopimuselimillä on oikeus saada lisätietoja sopimuksen soveltamisesta myös muulloin, aina sopimuselimen niitä pyytäessä.

Suomen ihmisoikeusraportoinnin peruselementit ovat totuudellisuus ja avoimuus. Suomen raportointi ei ole pelkästään myönteisen kehityksen kuvaamista, vaan myös omien ongelmien avointa myöntämistä. Rakentava yhteistyö sopimusvaltion ja valvontaelimen välillä edellyttää juuri avoimuutta ja suoraa keskusteluyhteyttä. Raportoinnissa Suomen tavoitteena on määräaikojen noudattaminen sopimusvelvoitteiden mukaisesti. Sopimusosapuolten usein välinpitämätön suhtautuminen raportointivelvoitteidensa täyttämiseen on vaikeuttanut monin tavoin koko valvontakoneiston toimintaa ja osittain tuhannut jo muutenkin riittämättömiä resursseja.

Keskeisenä tekijänä Suomen ihmisoikeusraportoinnissa on kansalaisyhteiskunnan osallistuminen raportoinnin eri vaiheisiin. Sopimuksen luonteesta riippuen usein jo raportin valmistelua aloitettaessa kansalaisjärjestöiltä voidaan pyytää heidän näkemyksiään raportissa esille tuotavista teemoista. Raportin luonnosteluvaiheessa kansalaisjärjestöjen edustajat kutsutaan keskustelemaan sekä kommentoimaan raportin sisältöä ennen sen lopullista viimeistelyä.

Kansalaisjärjestöjen osallistuminen raportointiin on huomioitu myönteisenä asiana myös sopimuselinten taholta. Esimerkiksi rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitea ilmaisi vuonna 1999 Suomelle antamissaan kommentteissaan ja suosituksissaan tyytyväisyytensä sen johdosta, että kansalaisjärjestöille oli annettu mahdollisuus lähettää kirjallisia kommenttejaan valmisteilla olleisiin Suomen 13. ja 14. määräaikaisraportteihin.

Jatkossa kiinnitetään erityistä huomiota sopimusvalvontaelinten antamiin suosituksiin. Ensi askeleena selvitetään, minkälaisiin toimenpiteisiin toimivaltaiset viranomaiset ovat katsooneet tarpeelliseksi ryhtyä annettujen suositusten johdosta.

Suomen raportointi

Suomen ihmisoikeussopimusten määräaikaisraportit valmistellaan ulkoasiainministeriössä. Raporttien valmisteluun osallistuvat lähinnä ministeriöt eri hallinnonaloittain. Myös muiden viranomaistahojen, puolivirallisten tahojen ja kansalaisjärjestöjen kommentit ovat hyödyllisiä raporttien sisältöä laadittaessa.

Käytännössä esimerkiksi kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen 15. määräaikaisraportin laatiminen aloitettiin aikaisin keväällä 1999 raportin luovuttamisen määräajan oltua elokuussa 1999. Tästä yleissopimuksesta raportoidaan neljän vuoden välein varsinaisella raportilla ja raportin käsittelyn jälkeen annetaan niin sanottu väli-raportti, jossa vastataan edellisen raportin pohjalta esitettyihin kysymyksiin.

Ulkoasiainministeriö aloitti 15. määräaikaisraportin sisällön kokoamisen lähettämällä kaikille asianosaisille virallisille ja puolivirallisille tahoille pyynnöt vastata raportoinnin edellyttämiin kysymyksiin. Saatujen vastausten perusteella raportista koottiin ensimmäinen luonnos, jonka yhteydessä heinäkuussa 1999 ulkoasiainministeriö kutsui mittavan joukon ro-

tusyrjinnän torjumiseen liittyvien ministeriöiden ja muiden viranomaistahojen, neuvottelu- ja toimikuntien, kansalaisjärjestöjen, tutkimusinstituuttien sekä ammattijärjestöjen edustajia keskustelutilaisuuteen esittämään kommentteja raporttiluonnoksesta. Näiden kommenttien avulla Suomen määräaikaishetki saavutti lopullisen asiasisältönsä.

Raportti lähetettiin ulkoasiainministeri Tarja Halosen allekirjoittamin saattein YK:n pääsihteerille hyvissä ajoin ennen raportoinnin määräajan umpeutumista elokuussa 1999. Samanaikaisesti raportti lähetettiin kaikille sen valmisteluihin osallistuneille tahoille sekä julkaistiin ulkoasiainministeriön internetissä olevilla kotisivuilla sekä suomeksi että englanniksi.

Raportti käsiteltiin vuoden kuluttua sen antamisesta eli elokuussa 2000. Käsitely tapahtui komitean istunnossa, johon liittyi julkinen kuulemistilaisuus, jonka aikana Suomen hallituksen edustajat vastasivat komitean esittämiin kysymyksiin. Kuulemisen jälkeen komitea antoi kommenttinsa etnisestä syrjinnästä Suomessa, ilmaisi huolenaiheensa ja esitti suosituksia tilanteen kehittämiseksi. Välittömästi komitean kommenttien ja suositusten antamisen jälkeen järjestettiin kansallinen tiedotustilaisuus sekä medialle että viranomais- ja muille tahoille, kuten kansalaisjärjestöille. Kommentit ja suositukset lähetettiin myös suoraan tiedoksi lukuisille eri viranomais- ja muille tahoille. Tämän jälkeen viranomaiset käyvät annetut kommentit ja suositukset läpi ja pyrkivät ottamaan ne asianmukaisesti huomioon toiminnassaan.

Viimeaikaisena hyvänä käytännön esimerkkinä Suomen toteuttamasta avoimuusperiaatteesta ja halusta kehittää rakentavaa yhteistyötä valvontaelinten kanssa on muun muassa Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puitesopimuksen täytäntöönpanoa valvovan neuvonantajan komitean vierailu Suomeen elokuussa 1999. Hallituksen pyynnöstä komitea päätti järjestää sopimuksen

täytäntöönpanoa koskevan suullisen kuulemistilaisuuden paikalla Suomessa. Vierailu mahdollisti suoran dialogin Suomen hallituksen ja komitean välillä. Kaksipäiväisen vierailunsa aikana komitealla oli mahdollisuus myös muutoin tutustua suomalaiseen yhteiskuntaan ja vähemmistöjen asemaan Suomessa. Vierailun yhteydessä komitea tapasi myös kansalaisyhteiskunnan edustajia. Neuvoa-antavan komitean vierailu Suomeen oli komitean historian ensimmäinen sopimusvaltioon tapahtunut vierailu ja se on toiminut esimerkkinä avoimesta yhteistyöstä valvontaelimen kanssa myös muille vähemmistösopimuksen osapuolille.

4.2. Suomen ihmisoikeuspolitiikan painopistealueet

4.2.1. Lapsen oikeudet

- Lapsi on ihmisoikeuksien subjekti.
- Lapsinäkökulma otetaan huomioon kaikessa päätöksenteossa.
- Eriyistä huomiota kiinnitetään moninkertaisen syrjinnän kohteiksi joutuviin lapsiin.
- Hallitus painottaa kehitysyhteistyössään lasten, erityisesti tyttöjen ja vammaisten lasten oikeuksia. Huomiota kiinnitetään HIV/Aidsin vaikutuksiin lapsen oikeuksien toteutumisessa.
- Hallitus osallistuu aktiivisesti lasten seksuaalista hyväksikäyttöä, lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa sekä haitallisia perinnetapoja ehkäisevään työhön.
- Hallitus pyrkii lapsen oikeuksien yleissopimukseen hyväksytyjen kahden valinnaisen pöytäkirjan pikaiseen ratifioimiseen.
- Hallituksen tavoitteena on ILO:n vakavimmat lapsityövoiman muodot kieltävän yleissopimuksen laaja ja nopea kansainvälinen ratifioiminen

Lähes yleismaailmallisesti ratifioitu YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus on tuonut lapsen oikeuksille näkyvyyttä ja saattanut ne kansainvälisen yhteisön huomion kohteeksi. Lapsia ei enää nähdä vain erityissuojelun tarpeessa olevana haavoittuvana ryhmänä, vaan lapsi on myös oikeuksien subjekti. Sopimuksen mukaan yksittäisen lapsen näkemykset ja kannanotot ovat tärkeitä ja lasta tulee kuulla aina siinä määrin kuin se lapsen kehitystaso huomioon ottaen on mahdollista. Lapsinäkökulma tulee ottaa huomioon kaikessa päätöksenteossa ja lapsen etu on asetettava etusijalle niin kansainvälisessä kuin kansallisessa päätöksenteossa. Lapsille pitää luoda yhteiskunnallinen ympäristö, joka takaa jokaiselle kehittymisen mahdollisuudet ja jossa ketään ei syrjitä. Vaikka lapsilla on lähtökohtaisesti samat ihmisoikeudet kuin muillakin yksilöillä, loukataan lapsen oikeuksia edelleen laajasti ja monin tavoin. Lapset joutuvat aseellisten konfliktien uhreiksi, seksuaalisen hyväksikäytön kohteiksi, ovat raskaassa työssä, eivät saa riittävää ravintoa, koulutusta ja suojaa.

Tytöt ovat useimmiten kaikkein heikoimmassa asemassa ja heidän oikeutensa toteutuvat muita huonommin. Vähemmistöihin kuuluvat tytöt joutuvat usein moninkertaisen syrjinnän kohteiksi. Hallitus on johdonmukaisesti korostanut tyttöjen asemaa niin YK:n kuin muidenkin järjestöjen kannanottoja muotoiltaessa nostamalla esille mm. tyttöjen syrjinnän sekä haitalliset perinnetaavat. Hallitus on jatkanut tyttöjen aseman parantamista kehitys- ja lähialueyhteistyön avulla. Erityisesti panostaminen tyttöjen koulutukseen on tärkeää niin tyttöjen itsensä kuin laajemminkin kehityksen ja köyhyyden poistamisen kannalta. Lähialueyhteistyössä on erityisesti kiinnitetty huomiota vammaisten lasten kuntoutukseen, äiti-lapsi terveystankkeisiin sekä katulasten aseman kohentamiseen.

Suomen hallitus ei hyväksy tyttöjen sukuelinten silpomista. Käytännön poistaminen kaikkialta maailmasta vaatii sekä lainsäädännön, valvonnan että koulutuksen tehostamista. Suomi tukee kansainvälisiä järjestöjä, kuten UNFPA ja UNIFEM, joiden toiminnasta osa suuntautuu sukuelinten silpomisen ehkäisyyn. Myös Suomen kahdenvälistä tukea on suunnattu sukuelinten silpomisen ehkäisemisprojekteihin.

Vahingollisten perinnetapojen poistaminen

Suomi on tukenut 'Inter-African Committee on Traditional Practices Affecting the Health of Women and Children (IAC)-järjestöä vuosina 1996, 1998, ja 1999 yhteensä miljoonalla markalla. Järjestön toiminnan tavoitteena on naisten ja lasten terveyden edistäminen Afrikassa työskentelemällä vahingollisia perinnetapoja vastaan. Yksi keskeisiä tehtäviä on toiminta naisten ja tyttölasten sukuelinten silpomista vastaan. Järjestö toimii kansainvälisellä, alueellisella ja maatasolla. Maatasolla toiminta tapahtuu 26 kansallisen komitean kautta. Pyrkimyksenä on mm. koulutustoiminnan ja tiedotuksen keinoin muuttaa yhteisöjen asenteita vahingollisista perinnetavoista luopumiseksi ja terveellisempien tapojen edistämiseksi. Kampanjoinnin kohderyhmiä ovat yhteisöjen eri tasojen avainhenkilöt, ruohonjuuritaso, nuoret, terveydenhuollon parissa työskentelevät, ml. perinteiset kätilöt ja parantajat, yhteisöjen johtajat ja päätöksentekijät. Järjestön kansallisilla komiteoilla on ollut myös hankkeita mm. Sierra Leonessa, joissa silpomista ammatikseen harjoittaville (pääasiassa naisille) on kehitetty vaihtoehtoisia toimeentulokeinoja kuten saippuan ja perinteisten asujen valmistusta.

Toiminta perustuu ruohonjuuritason alhaalta ylös -vaikuttamiseen alueellisella ja kansainvälisellä tasolla. Järjestöllä on ollut keskeinen asema Afrikan yhtenäisyysjärjestön (OAU) toiminnassa haitallisten perinnetapojen poistamiseksi. OAU hyväksyi 1998 julistuksen vahingollisista perinnetavoista, jotka vaikuttivat naisten ja tyttölasten ihmisoikeuksiin. Julistuksen pohjalta on OAU:ssa laadittu sopimusluonnos, jossa IAC:n merkitys on ollut keskeinen. YK:ssa IAC on mm. avustanut YK:n syrjinnän ehkäisemisen ja vähemmistöjen suojelun alakomitean nimeämää erityisraportoijaa.

Lapsiin ja erityisesti tyttöihin kohdistuva väkivalta on laaja ongelma, joka sisältää paitsi kaupallisen hyväksikäytön myös perheen sisällä tapahtu-

van väkivallan. Myös perheväkivalta on ihmisoikeuskysymys, jossa hallituksen velvollisuus on turvata yksilöiden oikeuksien toteutuminen.

Viime selonteossa hallituksen tavoitteiksi asetettiin lapsityövoiman hyväksikäytön lopettaminen, välittömänä pyrkimyksenä sen räikeimpien muotojen kieltäminen, sotilaiden ikärajan nostaminen 18-vuoteen sekä lapsen oikeuksien yleissopimukseen valmisteilla olleiden valinnaisten pöytäkirjojen nopea hyväksyminen. Kaikissa näissä kysymyksissä on saavutettu normatiivisella tasolla merkittäviä edistysaskelia, jotka korostavat edelleen sopimusvelvoitteiden täytäntöönpanon kiireellisyyttä.

Lapsen oikeuksien sopimus muodostaa sekä Suomen että EU:n lapsen oikeuksia koskevan toiminnan perustan. Lapsisopimus on laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus. Vain Yhdysvallat ja Somalia eivät ole liittyneet lapsisopimukseen. EU ja Suomi ovat toistuvasti kehottaneet niitä viipymättä ratifioimaan sopimuksen. Vaikka sopimus on laajasti ratifioitu, siihen tehdyt lukuisat varaukset heikentävät olennaisesti sopimuksen merkitystä lapsen oikeuksien suojelussa ja edistämisessä. Hallitus vastustaa sopimuksen tarkoituksen ja päämäärän kanssa ristiriidassa olevia varauksia ja kehottaa sopimusosapuolia luopumaan kaikista varauksista.

Hallitus tukee yleissopimuksen toimeenpanoa valvovan asiantuntijakomitean työtä sopimuksen paremman toimeenpanon edistämisessä. Komitean työ on erittäin vaativaa ja siksi sen jäsenmäärän nostaminen on perusteltua. Komiteaan valittiin suomalainen asiantuntija vuonna 1999. Hallitus pitää tervetulleena komitean päätöstä yleiskommenttien antamisesta. Yleiskommentit selkeyttävät osaltaan sopimuksen tulkintaa, toimivat ohjenuorana hallituksille ja siten vahvistavat lapsen oikeuksien suojaa.

Lapsen oikeuksien yleissopimukseen hyväksyttiin tänä vuonna kaksi valinnaista pöytäkirjaa. Pöytäkirjoista toinen käsittelee lasten osallistumista aseellisiin konflikteihin ja toinen lapsikauppaa, lapsiprostitutiota ja lapsipornografiaa. Hallituksen tavoitteena on valinnaisten pöytäkirjojen mahdollisimman laaja ja nopea kansainvälinen ratifioi-

minen. Suomi allekirjoitti molemmat pöytäkirjat vuosituhannen huipukokouksessa syyskuussa 2000. Pyrkimyksenä on ratifioida molemmat pöytäkirjat keväällä 2001.

Suomi osallistui aktiivisesti kummankin pöytäkirjan valmisteluun. Neuvottelut olivat vaikeat. Lapsikauppaa, -prostituutiota ja -pornoграфияa käsittelevän pöytäkirjan suhteen saavutettiin hyvä lopputulos. Lapsia aseellisissa konflikteissa käsittelevän valinnaisen pöytäkirjan osalta hallituksen tavoitteena oli lapsisotilaiden ikärajan nostaminen 18 vuoteen. Tässä onnistuttiin vain osittain, sillä vapaaehtoisien asevoimiin värväämisen ikäraja jäi pöytäkirjassa määrittelemättä. Ikärajan tulee kuitenkin olla lapsen oikeuksien sopimuksessa säädettyä 15 vuotta korkeampi. Lisäksi alle 18-vuotiaita värväävien on sitouduttava siihen, että alle 18-vuotiaat eivät osallistu aseellisiin konflikteihin.

Kansallisen lainsäädännön muutokset on jo aloitettu pöytäkirjojen asettamien velvoitteiden täyttämiseksi. Asevelvollisuuslain varusmiespalveluksen alaikärajan muutos astui voimaan toukokuussa 2000. Muutoksen myötä varusmiespalvelus voidaan vapaaehtoisenaikin aloittaa vasta henkilön täytettyä 18 vuotta. Vastaava muutos on tehty myös naisten asepalveluksesta annettuun lakiin.

Lapsipornografian tuotanto, levitys ja hallussapito ovat Suomen rikoslain mukaan rangaistavia tekoja. Seksuaalirikoksia ja lapsipornografíaa koskevat säännökset tulivat voimaan vuoden 1999 alusta. Samaa aikaan tuli voimaan säännös, jonka mukaan seksuaalipalvelujen ostaminen alle 18-vuotiaalta on rangaistavaa. Myös Suomen kansallinen toimintaohjelma ”Lasten kaupallisen seksuaalisen hyväksikäytön vastaiset toimet” valmistui joulukuussa 1999.

ILO:n vakavimmat lapsityövoiman muodot kieltävä yleissopimus (ILO-sopimus nro 182) hyväksyttiin kesällä 1999. Suomi ratifioi sopimuksen ensimmäisten joukossa 30.12.1999. Suomen tavoitteena on sopimuksen mahdollisimman laaja ja nopea ratifiointi sekä tehokas toimeenpano. Suomi pitää ILO:n lapsityövoiman käytön poistamiseksi tekemää työtä erittäin tärkeänä.

Suomi on vuodesta 1997 tukenut ILO:n IPEC-ohjelmaa (International Programme on the Elimination of Child Labour). Ohjelma pyrkii poistamaan kaikkein pahimmat lapsityövoiman muodot, eli lapsiprostituution, orjatyön sekä laittoman ja vaarallisen työn. Ohjelman kohderyhmänä ovat hyvin nuoret työntekijät ja tytöt. IPEC:lle on annettu yleisavustuksina noin 10 miljoonaa markkaa. Tämän lisäksi Suomi tukee noin viidellä miljoonalla markalla kolmivuotista lapsityövoimahanketta Filippiineillä. Hankkeen tavoitteena on puuttua lapsityövoiman käyttöön kaivosalueilla. Suomi tukee myös noin kahdella miljoonalla markalla katulapsiin liittyvää hanketta Pietarin alueella.

Lapsen oikeudet ovat nousemassa näkyvämpään asemaan kansainvälisen yhteisön työjärjestyksessä. Syyskuussa 2001 järjestettävä lasten huippukokouksen 10-vuotisseurantakokous on tärkeä tilaisuus vahvistaa hallitusten sitoutumista lapsen oikeuksien edistämiseen. Suomi ja EU ovat korostaneet ihmisoikeusperustaista lähtökohtaa YK:n yleiskokouksen erityisistuntona pidettävän kokouksen valmistelussa. Suomen hallitus on erityisesti painottanut lasten osallistumisoikeuksien ja subjektuuden merkitystä. Lasten ja nuorten osallistuminen tulisi taata myös huippukokouksen valmistelussa esimerkiksi nuorisjärjestöjä kuulemalla. Hallitus on myös nostanut esille usein moninkertaisen syrjinnän kohteeksi joutuvat ryhmät kuten tytöt, vähemmistöihin ja alkuperäiskansoihin kuuluvat mukaan lukien pakolais-, vammaiset- ja siirtolaislapset.

Tasavallan Presidentti on nimennyt Mannerheimin lastensuojeluliiton pääsihteerin Eeva Kuuskosken erityisedustajakseen seurantakokoukseen. Suomen kansallisessa valmistelussa kansalaisjärjestöjen aktiivinen panos on keskeisen tärkeä, erityisesti lasten ja nuorten itsensä kuulemiseen kiinnitetään erityistä huomiota.

Seurantakokouksen tavoitteena on muun muassa päättää käytännön toimista lapsen oikeuksien edistämiseksi. Huippukokouksen seurantaprosessin keskeisiksi haasteiksi on määritelty lasten suojeleminen aseellisissa konflikteissa, HIV/Aidsin vastainen taistelu sekä köyhyyden ja syrjinnän poistaminen.

YK:n ihmisoikeustoimikunnassa ja YK:n yleiskokouksen kolmannessa pääkomiteassa hyväksytään EU:n ja Latinalaisen Amerikan valtioiden yhdessä valmisteleva laaja lapsen oikeuksia koskeva päätöslauselma. Päätöslauselma on tärkeä poliittinen väline hallitusten pitämässä sitoutuneina lasten oikeuksien edistämiseen. Suomen hallitus on korostanut erityisesti, että päätöslauselmassa huomioidaan tyttöjen oikeudet, lapsityövoiman ja lapsiin kohdistuvan väkivallan kieltäminen ja tyttöjen kohtaama moninkertainen syrjintä.

Lasten asemaan aseellisissa konflikteissa on YK:n piirissä kiinnitetty kasvavaa huomiota. Hallitus pitää tervetulleena erityisten lastensuojeluneuvonantajien nimittämistä kahteen YK:n rauhanturvaoperaatioon ja tukee lapsia aseellisissa konflikteissa käsittelevän erityisedustajan toimintaa.

Pekingin naisten maailmankonferenssin viisivuotisseurantakokouksessa tämän vuoden kesäkuussa tyttöjen oikeudet osoittautuivat vaikeaksi kysymykseksi. Seurantakonferenssin loppuasiakirjan saavutukseksi jäi Pekingissä hyväksytyt tason säilyttäminen, eteenpäin pääsy osoittautui tässä vaiheessa mahdottomaksi. Neuvotteluissa EU pyrki aikaan saamaan asiakirjan, joka muun muassa selkeästi kieltää tyttöjen syrjinnän ja hyväksikäytön, takaa yhtäläisen pääsyn koulutukseen sekä kieltää haitalliset perinnettävät ja turvaa seksuaalioikeudet. Lisäksi pyrittiin siihen, ettei perheen suoja saa mitenkään estää tyttöjen ihmisoikeuksien toteutumista. Suomen hallitus korosti erityisesti tyttöjen koulutuksen ja terveyden merkitystä ml. seksuaaliterveys, jonka yhtenä edellytyksenä on seksuaalioikeuksien toteutuminen. Suomen puheenvuorossa kiinnitettiin huomiota siihen, että yleinen epätasa-arvoisuus sekä koulutuksen ja terveydenhoidon puute saavat aikaan vakavia seuraamuksia. Köyhyyden naisistuminen alkaa jo lapsuudesta. Huomiota kiinnitettiin myös tietotekniikan mahdollisuuksiin naisten ja tyttöjen aseman parantamisessa sekä tyttöjen suojelemiseen HIV/Aids:lta.

Suomen hallitus tukee UNICEFin omaksumaa oikeusperusteista toimintatapaa ja kannustaa myös muita järjestöjä omaksumaan samanlaisen lähestymistavan lasten hyväksi tekemässään työssä. HIV/Aid-

sin vaikutus lapsiin on ollut voimakkaasti esillä YK:n ja sen erityisjärjestöjen toiminnassa. Uusien tartuntojen ehkäiseminen, terveydenhuollon parantaminen sekä HIV/Aids-orpojen auttaminen ovat nousseet keskeisiksi teemoiksi lapsen oikeuksista keskusteltaessa.

Suomi on viime vuosina lisännyt kehitysyhteistyövaroja erityisen vaikeissa oloissa eläville lapsille. Varoja on suunnattu mm. lapsityövoiman hyväksikäytön ja lapsikaupan vähentämiseen ja ehkäisemiseen.

Hallitus pitää tärkeänä, että myös alueelliset järjestöt kiinnittävät erityistä huomiota lapsen oikeuksien loukkauksiin alueellaan. Euroopan neuvostossa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukselle perustuva lapsiohjelma on osoittautunut käyttökelpoiseksi välineeksi lapsen oikeuksien edistämässä ja sitä on päätetty jatkaa toisella kaksivuotiskaudella. Hallituksella on valmius antaa osaltaan tukea ohjelman rahoitukseen myös vapaaehtoisvaroin. Ohjelmassa on käsitelty muun muassa Kosovon albaanilasten sekä rajojen yli ilman huoltajaa kulkevien lasten tilannetta.

ETYJin Istanbulin huippukokouksen sekä YK:n turvallisuusneuvoston alueellisille järjestöille osoitetun kehotuksen mukaisesti ETYJ on kiinnittänyt kasvavaa huomiota lasten asemaan aseellisissa konflikteissa. Toukokuussa 2000 Varsovassa järjestettiin erityinen lapsia ja aseellisia konflikteja käsittelevä inhimillisen ulottuvuuden seminaari. Samanaikaisesti aloitettiin Suomen ja Sveitsin aloitteesta sotilaallisiin turvallisuuskysymyksiin liittyen keskustelu lasten asemasta ja oikeuksista aseellisissa konflikteissa. Suomen tavoitteena on käytännönläheinen linja-asiakirja joka soveltuu ETYJin jäsenvaltioiden sekä ETYJin kenttäoperaatioiden toiminnalliseen ohjaukseen siten, että lapsinäkökulma huomioidaan kaikissa toiminna.

4.2.2. Naisten oikeudet

- Naisten oikeudet ovat ihmisoikeuksia. Suomi pyrkii tasa-arvoon oikeuksien käytännön toteutumisessa.

- Erityistä huomiota kiinnitetään vähemmistöihin kuuluvien ja moninkertaisen syrjinnän kohteeksi joutuvien naisten asemaan.
- Naisiin kohdistuva väkivalta, myös perheväkivalta, on ihmisoikeuskysymys.
- Hallitus korostaa naisten oikeuksien huomioon ottamista kaikessa ihmisoikeustoiminnassa.
- Naisiin kohdistuva väkivalta aseellisissa konflikteissa on vakava ja usein systemaattinen ihmisoikeuksien loukkaus.
- Konfliktien ratkaisussa ja jälleenrakentamisessa hallitus pitää tärkeänä naisten oikeuksien huomioon ottamista sekä naisten osallistumista.
- Hallituksen tavoitteena on YK:n naisten oikeuksien sopimukseen hyväksytyin valinnaisen pöytäkirjan laaja ja kattava kansainvälinen ratifioiminen.

Vaikka naisten oikeudet on tunnustettu erottamattomaksi ja olennaiseksi osaksi yleismaailmallisia ihmisoikeuksia, toteutuvat naisten ihmisoikeudet käytännössä edelleen heikoimmin kuin miesten oikeudet. Silloinkin kun naisten oikeudet ovat lainsäädännön tasolla samat, käytännössä naiset joutuvat usein syrjityiksi. Siksi hallitus pitää tärkeänä jatkossakin kiinnittää erityistä huomiota naisten ihmisoikeuksien edistämiseen. Vähemmistöihin ja alkuperäiskansoihin kuuluvat ovat usein kaikkein heikoimmassa asemassa ja joutuvat moninkertaisen syrjinnän kohteiksi, minkä vuoksi näiden ryhmien oikeuksien turvaaminen vaatii erityistoimenpiteitä.

Naisiin ja tyttöihin kohdistuu myös nimenomaan sukupuolen perusteella tapahtuvia loukkauksia kuten väkivalta mukaan lukien perheväkivalta. Perheväkivalta on ihmisoikeuskysymys, jossa hallituksen velvollisuus on turvata yksilöiden oikeuksien toteutuminen. Tämä sisältää velvollisuuden saattaa lainsäädännöllä perheväkivalta rangaittavaksi sekä huolehtia syyllisten saattamisesta oikeudelliseen vastuuseen. Suomen hallitus tukee perheväkivallan nostamista esiin ihmisoikeuskysymyksenä kansainvälisillä foorumeilla tavoitteena sen kar-

toittaminen ja kieltäminen. Hallitus ei myöskään hyväksy kulttuuri-erojen käyttämistä tekosyynä naisten ja tyttöjen syrjimiseksi.

Toiminnassaan kansainvälisillä foorumeilla hallitus pyrkii siihen, että naisten ja tyttöjen oikeudet otetaan huomioon kaikessa toiminnassa ns. läpäisyperiaatteen mukaisesti. Samalla on kuitenkin nostettava naisten oikeuksien loukkaukset erityisen huomion kohteeksi ja vahvistettava naisten oikeuksia edistäviä erityismekanismeja ja erityisasiantuntemuksen kasvattamista. Naisten oikeuksien edistäminen kansainvälisillä foorumeilla kohtaa vastarintaa erityisesti seksuaalioikeuksiin, haitallisiin perinnetapoihin sekä maanomistus- ja perintöoikeuksiin liittyvissä kysymyksissä.

Naisten oikeudet otetaan esille myös Suomen kahdenvälisissä suhteissa. Esimerkiksi Suomen ja Iranin välisessä ihmisoikeusdialogissa naisten ihmisoikeudet ovat keskeinen teema. Naisten oikeuksien toteutuminen ja sukupuolten välinen tasa-arvo ovat Suomen kehitys- ja lähialueyhteistyön tärkeitä tavoitteita. Naisten oikeudet otetaan huomioon läpäisyperiaatteella.

YK:n ihmisoikeustoimikunnassa hallitus on jatkanut toimintaansa sen puolesta, että naisten oikeudet on järjestelmällisesti otettu huomioon eri temaattisten kysymysten ja maatilanteiden käsittelyn yhteydessä. Suomen aloitteesta on erityisraportojien mandaatteihin sisällytetty naisten oikeuksien näkökulma saatu vallitsevaksi käytännöksi. Hallitus on kiinnittänyt huomiota myös moninkertaisen syrjinnän mahdollisuuteen.

YK:n ihmisoikeustoimikunnassa ja yleiskokouksessa Suomen hallitus on lisäksi kiinnittänyt erityistä huomiota perheväkivallan ja naisiin kohdistuvien, kunnian nimissä tehtyjen rikosten ehkäisemiseen sekä näihin tekoihin syyllistyneiden saattamiseen oikeudelliseen vastuuseen. Hallitus on myös korostanut naisten taloudellisia oikeuksia kuten yhtäläistä oikeutta maahan ja perintöön.

Naisiin ja tyttöihin kohdistuva väkivalta aseellisissa konflikteissa on vakava ja usein systemaattinen ihmisoikeuksien loukkaus. Suomen hallitus toimi aktiivisesti sen puolesta, että pysyvän kansainvälisen rikostuomio-

istuimen perussääntöön sisällytettiin seksuaalirikokset erillisenä kategoriana sotarikoksiin ja rikoksiin ihmisyyttä vastaan. Myös Ruandan kansainvälisen rikostuomioistuimen antama ensimmäinen tuomio raiskauksesta muodostaa merkittävän edistysaskeleen. Hallitus korostaa ihmisoikeusloukkauksiin syyllistyneiden oikeudelliseen vastuun saattamista. Samalla myös ennaltaehkäisevää toimintaa on kehitettävä.

Kansainvälinen yhteisö puuttuu yhä laajemmin konfliktien ratkaisuun ja niiden jälkeiseen jälleenrakennukseen. Hallitus painottaa naisten oikeuksien huomioon ottamista tässä työssä. Naisten oikeudet on huomioitava paitsi jälleenrakennusohjelmissa myös kriisinhallintatehtäviin lähtevien henkilöiden kaikessa toiminnassa. Hallitus pyrkii edistämään suomalaisten kriisinhallintatehtäviin lähtevien koulutusta siten, että naisten oikeudet ja erityistarpeet tulevat huomioituiksi.

Pekingin naisten maailmankonferenssin viisivuotisseurantakonferenssin loppuasiakirja sisältää valtioiden sitoutumisen naisten ja tyttöjen ihmisoikeuksien edistämiseen. Vaikeiden neuvottelujen jälkeen aikaan saatu loppuasiakirja pysyy naisten oikeuksien osalta pääosin Pekingissä hyväksytyllä tasolla. Edistystä tapahtui lähinnä naiseen kohdistuvan väkivallan torjunnan osalta. Loppuasiakirja muun muassa nimenomaisesti toteaa, että haitalliset perinnetavat muodostavat ihmisoikeusloukkauksen ja kehottaa valtioita ryhtymään toimiin niiden poistamiseksi.

Yleisemmällä tasolla positiivisena voidaan pitää ihmisoikeuksien esiintymistä koko loppuasiakirjan läpikäyvänä ajatuksena. Johdannossa todetaan ihmisoikeuksien täyden toteutumisen olevan valtioiden velvollisuus. Lisäksi loppuasiakirja muun muassa kehottaa kaikkinaisen naisten syrjinnän kieltävän yleissopimuksen ratifioimiseen ja siihen tehtyjen varaumien poistamiseen.

EU:n ja Suomen kannalta pettymyksen muodostaa se, ettei loppuasiakirjaan saatu suoraa viittausta seksuaali- ja lisääntymisoikeuksiin. Erityisesti aborttia koskevissa kappaleissa menttiin taakse päin Kairon väestökokouksen seurannassa hyväksytystä. Myöskään viittausta seksuaalisten vähemmistöjen oikeuksiin ei loppuasiakirjaan saatu.

Sen sijaan hallituksen tärkeinä pitämät viittaukset naisten maa- ja perintöoikeuksiin sisältyvät loppuasiakirjaan.

Suomen hallitus on pitänyt tärkeänä kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen vahvistamista. Uusi valinnainen pöytäkirja, jolla henkilöille ja henkilöryhmille annetaan oikeus tehdä valituksia naisten syrjinnän poistamista käsittelevälle komitealle, avattiin allekirjoitettavaksi New Yorkissa 10.12.1999, jolloin myös Suomi allekirjoitti sen. Pöytäkirja tulee voimaan 22.12.2000 kymmenen valtion hyväksyttyä sen. Suomen tarkoituksena on ratifioida pöytäkirja mahdollisimman pikaisesti. Ratifiointista koskeva hallituksen esitys annettiin eduskunnalle 6.10.2000.

Uusi valitusjärjestelmä on pitkälti samanlainen kuin olemassaolevat YK:n valitusjärjestelmät. Valituksen johdosta komitea voi antaa sopimusvaltiolle kannanottoja sopimuksen tulkinnasta. Pöytäkirjaan sisältyy myös erillinen tutkintajärjestelmä, eli komitea voi oma-aloitteisestikin ryhtyä tutkimaan tietoja, joiden mukaan sopimusvaltio näyttäisi syyllistyneen yleissopimuksen loukkaukseen.

Komitean antamat päätökset voivat parantaa valittajana olevien yksilöiden asemaa. Uudet järjestelmät saattavat vaikuttaa yhteiskuntaan laajemminkin, jos lainsäädäntöä tai käytäntöä joudutaan muuttamaan valitusten tai tutkinnan seurauksena.

Euroopan ihmisoikeussopimukseen hyväksytty 12. lisäpöytäkirja vahvistaa myös naisten oikeuksien suojaa laajentamalla sopimuksen syrjinnänkiellon koskemaan kaikenlaista, ei vain sopimuksen turvaamiin oikeuksiin liittyvää, syrjintää. Lisäksi Euroopan neuvosto on toiminut aktiivisesti muun muassa naiskaupan ehkäisemiseksi. Ministerikomitea on juuri hyväksynyt suosituksen naiskaupasta ja vireillä on hanke vahvistaa suojelua naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan.

Vuodesta 1998 lähtien sukupuolten väliset tasa-arvokysymykset ovat olleet näkyvästi esillä ETYJissä. Sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi järjestössä on hyväksytty erityinen tasa-arvokysymysten toimintaohjelma (Gender Action Plan).

4.2.3. Vähemmistöt

- Hallitus pitää välttämättömänä vähemmistöjen omaa osallistumista heitä koskevaan päätöksentekoon kaikilla tasoilla.
- Vähemmistöihin kuuluvat naiset ja tytöt joutuvat usein moninkertaisen syrjinnän kohteeksi.
- Perinnetavat eivät oikeuta naisten ja tyttöjen ihmisoikeuksien loukkaamista.
- YK:ssa Suomen tavoitteena on vähemmistöoikeuksien nykyistä tehokkaampi käsittely ja Suomi osallistuu aktiivisesti vähemmistötyöryhmän työhön.
- EN:ssa ja ETYJissä Suomi haluaa kehittää vähemmistöoikeuksien valvontaa ja erityisesti romanien oikeuksien toteutumista.
- Hallitus jatkaa seksuaalisiin vähemmistöihin kohdistuvien ihmisoikeusloukkausten nostamista huomion kohteeksi.
- Hallitus painottaa vähemmistöjen oikeuksia kriisien ja pakolaisuuden ennaltaehkäisemisessä.

Vähemmistöt joutuvat edelleen muita todennäköisemmin ihmisoikeusloukkausten ja syrjinnän kohteiksi, minkä vuoksi hallitus pitää perusteltuna jatkossakin kiinnittää erityistä huomiota vähemmistöoikeuksien edistämiseen. Vaikeimmassa asemassa ovat usein vähemmistöihin kuuluvat naiset ja tytöt, jotka joutuvat moninkertaisen syrjinnän kohteiksi. Toisaalta myös vähemmistöjen on kunnioitettava ihmisoikeusperiaatteita eivätkä esim. perinnetavat saa johtaa naisten tai tyttöjen ihmisoikeuksien loukkaamiseen.

Vähemmistöjen oikeuksien loukkauksien yhteys konflikteihin ja pakolaisuuden syntyyn on korostunut viime vuosien kriiseissä. Konfliktien ennalta ehkäisyssä vähemmistöjen aseman parantaminen on tärkeässä asemassa, sillä huomattava osa eritoten paikallisista ja alueellisista konflikteista saa alkunsa etnisistä ristiriidoista ja vähemmistön

sorrosta. Mutta vähemmistöjen oikeuksiin on kiinnitettävä huomiota myös demokraattisissa oloissa.

Edellisessä selonteossa hallituksen tavoitteiksi asetettiin vähemmistöoikeuksien tehokkaampi käsittely YK:ssa, seksuaalisiin vähemmistöihin kohdistuvien ihmisoikeusloukkausten nostaminen huomion kohteeksi, vähemmistöoikeuksien valvonnan kehittäminen EN:ssa ja ETYJissä sekä erityisesti romanien oikeuksien toteutuminen.

Vähemmistöoikeuksien edistäminen kansainvälisillä foorumeilla on haasteellinen tehtävä sillä kaikki hallitukset eivät halua tunnustaa vähemmistöjen olemassaoloa tai vähemmistöjen oikeuksia. Suomen hallitus lähtee siitä, että vähemmistöoikeudet ovat sekä yksilöllisiä että kollektiivisia oikeuksia mutta tämä näkemys ei vielä ole saavuttanut yksimielistä tukea edes Pohjoismaiden tai EU:n piirissä. Hallitus on pyrkinyt tiiviiseen yhteistyöhön vähemmistöjen edustajien kanssa, sillä vähemmistöjen oma osallistuminen heitä koskevaan päätöksentekoon kaikilla tasoilla on välttämätöntä. Vähemmistöoikeuksien vaikea kansainvälinen käsittely edellyttää myös korkeatasoisen akateemisen tutkimuksen tukemista ja hyödyntämistä vähemmistöoikeuksien edistämiseksi.

Suomi on esittänyt YK:n ihmisoikeustoimikunnassa kansallisen puheenvuoron vähemmistöjen oikeuksista. Hallitus on nostanut esiin sekä etnisten vähemmistöjen, kuten romanien, oikeudet että seksuaalisten vähemmistöjen tilanteen. Seksuaalisiin vähemmistöihin kohdistuvat ihmisoikeusloukkaukset ovat olleet heikosti esillä ihmisoikeusfoorumeilla, minkä vuoksi hallitus on pitänyt tähdellisenä ottaa kysymyksen toistuvasti esiin puheenvuoroissaan. Aloitteellisuus on saanut osakseen huomiota ja tukea niin kansalaisyhteiskunnan kuin useiden hallitustenkin taholta.

Hallitus on pyrkinyt vahvistamaan YK:n vähemmistöryhmän työtä muun muassa edistämällä autonomia- ja itsemääräämisoikeuksiin liittyvää keskustelua. Suomi lupautui tulevassa vähemmistöryhmän istunnossa keväällä 2001 esittelemään kansallisia esimerkkejä sekä Ahvenanmaan itsehallinnosta että saamelaisten kulttuuri-itsehal-

linnosta kotiseutualueellaan. Ahvenanmaan itsehallinto on esillä myös keväällä 2001 New Yorkissa järjestettävässä seminaarissa.

Lähialueyhteistyön puitteissa on rahoitettu viime vuosina vähemmistöjen asemaa edistäviä hankkeita. Nämä ovat pääosin kohdistuneet Viron ja Latvian venäläisvähemmistöjen kielikoulutukseen.

Hallitus on pitänyt vähemmistöjen asemaa esillä myös rasismien vastaisen maailmankonferenssin valmisteluissa sekä sen eurooppalaisessa valmistelukokouksessa. Hallitus on korostanut rasismien laajaa määritelmää, jotta kaikki tähän liittyvät suvaitsemattomuuden muodot tulevat katetuiksi. Lisäksi Suomen hallitus on ajanut vähemmistöjen ja naisten ja tyttöjen erityistä huomioinnin ottamista. Moninkertaiseen syrjintään liittyvät ongelmat on tässä yhteydessä saatu nostettua kansainväliseen tarkasteluun.

Euroopan ihmisoikeussopimukseen hyväksytty kaikenlaisen syrjinnän kieltävä lisäpöytäkirja vahvistaa myös vähemmistöihin kuuluvien suojaa laajentamalla syrjintäkiellon koskemaan 12. kaikkea syrjintää, ei vain sopimuksen turvaamiin oikeuksiin liittyvää. Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleis-sopimuksen valvontaelin on hyväksynyt lausuntonsa ensimmäisistä raporteista. Ensimmäisten suositusten käsittely ministerineuvostossa alkaa loppuvuodesta 2000. Tällöin käsitellään myös Suomen raporttia.

Myös alueellisten tai vähemmistökielten peruskirjan osalta, joka tuli voimaan niin ikään 1998 alussa, on ensimmäinen raportointikierros käynnissä.

Romanien oikeuksien edistäminen

Viime selonteossa esitettyjen linjausten mukaisesti hallitus on kiinnittänyt erityistä huomiota romanien oikeuksien edistämiseen sekä kahdensivolisessä toiminnassaan että eri kansainvälisillä foorumeilla. Aktiivisuus on keskittynyt eurooppalaisille foorumeille mutta myös YK:ssa romanien oikeuksia on pidetty esillä mm. kan-

sallisissa puheenvuoroissa. Toiminta on tapahtunut kiinteässä yhteistyössä Romaniasiain neuvottelukunnan sekä suomalaisen ja eurooppalaisen romaniyhteisön edustajien kanssa.

Keski- ja Itä-Euroopassa romanivähemmistön tilanne on noussut viime aikoina erityisesti esille vaikka romaneihin eurooppalaisena vähemmistönä kohdistuu syrjintää muissa-kin maissa. Romanit kohtaavat avointa syrjintää sekä viranomaisten että muiden ryhmien taholta. Kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden mukaisesti hallitusten on paitsi kunnioitettava ihmisoikeuksia myös huolehdittava siitä, että kaikille sen alueella asuville vähemmistöille turvataan ihmisoikeuksien syrjimätön toteutuminen. Tämä edellyttää hallitusten puuttumista myös muiden harjoittamaan syrjintään.

Euroopan unionissa Suomi käynnisti puheenjohtajuuskaudellaan unionin jäsenmaiden keskuudessa yksityiskohtaisen tarkastelun hakijamaiden romanitilanteesta ja romanien aseman parantamisesta. Samalla määriteltiin tarve vuoropuhelulle hakijamaiden sekä jäsenmaiden välillä. Helsingin Eurooppa-neuvoston puheenjohtajan päätelmiin sisällytettiin kohta, jonka mukaan erityisesti olisi kiinnitettävä huomiota niiden ryhmien aseman parantamiseen, jotka eivät ole enemmistönä missään valtiossa, mukaan lukien romanit. Lisäksi EU:ssa hyväksyttiin vuonna 1999 Suomen aloitteesta luettelo sektori-kohtaisista "suuntaviivoista (guidelines)", joilla romanien asemaa voidaan eri toiminta-alueilla konkreettisesti hakijamaissa edistää. Ohjeet ovat suuntaa-antavia ja perustuvat Euroopan neuvoston romaniasantuntijoiden ja ETYJin vähemmistövaltuutetun antamille romanisuosituksille.

Suomi asetti puheenjohtajuuskauden erääksi tavoitteeksi EU:n, EN:n ja ETYJin välisen yhteistyön tiivistämisen romanien oikeuksien edistämisessä. Portugalin kaudella perustettiin ko. järjestöjen epävirallinen koordinaatio- ja yhteistyöryhmä (Informal Contact Group on Roma Issues), jonka tulokset ovat olleet hyviä.

ETYJissä Suomi on yhdessä muiden EU-maiden kanssa kiinnittänyt toistuvasti huomiota tarpeeseen parantaa romaniväestön tilannetta mm. valmistelemalla EU:n vuosittaisen romanipuheenvuoron ETYJin inhimillisen ulottuvuuden kokousta varten. Lisäksi Suomi on tukenut erityisesti ETYJin demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimiston (ODIHR) romaniyhdyshenkilön ja tämän toimiston työtä mm. sekondeeraamalla järjestön käyttöön suomalaisen romaniasiantuntijan. Ensimmäisen henkilön siirryttyä uusiin tehtäviin, toimistossa on jatkanut työskentelyä toinen suomalainen romaniasiantuntija.

Euroopan neuvostossa Suomi on ollut yksi merkittävimmistä, vuonna 1996 käynnistetyn lähinnä Keski- ja Itä-Eurooppaan suunnatun, romaniprojektin vapaaehtoisrahoittajista (600 000 mk v. 1998). Suomi on toiminut aktiivisesti myös EN:oon vuonna 1995 perustetussa romanikysymysten asiantuntijatyöryhmässä.

Suomi järjesti syksyllä 1999 seminaarin romanien oikeuksien edistämisestä yhdessä T_ekin ja Slovakian hallitusten sekä romanijärjestöjen kanssa. Romaneihin Keski- ja Itä-Euroopassa kohdistunut syrjintä on purkautunut alueen sisäisen tyytymättömyyden ohella kasvavaan turvapaikanhakuun muihin Euroopan maihin. Suomen hallitus lähtee siitä, että ongelma voidaan ratkaista pysyvästi vain saattamalla romanivähemmistön ihmisoikeuksien toteutuminen valtaväestön tasolle alueen maissa. Huolimatta alueen maiden liittymisestä kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, on ilmeistä, että eräät alueelta saapuvat yksilöt ovat kansainvälisen suojelun tarpeessa, minkä vuoksi turvapaikkakäsittelyn yksilöllisyyteen on kiinnitettävä erityistä huomiota.

EU:n jäsenyyskriteerit edellyttävät ihmisoikeudet mukaan lukien vähemmistöoikeuksien toteutumista hakijamaissa. Tämä tarjoaa hyvän pohjan myös romanien aseman parantamiseen. Tärkeää on, että romanit voivat itse osallistua heitä koske-

vaan päätöksentekoon sekä toimenpiteisiin tilanteen korjaamiseksi. Romanien oikeudellisen ja sosiaalisen aseman parantamisessa tulee jatkossa kiinnittää erityistä huomiota poliisiin, oikeuslaitoksen ja paikallisviranomaisten toimintaan sekä romaneihin eri tahoilta kohdistuvaan rasismiin. Suomi pyrkii edistämään projektiyhteistyötä sekä kahdenvälisesti että erityisesti EU:ssa. Erityistä huomiota kiinnitetään romaneihin kuuluvien naisten ja tyttöjen aseman parantamiseen.

4.2.4. Alkuperäiskansat

- Alkuperäiskansat joutuvat usein muita helpommin syrjinnän kohteeksi.
- Erityistä huomiota kiinnitetään alkuperäiskansoihin kuuluvien naisten ja tyttöjen asemaan.
- Hallituksen tavoitteena on YK:n alkuperäiskansa-asioiden käsittelevän pysyvän foorumin toiminnan aloittaminen ja alkuperäiskansoja koskevan julistuksen valmistuminen.
- Arkisen neuvoston puheenjohtajana hallitus kiinnittää erityistä huomiota alkuperäiskansojen asemaan ja oikeuksiin.
- Hallitus jatkaa selvityksiä mahdollisuudesta ratifioida ILO:n alkuperäiskansasopimus.

Vaikka alkuperäiskansoihin kohdistuvat ihmisoikeuksien loukkaukset ja syrjintä ovat monelta osin samanlaisia kuin vähemmistöihin kohdistuvat, ei alkuperäiskansoja tule täysin rinnastaa vähemmistöihin. Alkuperäiskansat ovat alueen alkuperäisiä asukkaita ja eräissä maissa enemmistönä. Alkuperäiskansojen oikeuksien taustalla on näiden erityinen suhde tietyn alueen maahan ja luonnonvaroihin omaleimaisen kulttuurin ja elämäntavan perustana. Suomen hallituksen keskeisenä tavoitteena on alkuperäiskansojen elinehtojen kehittäminen niin, että yhteisöt ja kulttuurit voivat säilyä.

Alkuperäiskansat joutuvat vähemmistöjen tapaan muita helpommin syrjinnän kohteeksi, minkä vuoksi hallitus pitää tärkeänä jatkossakin kiinnittää erityistä huomiota alkuperäiskansojen oikeuksiin. Kansalais- ja poliittisten oikeuksien rinnalla tärkeää on edesauttaa taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien toteutumiseen. Eri-tyisesti maahan liittyvät oikeudet ovat keskeisiä myös kulttuurien ja elämänmuodon säilyttämisen kannalta. Alkuperäiskansoihin kuuluvien naisten ja tyttöjen oikeudet vaativat erityishuomiota sillä heihin kohdistuu usein moninkertaista syrjintää.

Hallitus on selvittänyt saamelaisten oikeutta maahan tavoitteenaan poistaa ILO:n alkuperäiskansasopimuksen n:o 169 ratifiointin esteet. Loppuvuodesta 2000 asetettava toimikunta selvittää asiaa vahvistetun käyttöoikeuden pohjalta. Samanaikaisesti selvitetään myös kysymystä omistusoikeudesta saamelaisten kotiseutualueen valtion-maihin.

Hallitus osallistuu aktiivisesti YK:ssa ja muilla foorumeilla kuten Arktisessa neuvostossa alkuperäiskansojen aseman kehittämiseen, tukee alkuperäiskansoja kehitysyhteistyössään sekä osallistuu Pohjoismaisen saamelaiskonvention valmisteluun. Viime selonteossa erityistavoitteiksi YK:ssa asetettiin alkuperäiskansojen oikeuksia koskevan julistuksen valmistuminen sekä pysyvän alkuperäiskansojen asioita käsittelevän foorumin perustaminen.

Aloite perustaa YK:n alkuperäiskansa-asioita käsittelevä pysyvä foorumi ECOSOCin alaisuuteen eteni monista vaikeuksista huolimatta foorumin perustamista käsittelevässä, vuosina 1999 ja 2000 kokoontuneessa ihmisoikeustoimikunnan työryhmässä. Suomi osallistui aktiivisesti työryhmän toimintaan. ECOSOC päätti heinäkuussa 2000 ihmisoikeustoimikunnan suosituksen mukaisesti perustaa foorumin, jonka on määrä kokoontua ensimmäisen kerran vuonna 2002. Foorumin kokoontumispaikkaa ei ole vielä päätetty. Eräät jäsenmaat haluavat keskustella edelleen myös mm. foorumin jäsenten valintaan liittyvistä kysymyksistä. Foorumi vahvistaa alkuperäiskansa-asioiden käsittelyä ja alkuperäiskansojen näkemysten kuuluvuutta YK:ssa.

Alkuperäiskansojen oikeuksien koskevaa julistushanketta valmistele-
van työryhmän tavoitteena on antaa valmis julistusluonnos YK:n
yleiskokouksen harkittavaksi ja päätettäväksi vielä kuluvan alkupe-
räiskansojen vuosikymmenen (1994-2004) aikana. Neuvotteluja ju-
listusluonnoksesta vauhditetaan syksyllä 2000 valtioiden toimesta
käytävillä epävirallisilla konsultaatioilla. Suomi on tukenut ehdotus-
ta konsultaatioista edellyttäen, että avoimuus ja dialogi alkuperäis-
kansojen edustajien kanssa turvataan koko prosessin ajan. Hallitus
pitää tämänhetkistä julistusluonnosta suurimmalta osin sellaisenaan
hyväksyttävänä. Suomi on kuulunut tässä toistaiseksi kuitenkin var-
sin pieneen vähemmistöön.

Pilottiprojekti Boliviassa

*Åbo Akademin ihmisoikeusinstituutti sekä Andien alueella toi-
mivaan alkuperäiskansojen järjestöverkostoon kuuluvat Tinku
Bolivia ja Suomen Tinku ry järjestivät ulkoministeriön tu-
ella alkuperäiskansojen oikeuksia koskevan pilottiprojektin
Boliviassa 1999. Sen jatkona käynnistyi seuraavana vuonna
kaksivuotinen hanke Boliviassa ja Ecuadorissa. Hankkeen
tavoitteena on lisätä alueen alkuperäiskansojen tietoisuutta
oikeuksistaan ja sitä kautta parantaa heidän edellytyksiään
osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon paikalliselta
tasolta kansalliselle ja kansainväliselle tasolle. Hanke koos-
tuu koulutuksesta ja koulutusmenetelmien ja -materiaalien
kehittämisestä ja tuottamisesta. Hankkeessa on mukana myös
Suomen alkuperäiskansojen edustajia.*

Arktinen neuvosto

Arktisen neuvoston työskentelyssä on kiinnitetty erityistä huomiota
alkuperäiskansojen asemaan. Neuvostoa perustettaessa alkuperäis-
kansoille luotiin pysyvän osallistujan asema, joka antaa heille oikeu-
den osallistua aktiivisesti neuvoston työhön ja tulla kuulluksi päätök-
siä tehtäessä. Neuvoston toiminnan kaksi keskeistä aluetta: ympäris-

tönsuojelustrategian toteutuminen ja kestävä kehitys, liittyvät läheisesti alkuperäiskansojen elinolosuhteiden parantamiseen. Tämän vuoksi kaikessa arktisen neuvoston työssä pyritään ottamaan huomioon näiden kansojen erityispiirteet, toiveet sekä perinteinen tieto ja kokemus. Suomen saamelaiset ovat edustettuna Arktisessa neuvostossa Saamelaisneuvoston kautta, jolla on pysyvän osallistujan asema neuvostossa.

Arktisen neuvoston kaksivuotinen puheenjohtajuus siirtyi Suomelle lokakuussa 2000. Suomen puheenjohtajuuskauden ohjelma on valmisteltu alkuperäiskansojen edustajia konsultoiden. Suomi pyrkii puheenjohtajuuskaudellaan edelleen vahvistamaan arktisten alueiden asukkaiden ja alkuperäiskansojen osallistumista ja panosta arktisen yhteistyön kehittämisessä. Saamelaisten osallistumiseen Arktisen neuvoston toimintaan on varauduttu myös puheenjohtajuuskauden budjetissa.

4.3. Temaattiset kysymykset

4.3.1. Rasismi

- Rasismin vastustaminen ja suvaitsevaisuuden edistäminen ovat tärkeällä sijalla Suomen ihmisoikeuspolitiikassa.
- Vuonna 2001 järjestettävässä rasismin vastaisessa maailmankonferenssissa hallitus painottaa erityisesti rasismin laajaa määritelmää, vähemmistöjen ja naisten kohtamaa moninkertaista syrjintää sekä kansalaisjärjestöjen osallistumisen tärkeyttä.
- Hallitus tukee voimakkaasti EN:n rasismin vastaista työtä ja sen edelleen kehittämistä. Hallitus pyrkii Euroopan ihmisoikeussopimuksen 12. lisäpöytäkirjan pikaiseen ratifioimiseen.
- Hallitus painottaa EU:n rasismin vastaisen toimintaohjelman mahdollisimman pikaista täytäntöönpanoa.

Suvaitsevaisuuden edistämisellä ja rasismien vastustamisella on tärkeä sija Suomen ihmisoikeuspolitiikassa niin kansallisesti, alueellisesti kuin maailmanlaajuisesti. Suvaitsemattomuuteen liittyvä keskustelu ja toimet ovat olleet viime vuosina esillä aiempaa enemmän jo lisääntyneen tietoisuuden ja ongelmien kärjistymisenkin takia. Rasismien yhteydet konflikteihin on tunnustettu. Oikeus tasavertaisuuden lain edessä ja suojeluun syrjintää vastaan ovat perusoikeuksia, jotka ovat välttämättömiä demokraattisen yhteiskunnan toiminnalle. Monimuotoisuuden kunnioittaminen ja syrjimättömyys ovat näin tärkeitä lähtökohtia pyrittäessä vakauden ja turvallisuuden ylläpitämiseen.

Rasismien vastainen toiminta oli laajasti esillä Suomen EU-puheenjohtajuuskauden aikana. Sitä käsiteltiin mm. puheenjohtajakaudellamme julkaistussa EU:n ihmisoikeusraportissa ja Suomen yhdessä komission kanssa järjestämässä ihmisoikeuskeskustelufoorumissa.

Amsterdamin sopimus laajensi unionin syrjinnän vastaisia toimintamahdollisuuksia. Sopimuksen 13 artiklan mukaan neuvosto voi yksimielisesti toteuttaa tarvittavat toimenpiteet sukupuoleen, rotuun, etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvan syrjinnän torjumiseksi. Artiklan tulee johtaa konkreettiseen toimintaan Euroopassa ilmenevän rasismien vastustamiseksi. Komissio julkaisi loppuvuodesta 1999 suunnitelmansa toimintaohjelman sekä kahden direktiivin valmistelemiseksi. Yksi direktiiveistä koskee rasismia ja toinen työelämässä eri perusteiden tapahtuvaa syrjintää. Suomen hallitus pitää komission ehdotuspakettia tervetulleena ja painottaa suunnitelman mahdollisimman pikaista täytäntöönpanoa.

Rasismidirektiivi tuli komission valmistelemasta ehdotuspaketista ensimmäisenä päätettäväksi. Valmisteluissa Suomi kannatti direktiiviä ja esitti siihen eräitä käytännön toimivuutta parantamaan tarkoitettuja muutoksia. Direktiivi hyväksyttiin neuvostossa 29.6.2000. Jäsenmaille on annettu kolme vuotta aikaa direktiivin täytäntöönpanoon. Sen toimeenpanon valmistelu on Suomessa vireillä. Direktiivi edellyttää mm. kansallisen rasismien vastaisen elimen perustamista.

Suomessa valmistellaan parhaillaan syrjintävaltuutetun viran perustamista, mikä nykyistä paremmin vastaisi myös direktiivin edellytyksiä. Hallituksen rasisminvastaisen toimintaohjelman tarkoituksena on tukea ja kehittää toimenpiteitä, joilla edistetään hyviä etnisiä suhteita sekä estetään etnistä syrjintää ja rasismia Suomessa. Työsyrjintädirektiivi hyväksyttiin 17.10.2000.

EU:n rasisminvastainen seurantakeskus (European Union Monitoring Centre on Racism and Xenophobia) perustettiin vuonna 1997 EU:n rasismivastaisen vuoden aikana. Suomi painotti valmisteluissa avoimen toimintakulttuurin merkitystä. Keskus julkaisi joulukuussa 1999 ensimmäisen vuosiraporttinsa ja sen viralliset avajaisseremoniat järjestettiin Wienissä huhtikuussa 2000. Keskus on mm. perustanut rasisminvastaisen verkoston ja edesauttanut pyöreän pöydän seminaarien järjestämisestä eri jäsenmaissa. Suomalaiset asiantuntijat ovat osallistuneet aktiivisesti tähän toimintaan ja olleet mukana mm. tutkimusverkoston perustamisessa. Lisäksi joulukuussa 2000 on Suomessa tarkoitus järjestää pyöreän pöydän keskustelu.

Ulkoasiainministeriön yhteydessä toimiva rasisminvastainen valtuuskunta asetettiin uudelle toimikaudelle valtioneuvostossa keväällä 2000. Valtuuskunta osallistuu aktiivisesti rasismista Suomessa käytävään keskusteluun ja toimii myös yhteyskanavana EU:n seurantakeskukseen ja Euroopan neuvoston yhteydessä toimivaan rasisminvastaisuuden vastaiseen komissioon ECRI:iin.

Euroopan neuvosto luo ihmisoikeuksiin pohjaavana järjestönä erinomaiset puitteet tarkastella rasismia ihmisoikeusyhteydessä. Suomi pitää ECRI:n toimintaa tässä suhteessa erittäin tärkeänä. ECRI on saanut ensimmäisen maakohtaisen raporttikierroksensa valmiiksi. Arviolta vuonna 2003 valmistuvassa toisessa raportissa arvioidaan ensimmäisessä raportissa annettujen suositusten täytäntöönpanoa, ajantasaistetaan tietoja ja analysoidaan syvällisemmin eräitä ongelmallisia kysymyksiä. ECRI jatkaa myös esimerkkien esilletuomista hyvistä käytännöistä ja temaattisten suositusten antamista. Viimeksi on hyväksytty temaattinen suositus muslimien kohtaaman suvaitsemattomuuden ja syrjinnän vastaisista toiminnoista. Myös ECRI:n ja EU:n rasisminvastaisen seurantakeskuksen yh-

teistyö on päässyt käyntiin. Suomi tukee ECRIn toimintaa ja korostaa jatkossakin näiden kahden elimen yhteistyön tärkeyttä.

YK:n rasismiin vastainen maailmankonferenssi järjestetään Etelä-Afrikassa 31.8.-7.9.2001. Prosessin valmistelut olivat Suomen puheenjohtajuuskaudella jo käynnissä ja heijastuivat mm. Suomen YK:n yleiskokouksessa koordinoiman EU:n rasismipäätöslauselman käsitelyyn. Suomi on koko maailmankonferenssin valmistelujen ajan painottanut prosessin käytännöllistä suuntautuneisuutta. Jotta valmisteluilla ja konferenssilla voisi olla vaikutusta rasismiin ilmenemiseen, niillä tulee olla elävä yhteys paikallistasolle. Tämän vuoksi Suomi ja EU ovat korostaneet alueellisen valmistelun merkitystä.

Lisäksi Suomi on korostanut edellytysten luomista kansallisten vähemmistöjen tehokkaalle osallistumiselle päätöksentekoon niin kansallisella kuin paikallistasolla. Olemme myös pitäneet tärkeänä sukupuolinäkökulman integroimista kaikkeen syrjinnän ja suvaitsemattomuuden vastaiseen toimintaan. Suomi on niin ikään pitänyt esillä useammalla perusteella syrjinnän kohteeksi joutuvien henkilöiden suojeluun liittyvien erityisten toimenpiteiden tarvetta. Hallitus on tukenut konferenssin sihteeristönä toimivan YK:n ihmisoikeusvaltuutetun konferenssin valmisteluihin liittyviä toimia 550 000 markalla.

Maailmankonferenssin valmistelukomitea kokoontui kevään 2000 ihmisoikeustoimikunnan istunnon yhteydessä. Keskustelu painottui käytettävään termistöön ja agendan käsittelyyn eikä varsinaisen sisällön suhteen vielä edetty. Eri alueiden välillä ilmeni joitakin painotuseroja. Suomi esiintyi aktiivisesti ja pyrki varmistamaan painopisteidensä kuten rasismiin laajan määrittelyn esiin tulon. Maailman konferenssin teemoina tulevat olemaan rasismiin syyt, uhrien asema, ennaltaehkäisevät toimet, tehokkaat oikeuskeinot ja strategiat täydellisen tasa-arvon saavuttamiseksi. Konferenssin tunnuslause on: "United to Combat Racism: Equality, Justice and Dignity" (Yhteistoimin rasismia vastaan: tasa-arvo, oikeudenmukaisuus ja ihmisarvo).

Maailmankonferenssin eurooppalainen valmistelukonferenssi järjestettiin Euroopan neuvoston puitteissa Strasbourgissa 11.-13.10. 2000.

Suomi on korostanut kansalaisjärjestöjen mukanaolon tärkeyttä prosessissa. Jotta konferenssi säilyttäisi yhteytensä ruohonjuuritasolle, on kansalaisjärjestöjen osallistuminen turvattava myös itse maailmankonferenssissa.

Vaikka eurooppalaisen konferenssin tavoitteena oli antaa eurooppalainen panos maailmankonferenssiin, sitoutuvat EN:n jäsenvaltiot myös toimiin, joiden täytäntöönpano käynnistetään mahdollisesti nopeasti eurooppalaisen konferenssin jälkeen. Poliittisen julistuksen ja konferenssin loppupäätelmien luonnostelussa Suomi painotti mm. vähemmistöjen oikeuksien esilletuomista, romanien ja alkuperäiskansojen asemaa sekä monella eri perusteella tapahtuvan syrjinnän huomioimista, jonka kohteeksi erityisesti naiset usein joutuvat. Suomi on pitänyt esillä perusoikeuksien mahdollisimman laajaa soveltamista asuinmaansa kansalaisuutta vailla oleviin maahanmuuttajiin ja pakolaisiin. Suomi on lisäksi korostanut valtioiden sitoutumista jatkotoimiin. Konferenssin aikana kansalaisjärjestöt toivat vahvasti esille pakolaisten, maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden aseman Euroopassa. Konferenssi kiinnitti merkittävästi huomiota olemassa oleviin vanhoihin ja uusiin oikeudellisiin instrumentteihin, kuten esim. CERD:in valinnaiseen yksilövalitusmekanismiin ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 12. lisäpöytäkirjaan, jonka hyväksymisen edestä Suomi on näkyvästi toiminut.

4.3.2. Kuolemanrangaistus

- Hallitus vastustaa kuolemanrangaistusta kaikissa tapauksissa. Ensi askeleena pyritään moratorioon.
- Hallitus painottaa EU:n suuntaviivojen johdonmukaista ja avointa soveltamista sekä edelleen kehittämistä.
- Hallituksen pyrkimyksenä on laajentaa EU:n toimintaa yksittäistapauksista myös laajempaan vaikuttamiseen maissa, joissa kuolemanrangaistus on edelleen käytössä.

- Hallitus katsoo, että toiminta kansainvälisissä järjestöissä on tärkeä osa kuolemanrangaistuksen vastaista politiikkaa.

Hallitus vastustaa kuolemanrangaistusta kaikissa tapauksissa. Edellisessä selonteossa tavoitteeksi asetettiin kuolemanrangaistuksen poistamiseen vaikuttaminen kaikkialla maailmassa. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi EU on ollut tehokas ja käytännössä keskeinen vaikutuskanava. Toiminta kuolemanrangaistusta ja -rangaistusten toimeenpanoa vastaan muodosti keskeisen osan Suomen EU-puheenjohtajuuskauden ihmisoikeustoiminnasta.

EU hyväksyi kesällä 1998 suuntaviivat kuolemanrangaistuksen vastustamiseksi. Näiden suuntaviivojen mukaan EU vastustaa kuolemanrangaistuksen käyttöä kaikissa tapauksissa, ja keskittää toimintansa erityisesti tapauksiin joissa ao. maan politiikka muuttuu (esimerkiksi täytäntöönpanomoratorio katkaistaan tai poistettu kuolemanrangaistus otetaan uudelleen käyttöön), joissa kansainvälisen oikeuden vähimmäisnormeja on rikottu (esimerkiksi kuolemanrangaistus tuomitaan alaikäisenä tehdystä rikoksesta) tai jotka sisältävät erityisiä humanitaarisia piirteitä.

Suomen EU-puheenjohtajuuskaudella näiden suuntaviivojen soveltamista vietiin eteenpäin. Yksittäistapauksiin liittyviä EU-demarsheja oli vireillä 13 eri puolilla maailmaa. Kuolemanrangaistus oli esillä muun muassa EU:n Kiinan kanssa käymässä dialogissa, jossa sovittiin kuolemanrangaistuksen poistamiseen tähtäävän yhteistyön käynnistämisestä. Lisäksi kuolemanrangaistus otettiin esille Karibian alueella Trinidad ja Tobagossa sekä Bahamassa, jossa teloitukset käynnistyivät uudestaan. Lisäksi demarshoitiin Iranissa, Intiassa sekä Pakistanissa. Euroopassa eniten huomiota herätti puolestaan Öcalanin tapaus Turkissa.

Hallituksen pyrkimyksenä on ollut laajentaa EU:n toimintaa yksittäistapauksista myös yleisempään vaikuttamiseen niissä maissa, joissa kuolemanrangaistus yhä on käytössä. Tarkoituksena on taata toiminnan mahdollisimman suuri vaikutuksellisuus. Tämän mukaisesti

Suomen kaudella hyväksyttiin mm. yleiset suuntaviivat kuolemanrangaistuksen vastaiselle toiminnalle Yhdysvalloissa. Suuntaviivojen mukaisesti EU demarshoi yksittäistapauksissa erityisesti niissä tapauksissa, joissa tekijä on ollut alaikäinen tai demarshiin on muu, esimerkiksi oikeudenkäyntiin liittyvä syy. Kuolemanrangaistus on lisäksi otettu esiin eri tasoilla osana EU-Yhdysvallat -dialogia.

Kuolemanrangaistus Yhdysvalloissa

Kuolemanrangaistuksen vastaisen politiikan tuloksellisuuden ja uskottavuuden kannalta on keskeistä että kriteerejä sovelletaan yhdenmukaisesti kaikissa maissa. Vaikuttaminen tilanteeseen Yhdysvalloissa nousee tältä kannalta esiin merkittävänä toimintakenttänä. Yhdysvallat on yksi niistä erittäin harvalukuisista maista, joissa toimeenpannaan teloituksia alle 18-vuotiaana tehdyistä rikoksista, vaikka tämä on kielletty kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan YK:n sopimuksen 6 artiklassa. Yhdysvallat on tehnyt tähän kohtaan varauman, mutta EU katsoo säännöksen muodostavan kansainvälisen oikeuden vähimmäisnormin josta ei voi poiketa. Kuolemanrangaistusten toimeenpano on lisääntynyt Yhdysvalloissa. Vuoden 1999 aikana Yhdysvalloissa teloitettiin 98 henkilöä, mikä on aiempaa enemmän.

Yhdysvalloissa on viime aikoina käyty laajaa keskustelua ilmenteistä syyttömien teloituksista, DNA-testien käytöstä sekä esille tulleista kuolemanrangaistusoikeudenkäyntejä koskevista epäkohdista. Helmikuussa 2000 Illinoisin kuvernööri julisti kaikkia osavaltiossa langetettuja kuolemantuomioita koskevan moratorion. Myös muualla kuolemantuomioiden täytäntöönpanoa on lykätty muun muassa todistelun parantamiseksi.

Näistä syistä Yhdysvalloista on EU:n kuolemanrangaistuksen vastaisten suuntaviivojen hyväksymisen jälkeen tullut yksi keskeisistä EU:n politiikan toimintakohteista. Tämä näkyi selvästi myös Suomen puheenjohtajuuskaudella, jol-

loin hyväksyttiin erityiset suuntaviivat EU:n edustajien kuolemanrangaistuksen vastaiselle toiminnalle Yhdysvalloissa. Näiden suuntaviivojen tarkoituksena on sekä yksittäistapausten että yleisen vaikuttamisen osalta selkiyttää paikallista toimintaa ja parantaa sen tuloksellisuutta yleisten EU:n suuntaviivojen pohjalta.

Kysymys kuolemanrangaistuksesta on otettu esiin sekä Suomen kahdenvälisissä että EU:n yhteyksissä. Yhdysvaltojen kanssa eri tasoilla. Erityisesti kysymys alaikäisiin tehdyistä rikoksista on ollut keskeisesti esillä EU-troikan ja Yhdysvaltojen ihmisoikeuskysymyksiä käsittelevässä dialogissa.

Helmikuussa 2000 EU suoritti Yhdysvalloissa yleisen demarshin, jossa Yhdysvaltoihin vedottiin yleisen kuolemanrangaistusten täytäntöönpanoa koskevan moratorion puolesta tavoitteena kuolemanrangaistuksen poistaminen kokonaan. EU myös kehotti Yhdysvaltoja poistamaan KP-sopimuksen 6 artiklaan tekemänsä varauman. Lisäksi kehoitettiin noudattamaan kuolemanrangaistukselle asetettuja kansainvälisiä vähimmäisehtoja. Demarshiin liittyen laadittiin kuolemanrangaistusta koskeva muistio, jossa luodaan katsaus kuolemanrangaistuksen vastaista toimintaa EU:n jäsenvaltioissa ohjanneisiin periaatteisiin, kokemuksiin, strategioihin ja vaihtoehtoihin ratkaisumalleihin.

Tämän lisäksi EU on demarshoinut liittovaltion ja osavaltioiden tasolla useissa yksittäistapauksissa. Erityisesti on puututtu tapauksiin, joissa tekijä on rikoksen tekohetkellä ollut alle 18-vuotias. Esimerkiksi helmikuussa teloitettu Sean Sellers oli rikoksen tehdessään ollut vasta 16-vuotias. Toisaalta on puututtu tapauksiin, joissa menettelyssä on ollut puutteita. Esimerkiksi Yhdysvalloissa teloitettun Saksan kansalainen Walter La Granden tapauksessa ei ollut noudatettu Wienin konsulisuhteita koskevan yleissopimuksen vähimmäisedellytyksiä.

Suomen hallitus on painottanut, että kuolemanrangaistuksen vastaista toimintaa on tarpeen edelleen kehittää. Uutena toimintamuotona Yhdysvalloissa on EU:n piirissä ollut esillä mm. väliintulo joihinkin kuolemantuomiota koskeviin oikeudenkäynteihin amicus curiae -ominaisuudessa. Esillä on tässä suhteessa ollut tapaus, jossa syytetty on ollut rikoksen tekohetkellä alaikäinen ja lisäksi henkisesti häiriintynyt. Lisäksi yhteistyö saman tavoitteen puolesta toimivien kansalaisjärjestöjen kanssa on tärkeää Yhdysvaltojen kansalaismielipiteeseen vaikuttamiseksi, jotta nähtäisiin kuolemanrangaistuksen olevan epäinhimillinen rangaistusmuoto, jolle on olemassa vaihtoehtoja.

Yhteydessä EU:n käymään dialogiin on Filippiineillä käynnistetty Suomen rahoituksella yhteistyöhankkeita kuolemanrangaistuksen poistamiseksi. Hallitus on lisäksi ottanut EU:ssa esiin tarpeen tukea ihmisoikeustuen varoilla mm. kuolemanrangaistusta vastaan eri maissa toimivia kansalaisjärjestöjä. Tätä pidetään tärkeänä politiikan johdonmukaisuuden takaamiseksi kaikilla tasoilla.

Hallitus katsoo, että toiminta kansainvälisissä järjestöissä on tärkeä osa kuolemanrangaistuksen vastaista politiikkaa. Myös EU-politiikan uskottavuuden ja johdonmukaisuuden kannalta on tärkeää, että kuolemanrangaistuskysymys nostetaan esiin kansainvälisillä ihmisoikeusfoorumeilla. Tämän mukaisesti Suomen EU-puheenjohtajuuskaudella tehtiin päätös kuolemanrangaistusta koskevan päätöslauselman esittämisestä YK:n yleiskokouksesta, vaikka voimakkaaseen vastustukseen liittyvistä riskeistä oltiin tietoisia.

Luonnos sai yleiskokouksessa laajaa tukea mutta herätti myös jyrkkää vastustusta. 72 maata kannasuositti päätöslauselmaluonnosta. Vastustajat kytkivät asian käsitteilyn ihmisoikeuskeskusteluun kuulumattomiin aiheisiin kuten entisten siirtomaavaltujen suhtautumiseen entisiin siirtomaihinsa ja humanitaariseen interventioon. Lopuksi osoittautui, että luonnos kyettäisiin viemään päätökseen istunnossa vain muutoksin, jotka olennaisesti vaikeuttaisivat asian käsittelyä ja saattaisivat olla vahingollisia muillekin ihmisoikeuskysymyksille.

Erityisesti viittaukset kansalliseen suvereniteettiin olivat ongelmallisia, sillä niillä haluttiin kiistää kuolemanrangaistuksen kuuluminen kansainvälisen yhteisön ihmisoikeuksien universaalisuuteen perustuviin huolenaiheisiin. Runsaslukuiset muutosesitykset olisivat saattaneet aiheuttaa sekaannusta ja hajottaa kanssasuosittajat pitkässä äänestysprosessissa. Kuolemanrangaistuspäätöslauselman käsittely jouduttiin yleiskokouksessa lopulta jäädyttämään. Tästä huolimatta kuolemanrangaistusta koskeva päätöslauselma saatiin jälleen tämän vuoden ihmisoikeustoimikunnassa hyväksytyksi ilman suuria ongelmia.

Kuolemanrangaistusta koskeva päätöslauselma esitettiin ensimmäisen kerran YK:n ihmisoikeustoimikunnassa vuonna 1997. Tämän jälkeen ihmisoikeustoimikunta on hyväksynyt vuosittain kuolemanrangaistuksen poistamiseen tähtäävän päätöslauselman. EU on esittänyt tämän päätöslauselman kahtena viimeisenä vuonna (Italia esitti päätöslauselman vuonna 1997 ja 1998), ja on onnistunut kasvattamaan päätöslauselman kanssasuosittajien määrän alkuperäisestä 40:stä noin 70:een maahan. Huolimatta YK:n yleiskokouksessa syksyllä 1999 koetusta takaiskusta, onnistui EU hankkimaan päätöslauselmalle ihmisoikeustoimikunnassa keväällä 2000 lähes saman määrän kanssasuosittajia kuin vuotta aiemmin eli EU on onnistunut vakiinnuttamaan aktiivisesti kuolemanrangaistusta vastustavien maiden määrän huomattavasti aiempaa korkeammalle tasolle.

Euroopan neuvoston tavoitteena on jo pitkään ollut kuolemanrangaistuksen poistaminen Euroopasta. Tavoitetta on edistetty muun muassa asettamalla uusiksi jäseniksi pyrkiville valtioille jäsenyyden ehdoksi sitoutuminen kuolemanrangaistusten täytäntöönpanon lopettamiseen sekä määrääjassa kuolemanrangaistuksen poistamiseen lainsäädännöstään. Lisäksi edellytetään Euroopan ihmisoikeussopimuksen kuolemanrangaistuksen poistamista koskevan 6. lisäpöytäkirjan ratifioimista. Myös vanhoilta jäsenvaltioilta odotetaan samaa. Vuosien 1998-2000 aikana EN:n jäsenvaltioista lainsäädännöstään poistivat kuolemanrangaistuksen Bulgaria, Viro, Liettua, Iso-Britannia, Ukraina, Latvia ja Malta. Myös jäseneksi pyrkivä Azerbaidzan poisti kuolemanrangaistuksen. YK:n puitteissa EN:n jäsenvaltiot ovat muodostaneet rikkoutumattoman rintaman maailmanlaajuisen moratorion puolesta.

4.3.3. Kidutuksen, julman, epäinhimillisen ja halventavan kohtelun ja rangaistusten kieltö

- Kidutuksen kieltö on ehdoton eikä siitä saa missään oloissa poiketa.
- Rasismilla ja kidutuksella on selkeä yhteys.
- Hallitus pitää tärkeänä kidutuksen ennaltaehkäisyä, uhrien auttamista, kidutuksen kriminalisointia kaikkialla ja syyllisten saattamista vastuuseen teoistaan.
- Hallitus jatkaa vuosittaista tukeaan kidutuksen uhrien tukemiseksi perustetulle YK-rahastolle.
- Hallitus pitää tärkeänä YK:n kidutuksen vastaiseen sopimukseen valmisteilla olevan valinnaisen pöytäkirjan mahdollisimman pikaista valmistumista.
- Hallitus pyrkii vahvistamaan EU:n kidutuksen vastaista toimintaa.

Ihmisoikeusjulistus ja sitä seuranneet kansainväliset ihmisoikeussopimukset kieltävät johdonmukaisesti ja yksiselitteisesti kidutuksen sekä epäinhimillisen, julman ja halventavan kohtelun ja rangaistukset. Kidutuksen kieltö on ehdoton eikä siitä saa poiketa poikkeus- tai sotatilan aikana.

Kidutusta, epäinhimillistä, julmaa tai halventavaa kohtelua esiintyy kaikkialla maailmassa. Kidutuksen uhrit ovat useimmiten eri syistä pidätettyjä ja kiduttaja on usein poliisi tai muu turvallisuushenkilöstöön kuuluva. Rasismilla ja kidutuksella on selkeä yhteys. Kidutuksen uhriksi joutuu helpoimmin syrjittyyn vähemmistöön kuuluva. Kidutusta käytetään usein myös sodankäynnin välineenä.

Perheen tai yhteisön piirissä tapahtuva väkivaltainen kajoaminen yksilön ruumiilliseen koskemattomuuteen voi olla valtion vastuulla olevan epäinhimillisen kohtelun muoto, jos valtio ei ole hoitanut omaa osuuttaan tekojen estämiseksi. Suomen hallitus ei hyväksy kidutusta

missään muodossa. Hallitus toimii muun muassa naisten sukuelinten silpomisen ehkäisemiseksi.

Kidutuksen uhreiksi joutuvat myös lapset. Erityisesti katulapset ovat alttiita huonolle kohtelulle. Suomen hallitus pyrkii muun muassa kehitys- ja lähialueyhteistyön kautta kohentamaan katulasten asemaa.

YK:n ihmisoikeustoimikunnan ja YK:n yleiskokouksen istunnoissa kidutuksen vastainen toiminta on keskeisessä asemassa käsiteltäessä kansalais- ja poliittisia oikeuksia. Tanska on perinteisesti esitellyt kidutusta koskevan päätöslauselman, mikä on taannut sen, että Pohjoismailla on ollut tämän asiakohdan valmistelussa ja käsittelyssä tärkeä rooli. Kidutusta käsittelevän erityisraportoijan raportit ovat niin ikään myötävaikuttaneet tämän asiakohdan käsittelyn saamaan huomioon. Hallitus pitää erityisraportoijan työtä tärkeänä. Raportoijalla tulisi olla esteetön pääsy kaikkiin valtioihin.

Kidutuksen vastustaminen on ollut EU:n ihmisoikeustoimikunnassa pitämän kansalais- ja poliittisia oikeuksia käsittelevän puheenvuoron keskeisimpiä elementtejä. EU on korostanut, että kidutuksen poistamiseen tähtäävä toiminta on yksi tämän hetken keskeisimmistä haasteista.

Suomen hallitus on tukenut kidutusta käsittelevän erityisraportoijan johdolla laadittujen ja asiantuntijoiden hyväksymien ns. Istanbulin periaatteiden hyväksymistä. Istanbulin periaatteet otettiin keväällä 2000 uutena elementtinä mukaan ihmisoikeustoimikunnassa konsensusella hyväksytyyn kidutuksen poistamiseen tähtäävään päätöslauselmaan. Tätä voidaan pitää yhtenä askeleena kohti periaatteiden kansainvälistä tunnustamista.

EU on erityisesti korostanut kidutuksen uhrien auttamista ja syyllisten saattamista vastuuseen teoistaan. Suomen hallitus pitää tärkeänä, että kidutus kriminalisoidaan kaikkialla ja että kidutukseen syyllistyneet saatetaan vastuuseen teoistaan. Pysyvän kansainvälisen rikostuomioistuimen perustaminen on askel oikeaan suuntaan erityisesti kriisiaikoina tapahtuneen kidutuksen tuomitsemisessa ja syyllisten vastuuseen saattamisessa.

Tärkeää on myös ennaltaehkäisevän toiminnan ja kidutuksen uhrien kuntoutuksen turvaaminen. EU-maat ovat kidutuksen uhrien tukemiseksi perustetun YK-rahaston suurimpia tukijoita. Suomi on tukenut tätä rahastoa vuosittain miljoonalla markalla.

YK:n kidutuksen vastaiseen yleissopimukseen valmistellaan valinnasta pöytäkirjaa. Pöytäkirjalla luotaisiin järjestelmä, joka mahdollistaa kidutuksen vastaisen komitean alakomitean vierailut sopimusvaltioissa. Alakomitea suorittaisi tarkastuksia vankiloissa, mielisairaloissa ja muissa tiloissa, joissa henkilöiden vapautta on rajoitettu. Tarkoituksena on vahvistaa kidutuksen vastaiseen sopimukseen sisältyvää valvontajärjestelmää. Suomen hallitus pitää tärkeänä pöytäkirjan mahdollisimman pikaista valmistumista.

Myös ETYJin puitteissa tehdyt sitoumukset samoin kuin Euroopan ihmisoikeussopimus kieltävät kidutuksen sekä muun epäinhimillisen, halventavan tai julman kohtelun ja rangaistukset. Kidutus oli ensimmäisiä ETYJin inhimillisen ulottuvuuden erillisissä tarkastelukokouksissa käsitellyistä teemoista. Wienissä 27.3.2000 pidetyssä kokouksessa, johon Suomi osallistui, hyväksyttiin yhteiset suositukset muun muassa kidutuksen vastaisista toimista. Suosituksissa käsitellään myös kuolemanrangaistusta.

Voimassa olevassa kansainvälissä oikeudessa ei yksiselitteisesti määritellä kuolemanrangaistusta epäinhimilliseksi rangaistukseksi. Kaikissa tapauksissa epäinhimillisen rangaistuksen kiellosta aiheutuu kuitenkin rajoituksia kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanolle. Esimerkiksi vuosikautia tai -kymmeniä kestävä kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanon odottaminen sekä tietyt kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanotavat on katsottu epäinhimillisiksi rangaistuksiksi ja sellaisina kiellettyiksi. Suomen hallitus vastustaa kuolemanrangaistusta kaikissa tapauksissa ja katsoo, että se on aina epäinhimillinen rangaistus.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on käsitellyt lukuisia valituksia koskien Euroopan ihmisoikeussopimukseen sisältyvää kidutuksen kieltoa. Lisäksi Euroopan Neuvostossa on hyväksytty erillinen kidutuksen vastainen sopimus, jonka tarkoituksena on ennalta ehkäistä

rikkomuksia ja valvoa valtioiden toimintaa. Sopimuksella on perustettu vierailuja suorittava komitea (CPT), johon jokaisesta sopimuksen valtio-osapuolesta valitaan yksi riippumaton asiantuntijajäsen. Komitea tekee muutaman jäsenen vaihtelevassa kokoonpanossa noin 15 vierailua vuodessa. Osa vierailuista on etukäteen ilmoitettuja ja suunniteltuja, osa taas yllätyksellisiä. Valtiot ovat velvollisia antamaan komitealle vapaa pääsy kaikkiin laitoksiin, joissa vapautta rajoitetaan kuten vankiloihin, poliisiasemiin, mielisairaaloihin, varuskuntiin ja kasvatuslaitoksiin. Komitea on vierailut Suomessa viimeksi kesäkuussa 1998 ja sen raportti on julkaistu Suomen hallituksen suostumuksella.

4.3.4. Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet

- Hallituksen tavoitteena on TSS-oikeuksien saattaminen samanarvoiseen asemaan KP-oikeuksien kanssa.
- Köyhyyden naisistuminen vaatii erityisen huomion kiinnittämistä naisten ja tyttöjen TSS-oikeuksien toteutumiseen.
- Globalisaatio korostaa TSS-oikeuksien merkitystä.
- Hallitus tukee YK:n TSS-komitean toimintaa myös henkilöresurssein.
- Hallitus työskentelee aktiivisesti yksilövalitusmahdollisuuden liittämiseksi TSS-sopimukseen.

Ihmisoikeudet ovat samanarvoisia, jakamattomia ja toisistaan riippuvaisia. Suomen hallituksen tavoitteena on nostaa TSS-oikeudet tasa-arvoiseen asemaan KP-oikeuksien rinnalle. Globalisoitumisen myötä TSS-oikeudet ovat entistäkin ajankohtaisempia. Talouden liberalisoituminen sekä monikansallisten yritysten kasvava vaikutusvalta ovat luoneet uusia haasteita TSS-oikeuksien toteutumiselle. Köyhyyden naisistumisen jatkuminen vaatii erityisen huomion kiinnittämistä naisten ja tyttöjen TSS-oikeuksien toteutumiselle.

YK:n TSS-oikeuksien koskeva yleissopimus on yleismaailmallisena sopimuksena tärkein TSS-oikeuksia koskeva kansainvälinen sopimus. Hallituksen tavoitteena on sopimuksen aseman vahvistaminen sekä universaali ratifioiminen.

Hallitus on jatkanut tukeansa TSS-sopimusta valvovalle komitealle. Komitean sihteeristöä on vahvistettu kahdeksi vuodeksi suomalaisella apulaisasiantuntijalla. Lisäksi Suomi koordinoi ECOSOC-päätöslauselman, jonka nojalla komitea voi vuosina 2000 ja 2001 järjestää ylimääräisen istunnon käsitelläkseen ruuhkautuneita valtioreportteja.

TSS-sopimuksen vahvistamiseksi hallitus tukee yksilövalitusmenettelyä koskevan lisäpöytäkirjan laatimista TSS-sopimukseen. Hanke on toistaiseksi saanut vähäistä kannatusta valtioiden joukossa. Suomen hallitus on yksi harvoista lisäpöytäkirjaa tukeneista hallituksista. Sen sijaan kansalaisjärjestöjen ja tutkijoiden piirissä hankkeella on tukea.

Keväällä 2000 Suomi koordinoi ihmisoikeustoimikunnassa KP- ja TSS-sopimusten tilannetta käsittelevän päätöslauselman. Päätöslauselmassa mainitaan tarve selkiyttää TSS-oikeuksien oikeudellista luonnetta. TSS-oikeuksien implementointia koskevassa päätöslauselmassa puolestaan rohkaistaan järjestämään asiantuntijaseminaareja TSS-oikeuksiin liittyen.

Hallitus pitää tärkeänä ihmisoikeustoimikunnan päätöstä nimittää riittävää asumistasoa sekä oikeutta ravintoon käsittelevät erityisraportit. Nämä kaksi nimitystä kasvattavat toimikunnan mahdollisuuksia seurata TSS-oikeuksien toteutumista.

Lasten TSS-oikeuksien toteutumisen kannalta merkittävän edistysaskeleen muodosti 1999 hyväksytty ILO:n vakavimmat lapsityövoiman muodot kieltävä yleissopimus nro 182. Suomi ratifioi sopimuksen ensimmäisten joukossa 30.12.1999. Hallituksen tavoitteena on sopimuksen mahdollisimman laaja ja nopea ratifiointi sekä tehokas toimeenpano.

Kööpenhaminan sosiaalisen kehityksen seurantaprosessissa Suomi korosti ihmisoikeuskehystä, naisten, lasten sekä vähemmistöjen, erityisesti romanien asemaa. Suomen korostamia elementtejä sisällytettiin myös Euroopan neuvoston kontribuutioon.

Euroopan sosiaalista pöytäkirjaa on uudistettu lisäämällä siihen uusia oikeuksia sekä muuttamalla sopimuspuolten sitoutumisvelvollisuuden vähimmäistasoa koskevia määräyksiä. Uudistettu peruskirja tuli kansainvälisesti voimaan 1.7.1999. Suomen osalta uudistetun peruskirjan ratifioimista koskeva hallituksen esitys tullaan antamaan eduskunnalle joulukuussa 2000. Sosiaaliseen peruskirjaan liitetystä järjestövalitusmenettelystä on saatu ensimmäiset kokemukset. Sosiaalisten oikeuksien komitealla on tällä hetkellä käsiteltävänä kahdeksan valitusta. Suomea vastaan ei ole toistaiseksi valitettu.

Vaikka EU:n valmisteilla oleva perusoikeuskirja ei kailta osin täysin vastaa Suomen asettamia tavoitteita, voidaan myönteisenä pitää sekä KP- että TSS-oikeuksien sisällyttämistä samaan asiakirjaan.

4.3.5. Oikeus kehitykseen

- Kaikkien ihmisoikeuksien toteutuminen on kestävä kehityksen keskeinen edellytys.
- Oikeus kehitykseen on yksilön oikeus ja valtion velvollisuus.
- Hallitus pyrkii sillan rakentamiseen teollisuusmaiden ja kehitysmaiden välille.

Hallitus pitää oikeutta kehitykseen lupaavana mahdollisuutena varmistaa, että kaikkien kehitykseen tähtäävien toimien suunnittelussa ja toteutuksessa toiminnan lähtökohtana pidetään yksilöiden etua ja ihmisoikeuksia, mukaan lukien osallistumisoikeudet. Hallitus pyrkii siihen, että käsitteen pohjalta käytäisiin rakentavaa keskustelua ihmisoikeuksien ja kehityksen suhteesta sekä rakennettaisiin siltaa län-

tisten teollisuusmaiden ja kehitysmaiden välille. Hallitus korostaa, että kaikkien ihmisoikeuksien toteutuminen on kestävän kehityksen mittari ja keskeinen edellytys.

Oikeus kehitykseen on ihmisoikeus tai näkökulma ihmisoikeuksiin. Subjektina on yksilö, jonka oikeutta suojelee ja edistää toimivaltainen ja tähän velvoitettu valtio. Hallitus suhtautuu varauksellisesti niihin ehdotuksiin, jotka otaksuvat, että oikeudesta kehitykseen olisi suoraan johdettavissa valtioidenvälisiä velvoitteita.

Oikeus kehitykseen edellyttää, että kaikilla on mahdollisuus sekä yksilöinä että järjestäytyneen toiminnan kautta osallistua ja vaikuttaa siihen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, jolla kehitykseen pyritään. Lisäksi oikeus kehitykseen edellyttää, että hallinto toimii läpinäkyvästi ja vastuullisesti ja tarvittaessa tekee avoimesti tiliä päätöksistään niille, joita kulloinkin esillä oleva asia koskee.

Oikeus kehitykseen on ollut vuosittain esillä YK:n ihmisoikeustoimikunnassa. Ihmisoikeustoimikunnan alainen, oikeutta kehitykseen käsittelevä työryhmä pääsi aloittamaan työnsä vasta syksyllä 2000, jolloin järjestettiin sen ensimmäinen istunto.

4.3.6. Oikeus terveelliseen ympäristöön

- Ympäristöön liittyvien oikeuksien toteutuminen on merkittävässä asemassa vähemmistöjen ja alkupe-
räiskansojen alkuperäisten elinkeinojen, uskontojen,
kulttuurien ja perinteiden säilymisessä.
- Hallitus toimii aktiivisesti sekä kansainvälisillä että
alueellisilla foorumeilla ympäristöön liittyvien oike-
uksien edistämiseksi ja vahvistamiseksi.

Kansainvälisellä tasolla esimerkiksi YK-järjestelmän piiriin kuuluvista niin sanotuista yleisistä ihmisoikeussopimuksista yksikään ei tun-

nusta suoraan subjektiivista oikeutta ympäristöön ihmisoikeutena. Ainoastaan taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva yleissopimus sisältää suppean viittauksen oikeudesta ympäristöön. Yleissopimuksen mukaan sopimuspuolten tulee ryhtyä toimenpiteisiin, jotka ovat välttämättömiä kaiken ympäristö- ja teollisuushygienian piiriin kuuluvan parantamiseksi. Viittaus on kuitenkin vahvasti painottunut ihmisten terveyteen ja hygieniaan ja sellaisenaan erittäin suppea kattamaan ympäristöön liittyviä moninaisia oikeuksia ja velvoitteita.

Kasvava kansainvälinen ympäristötietoisuus ja siitä seuraava huolestuneisuus ympäristön tilasta ovat kuitenkin johtaneet kansainvälisten ihmisoikeussopimusten laajaan tulkintaan, jonka mukaan oikeus ympäristöön voidaan nähdä osana jo olemassaolevaa ihmisoikeusnormistoa. Tämä laajan tulkinnan perusteella subjektiivinen oikeus ympäristöön on sisällytetty yleisellä tasolla moniin perustavanlaatuisiin ihmisoikeuksiin, kuten oikeuksiin elämästä, yksityiselämän suojasta, omaisuuden suojasta, osallistumisesta päätöksentekoon sekä tietojen saannista.

Oikeus ympäristöön, luonnon monimuotoisuus ja kestävä kehitys liitetään ihmisoikeuskontekstissa usein vähemmistöjen ja erityisesti alkuperäiskansojen oikeuksiin. Näiden ryhmien oikeus ympäristöön on merkittävässä asemassa alkuperäisten elinkeinojen, uskontojen, kulttuurien ja perinteiden säilyttämisessä. Luonnon monimuotoisuudella on havaittu olevan selkeä yhteys muun muassa vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen käyttämään kieleen, luonnon monimuotoisuuden heikentyminen vaikuttaa köyhdyttävästi myös vähemmistö- ja alkuperäiskieliin.

Kansainvälisellä sektorilla erityisesti YK ja Euroopan unioni toimivat aktiivisesti ympäristön suojelemisen ja sen monimuotoisuuden säilyttämisen sekä kestäväen kehityksen puolesta. Myös monet alueelliset järjestöt kuten Euroopan neuvosto, Itämeren valtioiden neuvosto ja Arktinen neuvosto tekevät työtä ympäristöön liittyvien ihmisoikeuksien kehittämiseksi ja edistämiseksi.

Suomen hallitus on toiminut aktiivisesti sekä kansainvälisillä että alueellisilla foorumeilla ympäristöön liittyvien oikeuksien edistämiseksi ja vahvistamiseksi. Suomen kannalta tärkeitä prosesseja ja toimijoita on useita, mutta keskeisen viitekehyksen muodostaa Euroopan unioni. Suomi pyrkii toimimaan eturintamassa EU:n kestävä kehityksen ja ympäristöpolitiikan kehittämässä. Esimerkkinä Suomen hallituksen aktiivisesta toiminnasta on muun muassa Suomen tekemä ehdotus Euroopan unionin perusoikeuskirjaan erityisestä artiklasta, joka käsittelee Euroopan unionin kansalaisten oikeutta ympäristöön. Suomen ehdotus hakee lainsäädännöllisen pohjansa EY:n perustamissopimuksesta, EY:n tuomioistuimen oikeustapausten ratkaisukäytännöstä että EU:n jäsenvaltioiden kansallisesta lainsäädännöstä.

4.3.7. Bioetiikka

- Tieteen kehitys on asettanut uusia vaatimuksia ihmisoikeuksien suojan sisällölle.
- Hallitus toimii aktiivisesti bioetiikkaa käsittelevissä kansainvälisissä elimissä.

Tieteen kehitys muun muassa biologian ja lääketieteen alalla on asettanut uusia vaatimuksia ihmisoikeuksien suojan sisällölle. Näihin vaatimuksiin vastaa Euroopan neuvoston puitteissa vuonna 1997 allekirjoitettavaksi avattu ja vuonna 1999 voimaan tullut yleissopimus ihmisoikeuksien ja yksilön ihmisarvon suojaamiseksi biologian ja lääketieteen alalla eli ns. bioetiikkasopimus. Yleissopimus täydentää yleisiä kansainvälisiä ja alueellisia ihmisoikeussopimuksia siten, että tieteellisten toimintojen mahdolliset seuraamukset voidaan ottaa kattavasti huomioon. Yleissopimus pyrkii osaltaan varmistamaan sen, että tieteen kehitys koituisi nykyisten ja tulevien sukupolvien hyödyksi. Suomi allekirjoitti yleissopimuksen vuonna 1997.

Yleissopimukseen on tarkoitus tehdä useita lisäpöytäkirjoja, joista tähän mennessä ihmisten kloonauksen kieltämistä koskeva lisäpöytäkirja on avattu allekirjoittamista varten vuonna 1997, jolloin myös mm. Suomi sen allekirjoitti. Elin- ja kudossiirtoja koskevan lisäpöytäkirjan luonnos on tällä hetkellä EN:n ministerikomitean käsiteltävänä. Muut lisäpöytäkirjahankkeet koskevat lääketieteellistä tutkimusta, genetiikkaa ja alkioiden suojelua.

Yleissopimuksen ja lisäpöytäkirjan hyväksymistä koskeva hallituksen esitys on tarkoitus antaa joulukuussa 2000 sen jälkeen, kun tarvittavat kansalliset lainsäädäntöuudistukset on toteutettu. Ko. sopimukset on tarkoitus ratifioida vuonna 2001.

Myös UNESCOssa on pyritty seuraamaan ajanmukaisesti tieteen kehitystä ja huomioimaan uuden tiedon käyttöönoton vaikutuksia eettiseltä, sosiaaliselta ja yhteiskunnalliselta kannalta. Niinpä UNESCO:n yleiskokous hyväksyi vuonna 1997 ihmisen geeniperimää ja ihmisoikeuksia koskevan yleismaailmallisen julistuksen. Suomi on jäsenenä niin UNESCO:n hallitustenvälisessä bioetiikkakomiteassa kuin erillisessä neuvoa-antavassa asiantuntijakomiteassakin.

4.3.8. Ihmisoikeuksien puolustajat

- Ihmisoikeuksien puolustajat joutuvat usein itse ihmisoikeusloukkausten uhreiksi.
- Hallitus pitää merkittävänä edistysaskeleena 1998 hyväksyttyä julistusta ihmisoikeuksien puolustajista.
- Hallitus painottaa yhteistoimintaa ihmisoikeuksien puolustajia käsittelevän YK:n pääsihteerin erityisedustajan kanssa.
- Hallituksen tavoitteena on julistuksen periaatteiden toteutuminen kaikkialla maailmassa.

Yksilöt ja ryhmät, jotka toimivat ihmisoikeuksien puolustamiseksi ja vahvistamiseksi joutuvat usein itse ihmisoikeusloukkausten kohteik-

si. Myös kansainvälisten arvovaltaisten ihmisoikeusjärjestöjen työtä on paikoin monin tavoin hankaloitettu. Tätä taustaa vasten ryhdyttiin 1980-luvulla YK:n ihmisoikeustoimikunnan perustamassa työryhmässä valmistelemaan julistusta, johon sitoutuneet valtiot takaisivat ihmisoikeuksien puolustajien oikeuden vapaasti edistää ja suojella ihmisoikeuksia ja perusvapauksia.

Koska julistus koskee oikeutta, jonka loukkaus miltei määritelmällisesti on valtion tahallisen toiminnan seurausta, eräät valtiot kokivat julistusluonnoksen erityisen epämukavaksi. Kun YK vihdoin 13 vuotta kestäneen valmistelun jälkeen vuonna 1998 hyväksyi julistuksen ihmisoikeuksien puolustajista, tätä pidettiin ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 50-vuotisjuhlavuoden merkittävämpänä yksittäisenä saavutuksena.

Hallitus pitää julistuksen laatimista tärkeänä. Valmisteluvaiheessa hallituksen edustamat kannat olivat hyvin yhteneväiset kansainvälisten kansalaisjärjestöjen kanssa. Hallitus kävi myös rakentavaa dialogia kansalaisjärjestöjen kanssa tavoitteenaan molemminpuolin tärkeänä pidetyn julistushankkeen edistäminen.

Julistuksen hyväksymisen jälkeen ihmisoikeusjärjestöt vaativat, että ihmisoikeustoimikunta nimittäisi erityismekanismin seuraamaan julistuksen noudattamista ja raportoimaan ihmisoikeuksien puolustajiin kohdistuvista ihmisoikeusloukkauksista. Suomen hallitus tuki hanketta ja Suomen EU-puheenjohtajuuskaudella EU ilmaisi tukensa uuden YK-mekanismin perustamiselle.

Ihmisoikeustoimikunta hyväksyi keväällä 2000 YK:n pääsihteerin erityisedustajan nimittämisen seuraamaan ihmisoikeuksien puolustajien toimintaedellytyksiä ja heihin kohdistuvia ihmisoikeusloukkauksia. Uusi erityisedustaja vahvistaa merkittävästi YK:n valmiutta seurata kysymystä ja puuttua epäkohtiin.

4.3.9. Vammaiset henkilöt

- Vammaiset henkilöt kokevat usein muita helpommin syrjintää.
- Hallitus pitää tärkeänä vammaisten henkilöiden osallistumista itseään koskevaan päätöksentekoon kaikilla tasoilla.
- Hallitus painottaa kehitysyhteistyössään vammaisten henkilöiden, erityisesti vammaisten lasten oikeuksia.

Hallitus pitää perusteltuna kiinnittää erityistä huomiota sellaisten ryhmien asemaan, jotka kokevat muita useammin syrjintää. Tämä koskee myös vammaisia henkilöitä. Hallitus pitää tärkeänä vammaisten lasten oikeuksien toteutumista lapsen oikeuksien sopimuksessa turvatuin tavoin. Lisäksi pyritään ehkäisemään vammaisten naisten kohtaamaa moninkertaista syrjintää. Kehitysyhteistyön periaatteiden mukaisesti vammaiset henkilöt huomioidaan erityisesti Suomen kehitysyhteistyössä. Myös lähialueyhteistyössä on vammaisten henkilöiden asemaan kiinnitetty erityistä huomiota.

Vammaisten henkilöiden kohdalla erityistä merkitystä on osallistumisoikeuksilla. Osallistumisoikeuksien turvaaminen edellyttää myös muun muassa liikkumisenvapautta, informaation saatavuutta sekä kommunikaatiomahdollisuuksia. Oikeus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon on olennainen kanava tasa-arvoisten mahdollisuuksien turvaamiseen ja ihmisoikeuksien käytännön toteuttamiseen. Tämä koskee myös kansainvälistä tasoa. Tästä syystä hallitus pitää tärkeänä, että myös kansainvälisissä asioissa vammaisten henkilöiden vaikutusmahdollisuudet turvataan. Suomen hallitus pitää tärkeänä myös valtioiden yhteistoimintaa vammaisten henkilöiden asemaa tutkivan erityisraportoinnin kanssa.

Myös EU:ssa on vammaisten henkilöiden asemaan kiinnitetty huomiota. Toukokuussa 2000 komissio antoi tiedonannon esteettömyyden edistämisestä Euroopassa (“Towards a Barrier Free Europe for

People with Disabilities”). Lisäksi EU:n perusoikeuskirja tulee sisältämään useita vammaisten henkilöiden kannalta tärkeitä artikloja mukaan lukien erillinen vammaisten henkilöiden osallisuutta koskeva artikla 24.

Pakolaiset kärsivät usein erilaisista fyysisistä tai psyykkisistä vammoista. Tämä koskee niin Geneven sopimuksen tarkoittamia pakolaisia kuin muita kansainvälisen suojelun tarpeessa olevia, esimerkiksi sisäisiä pakolaisia. Hallitus pitää tärkeänä näiden henkilöiden aseman ja tarpeiden huomioon ottamista pakolaisuuden kaikissa vaiheissa. Lisäksi vammaisten henkilöiden tarvitsevan hoidon ja avun järjestämisen tulisi kuulua UNHCR:n prioriteetteihin.

Pakolaisnaisten ja -lasten tilanne vaatii erityistä huomiota. Heidän kohdallaan vammaisuuden syynä ovat usein siviiliväestöön kohdistuvat toimet aseellisissa konflikteissa. Erityishuomiota tulisi kiinnittää seksuaalisen väkivallan ehkäisyyn ja hoitoon. Vammaisten henkilöiden asemaan tulee kiinnittää erityistä huomiota myös itse konfliktin aikana.

Pekingin naisten maailmankonferenssin viisivuotisseurantakokouksessa kesäkuussa 2000 vahvistettiin jo Pekingin loppuasiakirjaan sisältyneet toimenpide-ehdotukset vammaisten tyttöjen ja naisten syrjinnän ja hyväksikäytön vähentämiseksi ja heidän ihmisoikeustilanteensa parantamiseksi. Seurantakokous muun muassa kehotti erityistoimenpiteisiin vammaisten tyttöjen ja naisten integroimiseksi paremmin kehitykseen.

Vammaisten henkilöiden tasa-arvoa ja oikeuksia koskevat periaatteet kirjattiin myös Kööpenhaminan sosiaalisen kehityksen seurantakokouksessa Genevessä kesäkuussa 2000. Seurantaprosessin rinnalla on vammaisten henkilöiden oikeuksia pyritty edistämään myös pohjoismaisella tasolla. Viimeisen kahden vuoden aikana pohjoismaiden ministeriöt ja vammaisjärjestöt ovat olleet mukana yhteisessä hankkeessa, jossa on etsitty yhteisiä keinoja tasa-arvon ja osallistumisen lisäämiseksi kehitysyhteistyössä. Neljä seminaaria ja niistä laaditut raportit ovat valmistelleet pohjoismaista konferenssia joka pidetään marraskuussa 2000 Kööpenhaminassa. Suomi on aktiivisesti edistä-

nyt vammaisten henkilöiden oikeuksia myös Maailmanpankissa ja Aasian kehityspankissa. Aasian kehityspankin 1999 hyväksytyyn köyhyysstrategiaan lisättiin Suomen aloitteesta mukaan vammaisten henkilöiden huomioiminen.

Pohjoismaat pitivät keväällä 2000 ihmisoikeustoimikunnassa yhteisen puheenvuoron vammaisten henkilöiden oikeuksien puolesta. Puheenvuorossa korostettiin muun muassa yhtäläisiä mahdollisuuksia, oikeutta osallistua, köyhyyden ja vammaisuuden välistä yhteyttä sekä tässä suhteessa vammaisten henkilöiden parempaa integroimista monenkeskisiin kehitysyhteistyöohjelmiin, vammaisten naisten ja lasten erityistarpeita sekä tarvetta taata yhteistyö YK:n ja muiden organisaatioiden kesken.

Ihmisoikeustoimikunta hyväksyi ensimmäisen kerran vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan päätöslauselman vuonna 1998. Vuonna 2000 hyväksytty päätöslauselma korosti ihmisoikeusinstrumenttien sekä YK:n vammaisia henkilöitä koskevan ohjelman (World Programme of Action concerning Persons with Disabilities) merkitystä hyvänä viitekehyksenä vammaisten henkilöiden oikeuksien edistämiselle. Päätöslauselmassa on vahva ihmisoikeuslähtökohtaisuus, johon mm. EU päätöslauselman valmistelussa pyrki. Vammaisten henkilöiden oikeus tasavertaiseen kohteluun sekä oikeudet mm. sosiaali- ja terveydenhuoltoon tunnustetaan päätöslauselmassa osana ihmisoikeuksia.

4.3.10. Pakolaiset

- Pakolaisuuden taustalla ovat usein eri asteisiin kriiseihin liittyvät ihmisoikeusloukkaukset.
- Hallitus pitää tärkeänä pakolaisuuden ennaltaehkäisyä myös taloudellista ja sosiaalista kehitystä sekä demokratiaa ja kansalaisyhteiskuntaa tukemalla.
- Hallitus pitää tärkeänä naisten ja lasten oikeuksien huomioimista pakolaisuuden kaikissa vaiheissa.

- Ihmisoikeusloukkausten uhrien pääsy kansainvälisen suojelujärjestelmän piiriin on taattava.
- Maahanmuuton valvontatoimet eivät saa estää mahdollisuutta kansainvälisen suojelun saamiseen.
- Hallitus tukee EU:n turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikan kehittämistä niin, että myös ihmisoikeusnäkökulma toteutuu.
- Hallitus pitää tärkeänä avointa vuoropuhelua kansalaisyhteiskunnan kanssa

Pakolaisuus on ihmisoikeuskysymys ja pakolaisuuden taustalla ovat usein eri asteisiin kriiseihin liittyvät ihmisoikeusloukkaukset. Tästä syystä toimiva ihmisoikeuspolitiikka on keskeinen keino ennaltaehkäistä kriisejä ja pakolaisuuden syntyä. Hallitus pitää tärkeänä pakolaisuuden ennalta ehkäisyä myös taloudellista ja sosiaalista kehitystä tukemalla. Monenkeskisten instituutioiden yhteistoiminta ihmisoikeuksien valtavirtaistamisen kautta on tärkeää myös pakolaisuuden hoitamisessa. Hallitus korostaa kansalaisyhteiskunnan voimavarojen käyttöä pakolaisuuteen liittyvien kysymysten käsittelyssä.

Pakolaisten kannalta keskeistä on suojelun periaatteen kunnioittaminen. Kansainvälisen suojelun toteutumisen kannalta Geneven vuoden 1951 yleissopimukseen perustuvalla kansainvälisellä turvapaikkajärjestelmällä ei ole näköpiirissä realistista vaihtoehtoa. Suomi on pyrkinyt johdonmukaisesti vahvistamaan kansainvälisen suojelun peruseriaatteiden tunnustamista eri foorumeilla kuten YK:n pakolaisjärjestössä UNHCR:ssä ja Euroopan unionissa. EU vahvisti kansainvälisen suojelun periaatteet Tampereen huippukokouksessa viitaten samalla tärkeyteen neuvotella UNHCR:n kanssa edettäessä kohti yhteistä eurooppalaista turvapaikkajärjestelmää.

Kansainvälinen suojelujärjestelmä täyttää 50 vuotta. Hallitus tukee UNHCR:n pyrkimystä vahvistaa yleissopimukseen perustuvan kansainvälisen suojelujärjestelmän toimintaa vuonna 2001 käynnistyneiden kansainvälisten suojelukonsultaatioiden avulla. Hallitusten, UNHCR:n ja asiantuntijoiden kesken käytävät konsultaatiot jaka-

tuvat kolmeen kokonaisuuteen: pakolaisyleissopimuksen integriteetin vahvistaminen, keskustelut sopimuksen tulkinnan rajoista sekä keskustelut sopimuksen ulkopuolisista suojelukysymyksistä. Hallitus pitää näihin teemoihin liittyen tärkeinä mm. seuraavia kysymyksiä.

Suomi on sitoutunut pakolaisyleissopimukseen perustuvaan suojelujärjestelmään ja antaa tukensa UNHCR:lle sopimuksen toimeenpanon valvonnassa. Hallitus pitää tärkeänä riittävän taloudellisen ja poliittisen tuen antamista UNHCR:lle erityisesti maissa, joissa suojelujärjestelmä ei toimi tehokkaasti. Hallitus kehottaa kaikkia maita kehittämään suojelujärjestelmäänsä yhteistyössä UNHCR:n kanssa sekä sopimukseen varauksia tehneitä valtioita harkitsemaan niiden välttämättömyyttä. Asia koskee erityisen kiireellisesti EU:ta lähentymään pyrkiviä maita. Hallitus valmistelee Suomen sopimukseen tekemissä varauksien poistamista vuoden 2001 aikana.

Naiset ja lapset muodostavat pakolaisten enemmistön. Hallitus tukee YK:n pakolaispäävaltuutetun toimia naisten oikeuksien ja erityistarpeiden lisääntyväksi huomiioon ottamiseksi pakolaisuuden eri vaiheissa. Hallitus pitää tärkeänä muun muassa naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemistä pakolaisleireillä. Hallitus katsoo, että tulee entistä perusteellisemmin selvittää, miten naisten sukupuolen perusteella kohtaamat ihmisoikeusloukkaukset tulisi huomioida kansainvälisestä suojelusta päätettäessä.

Yksilön ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta on olennaista, että ihmisoikeusloukkausten uhrien pääsy kansainvälisen suojelujärjestelmän piiriin voidaan taata kaikissa olosuhteissa. Kysymys on ajankoh- taistunut erityisesti maahanmuuton valvontaa tehostettaessa. Ihmis- oikeusnäkökulmasta on keskeistä selvittää, miten voidaan varmistaa, etteivät maahanmuuton valvontatoimet estä mahdollisuutta kansain- väliseen suojeluun. Suojelujärjestelmään pääsyn lisäksi suojelun to- teutumisen kannalta on keskeistä suojelujärjestelmän oikeudenmu- kainen ja tehokas toiminta. Jatkossa tulee selvittää, miten tämä tulee ottaa huomioon nopeutettujen turvapaikkamenettelyjen kehittämisessä.

Suomi tukee kansainvälistä yhteisymmärrystä pakolaisuuden kolmesta pysyvästä ratkaisusta, jotka ovat järjestyksessä: vapaaehtoinen paluu, kotoutuminen ensimmäiseen turvapaikkamaahan, uudelleensijoitus. Suomi on tukenut ja tukee jatkossa UNHCR:n toimintaa kaikilla kolmella alueella.

Pakolaisuus on kodistaan pois joutuneelle ihmisoikeusongelma siitä riippumatta, miten esimerkiksi pakolaisyleissopimus häneen suhtautuu. Hallitus tukee tästä syystä kansainvälisessä yhteisössä voimistunutta keskustelua nk. maansisäisten pakolaisten asemasta. Kansainvälisen yhteisön tulee kehittää yhteistoimintaan pohjautuvia keinoja antaa suojelua myös tilanteissa, joissa pakolaiset eivät ole ylittäneet kansainvälistä rajaa. Ihmisoikeuksien kansainvälistä valvontajärjestelmää tulee kehittää myös maansisäisiin pakolaisiin kohdistuneiden ihmisoikeusloukkausten arvioimiseksi.

4.3.11. Ihmiskauppa

- Ihmiskauppa on kansainvälisten sopimusten mukaisesti rikos.
- Hallitus tukee kansainvälisen rikollisuuden vastaisen yleissopimuksen sekä sen ihmiskaupan vastaisen lisäpöytäkirjan mahdollisimman laajaa kansainvälistä ratifioimista sekä toimeenpanoa.
- Uhrin ihmisoikeudet tulee turvata ja ihmiskauppaan syyllistyneitä tulee rangaista.
- Erityistä huomiota tulee kiinnittää naisten ja lasten oikeuksiin ja asemaan.

Toisaalta puutteelliset taloudelliset ja sosiaaliset olot lähtömaissa, toisaalta maahanmuuton valvonta kohdemaissa sekä rajoitukset siirtyä maasta toiseen alistavat monet yksilöt rikollisen toiminnan armoille. Vakavimmillaan kyse on ihmiskaupasta, jossa kaupan uhri väärin lupauksin tai väkivalloin salakuljetetaan rajan yli taloudellisen hyöty-

misen tarkoituksessa. Kaikki salakuljetus ei ole ihmiskauppaa, vaan salakuljetus pitää sisällään ainoastaan laittoman maahantulon järjestämisen.

Organisoitu ihmiskauppa on kansainvälisten sopimusten mukaisesti rikos. Hallitus tukee uuden kansainvälisen rikollisuuden vastaisen yleissopimuksen sekä sen ihmiskaupan vastaisen lisäpöytäkirjan mahdollisimman laajaa toimeenpanoa sekä kansainvälistä ratifiointia. Ihmiskauppa on samalla myös ihmisoikeuskysymys, sillä se loukkaa mm. uhrin oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen sekä uhrin taloudellisia oikeuksia.

Ihmiskauppaan pyritään tällä hetkellä puuttumaan kansainvälisesti useilla foorumeilla. Ihmiskaupan vastustamisen ovat liittäneet osaksi toimintaansa mm. ETYJ, EU, Euroopan neuvosto, Europol, Interpol, IOM sekä YK-järjestelmä ml. useat YK-järjestöt. Myös useat kansainväliset kansalaisjärjestöt ovat ottaneet ihmiskaupan vastustamisen osaksi toimintaansa. EU vahvisti Tampereen huippukokouksessa pyrkimyksensä torjua laitonta maahanmuuttoa sen lähteillä toimimalla erityisesti niitä vastaan, jotka harjoittavat ihmiskauppaa ja käyttävät maahanmuuttajia taloudellisesti hyväkseen. EU:n mukaan tällaisten rikosten uhrien ihmisoikeudet on taattava erityisesti ottaen huomioon naisten ja lasten ongelmat. Toistaiseksi EU on vastustanut ihmiskauppaa mm. STOP- ja DAPHNE-ohjelmien avulla. Hallitus katsoo, että ihmiskaupan vastustaminen edellyttää jatkossa tehokkaampaa tiedonvaihtoa, toiminnan koordinoitua ja työnjakoa eri toimijoiden välillä.

Hallitus kannattaa näkemystä, jonka mukaan ongelman hallinnan ja ennaltaehkäisyn tulee perustua kaksoisstrategiaan: ihmiskauppaa koskevien säädösten toimeenpanon tehostamiseen sekä uhrin ihmisoikeuksien varmistamiseen. Uhrien ihmisoikeudet tulee turvata ja ihmiskauppaan syyllistyneitä tulee rangaista. Hallitus pitää tärkeänä, että ihmiskaupan uhreille myönnettävästä suojelusta käydään keskustelua. Erityisesti näin tulisi tapahtua tapauksissa, joissa uhri on pakotettu prostituutioon tai häntä on muutoin käytetty hyväksi. On tärkeää, että ihmiskaupan vastaisia toimia suunniteltaessa ja toteutettaessa uhrien ihmisoikeudet otetaan asianmukaisesti huomioon.

Kansainvälisen ihmiskaupan laajin ongelma liittyy naisten ja lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Ihmiskauppaa ilmenee kuitenkin kansainvälisesti myös muilla aloilla kuten vaatetus-, maatalous- rakennusteollisuudessa. Laittomien työmarkkinoiden lisäksi ihmiskauppaan liittyy sekä maahanmuuttajien että turvapaikanhakijoiden salakuljetus. Hallitus tukee keskustelua ja selvitysten käynnistämistä siitä, miten maahanmuuttosäännökset ja tiukentunut rajavalvonta vaikuttavat ihmiskauppaan ja ihmissalakuljetukseen.

4.3.12. Ajatuksen, uskonnon ja omantunnon vapaus

- Ajatuksen, uskonnon ja omantunnon vapaus suojaa sekä uskonnollisia että ei-uskonnollisia vakaumuksia samassa laajuudessa.
- Hallitus painottaa vähemmistöjen, ml. uskonnolliset vähemmistöt, oikeuksia.
- Uskonnolliset tai muut vakaumukset eivät oikeuta ihmisoikeuksien loukkaamista.
- Yksilöllä on oikeus kieltäytyä asepalveluksesta mikäli velvollisuus käyttää asetta on vakavasti ristiriidassa henkilön vakaumuksen tai uskonnon kanssa.
- Aseistakieltäytyminen ei saa johtaa syrjintään.

Kansainvälisten ihmisoikeussäädösten nojalla jokaisella on oikeus ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapauteen. Tämä oikeus suojaa sekä uskonnollisia että ei-uskonnollisia vakaumuksia samassa laajuudessa. Yksilöllä on oikeus vapaasti omaksua uskonto tai elämäntattamus, oikeus perustaa maailmankatsomuksellinen tai uskonnollinen yhteisö tai hakeutua sellaisen jäseneksi, oikeus erota yhteisöstä sekä oikeus harjoittaa vakaumustaan yksityisesti tai julkisesti.

Muun muassa ETYJin HD-kokouksessa syksyllä 2000 pitämässään puheessa EU ilmaisi huolestumisensa edelleen laajalti ilmenevistä ajatuksen, uskonnon ja omantunnon vapauden loukkauksista. Paitsi,

että eräissä uskonnollisissa valtioissa muiden kuin valtauskonnon tunnustamista tai järjestäytymistä pyritään rajoittamaan tai kieltämään, muun muassa pakkokäännetykset, uskonnollisten paikkojen häpäiseminen sekä uskonnollisten vähemmistöjen syrjimine ja vaino ovat yleisiä. Ateistiset valtiot ovat käytännössä usein toimineet samoin. Uskonnon tai elämäkatsomuksen harjoittaminen saattaa olla kiellettyä samoin kuin ajatusten vapaa ilmaiseminen.

Kasvava monikulttuurisuus asettaa uusia haasteita myös ajatuksen, uskonnon ja omantunnon vapauden suhteen. Esimerkiksi kysymys yhteiskunnallisista velvoitteista vapautumisesta on aktualisoitunut muun muassa vaatimuksina sopeuttaa työaika eri uskontokuntien juhlapäivien mukaiseksi.

Toisaalta myös erilaisten yhteisöjen on noudatettava ihmisoikeusperiaatteita. Vaikka vakaumukset voidaan ottaa huomioon erilaisissa toimissa, eivät vakaumukselliset eroavaisuudet saa koskaan johtaa ihmisoikeusloukkauksiin.

YK:n ihmisoikeustoimikunnassa sekä YK:n yleiskokouksessa Suomi on tukenut päätöslauselmaa uskonnollisesta suvaitsemattomuudesta. Lisäksi vähemmistöoikeuksia esiintuomalla on eri yhteyksissä myötävaikutettu uskonnollisten vähemmistöjen oikeuksien vahvistamiseen.

Aseista kieltäytyminen

Vaikka ajatuksen-, uskonnon- ja omantunnonvapaus ei suoraan sisällyäkään oikeutta kieltäytyä asepalveluksesta omantunnon syistä, viimeksi mainittu oikeus on siitä johdettavissa. Esim. ihmisoikeuskomitea on katsonut, että KP-sopimus turvaa oikeuden kieltäytyä asepalveluksesta mikäli velvollisuus käyttää asetta on vakavasti ristiriidassa henkilön vakaumuksen tai uskonnon kanssa. Aseistakieltäytyjiä ei myöskään saa syrjiä. Näin ollen asepalveluksesta kieltäytymisestä ei saa langettaa kohtuuttoman ankaria rangaistuksia eikä asepalvelun korvaava palvelu saa olla rangaistuksen luonteinen.

Hallituksen 6.10.2000 eduskunnalle antaman esityksen mukaan siviilipalveluslakia esitetään muutettavaksi siten, että siviilipalvelusai-ka lyhenee nykyisestä 395 vuorokaudesta 362 vuorokauteen. Samalla ehdotetaan tarkistettavaksi siviilipalvelusmiesten lomaoikeuksien määrää uutta palvelusaikaa vastaavaksi. Siviilipalvelusajan lyhentämisen tavoitteena on perustuslaissa ja Suomea sitovissa ihmisoikeus-sopimuksissa mainitun yhdenvertaisuusperiaatteen edistäminen sekä syrjintäkiellon huomioon ottaminen eri palvelusmuotojen välillä.

Oikeus aseistakieltäytymiseen omantunnon syistä on ollut korostetusti esillä YK:n tasolla. Vuosina 1998 ja 2000 Suomi koordinoi kak-sivuotisen YK:n ihmisoikeustoimikunnan aseistakieltäytymistä omantunnon syistä koskevan päätöslauselman. Vuoden 1998 päätös-lauselmassa kiteytyvät oikeutta aseista kieltäytymiseen omantunnon syistä koskevat kansainväliset normit ja periaatteet.

Tämän vuoden päätöslauselmassa esitettiin, että YK:n ihmisoikeus-valtuutetun toimisto valmistelisi analyttisen tutkimuksen niistä käy-tännössä toimiviksi koetuista malleista, joiden avulla yksilön oikeut-ta kieltäytyä asepalveluksesta omantunnon syistä toteutetaan ja ko-koaisi tietoja myös asepalveluksen vaihtoehtoisista muodoista. Tieto-ja toivottiin kerättäväksi sekä valtioilta että kansalaisjärjestöiltä.

Euroopan neuvoston puiteissa on ihmisoikeuksien johtokomitean (CDDH) asettamissa, vuosina 1997-1999 toimineissa kahdessa työryh-mässä tutkittu keinoja, joiden avulla jäsenvaltioita auttaa lain-säädännössään ja käytännössään tehokkaasti toteuttamaan vuoden 1987 aseistakieltäytymistä pakollisesta asepalveluksesta omantunnon syistä koskevasta ministerikomitean suosituksesta ilmeneviä periaatteita ja sääntöjä. Asian tutkimisen taustalla oli alunperin parlamentaarisen yleis-kokouksen ministerikomitealle esittämä huoli aseistakieltäytymistä kos-kevasta tilanteesta eräissä jäsenmaissa, erityisesti Kreikassa. Molempien mainittujen työryhmien puheenjohtajana toimi Suomen edustaja. Asian käsittelyn yhteydessä pidettiin muun muassa kuulemistilaisuus.

Työryhmien ehdotusten tuloksena ryhdyttiin useisiin toimenpiteisiin. Riippumaton tutkimuslaitos (Swiss Institute for Comparative Law)

laati laajan, marraskuussa 1999 valmistuneen vertailevan selvityksen kieltäytymistä asepalveluksesta omantunnon syistä koskevasta EN:n jäsenvaltioiden lainsäädännöstä. Jäsenvaltioille luotiin mahdollisuus saada EN:lta teknistä apua kansallisten oikeudellisten toimenpiteiden saattamiseksi sopusointuun vuoden 1987 suosituksen kanssa. EN julkaisi kirjasen ja informaatiolehtisen asiaa koskevan tietoisuuden lisäämiseksi.

5. LOPUKSI

Ulkoministerin selvitys hallituksen ihmisoikeuspolitiikasta on osoittautunut tarpeelliseksi ja hyödylliseksi välineeksi lisätä ihmisoikeuspolitiikan avoimuutta ja edesauttaa vuoropuhelua eduskunnan ja muun kansalaisyhteiskunnan kanssa. Selvitys palvelee myös ulkoasiainhallinnon työkaluna, joka vahvistaa ihmisoikeuspolitiikan johdonmukaisuutta. Hallitus tulee jatkossakin määräjain antamaan selvityksen toiminnastaan ihmisoikeuksien edistämiseksi. Seuraava selvitys annetaan vuonna 2002.

LYHENTEET

CERD	Rotusyrjinnän poistamista valvova komitea (Committee on the Elimination of Racial Discrimination)
COHOM	EU:n ihmisoikeustyöryhmä
ECOSOC	YK:n talous- ja sosiaalineuvosto (Economic and Social Council)
ECRI	Euroopan rasismien ja muukalaisvihan vastainen komissio (European Commission against Racism and Intolerance)
EN	Euroopan neuvosto
ETYJ	Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö
EU	Euroopan unioni
HD-kokous	ETYJin inhimillisen ulottuvuuden sitoumusten täytäntöönpanoa tarkasteleva kokous
IAC	Inter-African Committee on Traditional Practices Affecting the Health of Women and Children
ICRC	Punainen Risti (International Committee of the Red Cross)
ILO	Kansainvälinen työjärjestö (International Labour Organization)
IOT	YK:n ihmisoikeustoimikunta
KIOS	Suomalaisten kansalaisjärjestöjen perustama ihmisoikeussäätiö
KP-oikeudet	Kansalais- ja poliittiset oikeudet
OAU	Afrikan yhtenäisyysjärjestö (Organization of African Unity)
ODIHR	ETYJin demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimisto (Office for Democratic Institutions and Human Rights)
OECD	Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö (Organization for Economic Co-operation and Development)
TSS-oikeudet	Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet

UNDP	YK:n kehitysohjelma (United Nations Development Programme)
UNESCO	YK:n kasvatusta, tiede- ja kulttuurijärjestö (UN Educational, Scientific and Cultural Organization)
UNFPA	YK:n väestörahasa (United Nations Fund for Population Activities)
UNHCR	YK:n pakolaisvaltuutettu (United Nations High Commissioner for Refugees)
UNICEF	YK:n lasten avun rahasto (United Nations Children's Fund)
UNIFEM	YK:n naisten kehitysrachasto (United Nations Development Fund for Women)
WFP	Maailman elintarvikeohjelma (World Food Programme)
WTO	Maailman kauppajärjestö (World Trade Organization)
YK	Yhdistyneet kansakunnat

**YK:N JA EUROOPAN NEUVOSTON KESKEISET
IHMISOIKEUSSOPIMUKSET****I YHDISTYNEET KANSAKUNNAT****1. Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva
kansainvälinen yleissopimus sekä siihen liittyvä valinnainen
pöytäkirja (1966)**

Sisältää perinteiset poliittiset ja siviilioikeudet, kuten sanan-, yhdistymis- ja uskonnonvapaus sekä mm. oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kriteereitä. Sopimus sisältää myös yleisen syrjintäkiellon, vähimmäiskriteerit kuolemanrangaistuksen käytölle sekä säännöksen vähemmistöihin kuuluvien oikeuksista.

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 23.3.1976 (SopS 7-8/1976).

Yleissopimukseen liittyvä toinen valinnainen pöytäkirja kuolemanrangaistuksen poistamisesta (1989). Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 11.7.1991 (SopS 48-49/1991).

**2. Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva
kansainvälinen yleissopimus (1966)**

Käsittää mm. työhön ja työoloihin, AY-oikeuksiin, asumiseen, ravinnonsaantiin ja opetukseen liittyviä oikeuksia. TSS-sopimus käsittää erityisen määräyksen siitä, että oikeudet tulee taata yhtäläisesti naisille ja miehille.

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 3.1.1976 (SopS 6/1976).

3. Kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus (1965)

Tavoitteena ehkäistä kaikkinaista syrjintää rodun, ihonvärin, syntyperän tai kansallisen tai etnisen alkuperän perusteella. Rotusyrjintä määritellään siten laajasti. Valtioiden velvollisuus on lainsäädäntö- ja muilla toimilla pyrkiä ehkäisemään rasismia yleensä sekä erityisesti kriminalisoida rotusyrjintää ja kansanryhmää vastaan kiihottaminen.

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 13.8.1970 (SopS 37/1970).

4. Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (1979)

Tavoitteena edistää naisten ihmisoikeuksien yhtäläistä toteutumista. Velvoittaa valtion lainsäädäntö- ja muilla toimilla aktiivisesti toteutamaan tätä tavoitetta. Käsittää mm. säännökset kansalaisuudesta, koulutuksesta, työelämään osallistumisesta, terveydenhuollosta sekä naisten taloudellisista oikeuksista.

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 4.10.1986 (SopS 67-68/1986).

Yleissopimukseen liittyvä valinnainen pöytäkirja yksilövalituksesta ja tutkintamenettelystä (1999). Suomi allekirjoitti 10.12.1999. HE on annettu eduskunnalle 6.10.2000 (HE 135/2000 vp).

5. Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus (1984)

Kidutus määritellään sopimuksessa laajasti. Valtion velvollisuus on eri käytettävissään olevilla keinoilla pyrkiä ehkäisemään kidutus alueellaan. Kidutus on kriminalisoitava. Sopimus sisältää laajat säännökset syyteoikeudesta kidutustapauksissa.

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 29.9.1989 (SopS 59-60/1989).

6. Yleissopimus lapsen oikeuksista (1989)

Lähes yleismaailmallisesti ratifioitu sopimus. Sopimus kattaa laajasti lapsen ihmisoikeudet mm. oikeuden kansalaisuuteen, opetukseen sekä oikeuden vaikuttaa kehitystasonsa mukaisesti omiin asioihinsa. Sopimus velvoittaa suojaamaan lasta seksuaaliselta ja muulta hyväksikäytöltä sekä turvaamaan hänen erityisasemansa oikeudenkäynnissä. Lapsisopimuksen yleinen ikäraja on 18, mutta lasten asepalveluksen osalta 15 vuotta.

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 20.7.1991 (SopS 59-60/1991).

Yleissopimukseen liittyvä valinnainen pöytäkirja lasten osallisuudesta aseellisiin selkkauksiin (2000). Suomi allekirjoitti 7.9.2000. Tarkoitus viedä eduskunnan hyväksyttäväksi kevään 2001 kuluessa.

Yleissopimukseen liittyvä valinnainen pöytäkirja lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta (2000). Suomi allekirjoitti 7.9.2000. Tarkoitus viedä eduskunnan hyväksyttäväksi kevään 2001 kuluessa.

7. Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus (1951)

Sopimuksen tarkoitus on varmistaa pakolaisten suojelu. Sopimuksessa määritellään pakolainen ja veloitetaan valtio olemaan palauttamaatta pakolaista maahan, jossa tämä voisi joutua vainotuksi. Sopimus käsittää myös säännökset pakolaisten syrjinnän ehkäisemiseksi.

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 8.1.1969 (SopS 77/1968).

II EUROOPAN NEUVOSTO

1. Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (1950) (niin kuin se on muutettuna 3, 5, 8 ja lisäpöytäkirjalla)

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus keskittyy kansalais- ja poliittisiin oikeuksiin. Sopimus kattaa mm. omantunnon-, sanan- ja yhdistymisvapauden, oikeuden yksityisyyden suojaan sekä seikkaperäiset oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin liittyvät normit. Sopimukseen sisältyy tehokas, yksilövalitukseen perustuva valvontamekanismi.

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 10.5.1990 (SopS 18-19/1990).

Kuudes lisäpöytäkirja kuolemanrangaistuksen poistamisesta (1983). Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 1.6.1990 (SopS 18-19/1990).

Kahdestoista lisäpöytäkirja sisältäen yleisen syrjinnän kiellon (2000). Suomen tarkoituksena allekirjoittaa 4.11.2000. Tarkoitus viedä eduskunnan hyväksyttäväksi kevään 2001 kuluessa.

2. Eurooppalainen yleissopimus kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi (1987)

Sopimuksella perustetaan Eurooppalainen komitea kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi. Komitea tutkii vapaudenriiston kohteeksi joutuneiden kohtelua teemmällä käynnejä mm. vankiloihin. Komitea voi antaa käynnin pohjalta suosituksia ao. valtiolle.

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 1.4.1991 (SopS 16-17-1991).

3. Euroopan sosiaalinen peruskirja (1961)

Euroopan ihmisoikeussopimusta on täydennetty taloudellisia ja sosiaalisia oikeuksia koskevalla peruskirjalla. Sopimuksen tehtävänä on

turvata ja edistää sosiaalisia oikeuksia Euroopassa. Nämä oikeudet on taattava kaikille ilman syrjintää.

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 29.5.1991 (SopS 43-44/1991).

Lisäpöytäkirja (1988), sisältää mm. oikeuden tasa-arvoiseen kohteluun työ- ja ammattiasioissa ilman sukupuoleen perustuvaa syrjintää. Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 4.9.1992 (SopS 84/1992).

Euroopan sosiaalisen peruskirjan lisäpöytäkirja järjestökantelujen järjestelmästä (1995). Lisäpöytäkirja antaa tietyt edellytykset täyttävillä kansainvälisille työnantaja- ja työntekijäjärjestöille oikeuden kannella Euroopan neuvostolle sosiaalisen peruskirjan määräysten soveltamisesta. Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 1.9.1998 (SopS 75-76/1998).

Uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja. Suomi allekirjoitti sopimuksen 3.5.1996. Sopimus korvaa vuonna 1961 tehdyn Euroopan sosiaalisen peruskirjan (SopS 43-44/1991) ja siihen vuonna 1988 tehdyn lisäpöytäkirjan (SopS 84/1992) ja muutospöytäkirjan.

Euroopan sosiaalisen peruskirjan lisäpöytäkirja järjestökantelujen järjestelmästä (1995) jää erillisenä voimaan. Hallituksen esitys annetaan Eduskunnalle joulukuussa 2000.

4. Kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus (1995)

Puiteyleissopimuksessa määritellään pääasiassa ohjelmaluonteisin normein ne periaatteet, jotka velvoittavat sopimusvaltioita omalla alueellaan suojelemaan kansallisia vähemmistöjä. Sopimusvaltiot sitoutuvat mm. noudattamaan syrjinnän kiellon ja yhdenvertaisuuden periaatetta sekä monin eri tavoin tukemaan vähemmistökulttuurien ylläpitämistä ja kehittymistä.

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 1.2.1998 (SopS 1-2/1998).

5. Alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskeva Eurooppalainen peruskirja (1992)

Peruskirjalla pyritään vahvistamaan erityisesti vähemmistökielten asemaa. Peruskirja tunnustaa vähemmistökielet osaksi eurooppalais-ta kulttuuriperintöä ja pyrkii edistämään niiden asemaa eurooppalais-ten valtakielten joukossa. Tavoitteena on suojella pieniä katoamassa olevia vähemmistökieliä, joita sopimusvaltioiden kansalaiset perin-teisesti käyttävät valtioissaan. Peruskirja ei siten koske esimerkiksi maahanmuuttajien kieliä.

Sopimus tuli Suomen osalta voimaan 1.3.1998 (SopS 23/1998).

6. Euroopan neuvoston yleissopimus ihmisoikeuksien ja yksilön ihmisarvon suojaamiseksi biologian ja lääketieteen alalla (ns. bioetiikkasopimus)

Bioetiikkasopimus on ensimmäinen kansainvälisoikeudellisesti sito-va asiakirja, joka tähtää yksilön ihmisoikeuksien suojeluun biolääke-tieteellisen teknologian mahdollista väärinkäyttöä vastaan. Sen joh-toideana on ihmisarvon kunnioitus, itsemäärääminen ja yksityisyy-den suojelu.

Suomi allekirjoitti sopimuksen 4.4.1997.

Lisäpöytäkirja ihmisten kloonauksen kieltämisestä (1998). Lisäpöy-täkirja ihmisen kloonauksen kieltämiseksi täydentää bioetiikkasopi-musta ihmisten kloonauksen kieltämistä koskevilla määräyksillä. Suomi allekirjoitti 12.1.1998. Hallituksen esitys annettaneen joulu-kuussa 2000 edellyttäen, että kansallisen lainsäädännön muutokset saadaan tehtyä sitä ennen.

Suomen EU:n puolesta esittämä ns. maapuheenvuoro, YK:n yleiskokouksen 54. istunto, 3. komitea. Asiakohta 116 (b), (c) ja (e): Ihmisoikeuskysymykset. New York 9.11.1999.

Mr. Chairman,

On behalf of the European Union I have the honour to speak on human rights situations under agenda item 116 b, c, and e. The Central and Eastern European countries associated with the European Union, Bulgaria, Czech Republic, Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Poland, Romania, Slovakia, Slovenia and the associated countries Cyprus and Malta, as well as the EFTA country member of the EEA, Iceland, align themselves with this statement.

Human rights are universal. This notion based on the Universal Declaration of Human Rights was reaffirmed in the 1993 Vienna World Conference on Human Rights. On the eve of the new millennium respect for human rights and fundamental freedoms has become a key issue in conflict prevention and crisis management. Human rights are indispensable for peace, security and development and on economic, social and humanitarian issues. Human rights are inter-related, indivisible and interdependent, and it follows that promoting, protecting and implementing political and civil rights goes hand in hand with economic, social and cultural rights. The promotion and protection of all human rights is the responsibility of governments. The EU calls on all governments to reaffirm their commitment to that responsibility and to abide by their obligations towards the individual.

The co-operation of governments with UN human rights mechanisms and monitoring bodies plays an important role in the promotion and protection of human rights in the whole world. Such UN mechanisms as special rapporteurs, working groups and treaty bodies are fundamental tools to assess human rights situations in countries. All countries are expected to co-operate fully with these mechanisms.

Rapporteurs must be allowed free and unconditional access to any countries they want to visit.

Regional organisations can also play an important role in promoting respect for human rights. The standards of the regional arrangements should correspond to those maintained by the UN and hopefully exceed them. In Europe a comprehensive system of human rights protection has been developed within the framework of the Council of Europe. This year it has been strengthened through the newly elected Council of Europe Commissioner for Human Rights, Mr. Alvaro Gil-Robles. The European Union supports the work of the Organisation for Security and Co-operation in Europe. The Human Dimension, as a central part of the OSCE's comprehensive concept of security provides a regional instrument for the enhancement of human rights.

On 1 May 1999, the European Union's Treaty of Amsterdam entered into force and introduced several new provisions relating to human rights. Human rights are also one of the objectives of the Common Foreign and Security Policy. The guiding principles of the EU and the Member States are the principles of liberty, democracy, respect for human rights and fundamental freedoms, and the rule of law. Respect for these principles is a cornerstone in the relations between the EU and third countries. The EU is aware that the realisation of human rights and the promotion of tolerance is a constant challenge also in our own countries, and we are determined to live up to this challenge. The European Commission will deliver a statement under this agenda item to address the activities of the European Community in the field of human rights education.

Mr. Chairman,

The European Union considers that abolition of the death penalty contributes to the enhancement of human dignity and the progressive development of human rights and therefore opposes the death penalty in all cases. Where the death penalty still exists, the EU calls for, as a first step, a moratorium. Based on this policy, the EU has introduced an initiative in the ongoing GA on the death penalty.

We are concerned that widespread violations of the human rights of women and girls continue to be a reality. In all countries, women still strive for full equality. The human rights of women are too often restricted de jure and de facto. The full enjoyment of all human rights by all women and girls is a high priority for the international community.

The Union also places particular emphasis on the protection and promotion of the rights of the child. Children affected by armed conflicts, displaced or refugee children, the sale and the use of children as labour are persistent problems in many countries.

Human rights must be guaranteed for each individual without discrimination based on gender, ethnic origin, religion or any other grounds.

At this session of the General Assembly, the EU will present draft resolutions on the human rights situations in the Democratic Republic of the Congo, Iran, Iraq and Sudan.

Mr. Chairman,

Let me now turn to looking more closely at those areas of concern that we are facing today.

The EU reiterates its position that the path towards the full integration of the Federal Republic of Yugoslavia into the international community will depend upon the effective democratisation of the FRY and the respect of its international commitments and obligations. This includes in particular the full respect for human rights and the rights of persons belonging to minorities, reform of the electoral system, the establishment of a dialogue with the opposition, freedom of expression and independence of the judiciary. Freedom of expression for all citizens, including the political opposition, are among the basic values of a democratic society. The EU reiterates its willingness to strengthen its good relations with the people of the FRY in the spirit of aspiration towards democracy and economic prosperity. Stability and growth are

only possible through democracy, respect for human rights and the rule of law, economic reform and the development of good neighbourly relations in the region. We are heartened by the efforts of Montenegro in this field. The EU urges the FRY to co-operate with the International Criminal Tribunal for former Yugoslavia.

The adoption of UN Security Council Resolution 1244 on Kosovo, the full withdrawal of Serbian security forces, the ending of NATO's air campaign, as well as the deployment of KFOR and the steps under way to establish the interim civil administration for Kosovo, were warmly welcomed by the EU. The EU attaches the highest importance to all parties co-operating fully with KFOR and UNMIK in the implementation of UNSCR 1244. The EU, however, strongly condemns the fact that ethnically based violence continues. We urge all people of Kosovo to comply fully with the resolution, to honour the commitments made and to refrain from any acts of violence against minority populations. We expect all people in Kosovo to contribute to the creation of a democratic and multi-ethnic Kosovo. The return of refugees and displaced persons to their homes, and the assurance of security for all people in Kosovo, as well as bringing to justice the perpetrators of atrocities are high priorities of the international community.

The implementation of the Peace Agreement in Bosnia and Herzegovina so far has been moving in the right direction, albeit slowly. The common institutions are slowly beginning to work and elections have demonstrated a tendency towards pluralism. The lack of independence and impartiality of the judiciary is, however, of concern to the EU. The EU encourages the authorities to take further steps towards establishing the rule of law. Another area of concern is violence against returnees. The response of local authorities and police to these incidents has been inadequate. The EU remains concerned about the ongoing tension between the different ethnic communities. The EU calls upon all parties to implement their commitments under the Dayton Agreement and to create appropriate conditions for an unrestricted and safe return of minorities to their home areas. The EU encourages the firm intention of Bosnia and Herzegovina to join the Council of Europe and urges speedy fulfilment of outstanding criteria.

Further, with regard to the western Balkans, the EU welcomes the implementation of the Stability Pact for South-Eastern Europe which was launched at the highest level in Sarajevo in July 1999 and looks forward to concrete initiatives and recommendations made by the Working Tables.

The EU takes note of the adoption of a non-discriminatory Reconstruction Programme by the Croatian Government, and awaits its comprehensive implementation, which would be a complementary step to the return programme. However, the progress concerning the return of refugees still remains slow and people who want to return home are reportedly subject to harassment. All persons with a claim to Croatian citizenship should have equal opportunities to obtain the necessary documents in due time proving their citizenship. The EU calls upon Croatia to take adequate measures in the field of the media and places special importance on the upcoming adoption of the electoral law in order to strengthen the democratisation process and further reminds about the international standards of conducting free and fair elections. The right to participate in elections can not be limited by the administrative procedures of the return process. The EU is deeply concerned by Croatia's failure to co-operate fully with the International Criminal Tribunal for former Yugoslavia and emphasises the importance it attaches to Croatia's full and unconditional co-operation with the tribunal.

The European Union expresses deep concern over the situation in the Northern Caucasus and the Russian republic of Chechnya and in particular the plight of innocent civilians. The EU condemns terrorism in all its forms and supports Russia's territorial integrity. The EU urges the Russian federal authorities to refrain from a disproportionate use of force in order to avoid civilian casualties. The military actions have caused a huge influx of refugees to Ingushetia. The EU calls upon the Government of Russia to take all necessary action to protect the displaced persons from further distress and stresses that it is of the utmost importance that Russia provides safe and unhindered access for humanitarian aid organisations to ensure rapid and efficient distribution of aid to the displaced persons on the ground.

The EU is deeply concerned about the deteriorating human rights situation in Turkmenistan. The EU has raised its concerns about political arrests and treatment of political prisoners and reminds Turkmenistan of its international human rights obligations. The EU urges Turkmenistan to implement the UN Human Rights Covenants which guarantee, inter alia, the freedom of opinion, expression, assembly and association.

The EU urges the government of Uzbekistan to respect the freedom of opinion, expression, information, assembly and association, including of religious groups. In particular, the EU encourages the authorities to actively protect the rights of persons belonging to religious minorities. The government has to allow human rights defenders to work unhindered and respect the right to personal integrity. The right to a fair trial as a fundamental right must be protected. The EU is deeply concerned of the death sentences passed in Uzbekistan and urges the government to refrain from the use of the death penalty.

The EU is concerned about the lack of civil and political rights in Belarus and about deficiencies in its legal and judicial system. We deplore state interference in judicial proceedings, with pressure being applied on judges, prolonged pre-trial detention and poor prison conditions. Involuntary disappearances are a cause of serious concern. We appeal to the government of Belarus to review regulations which reduce the right to freedom of expression and peaceful assembly and to resolve constructively the current constitutional dispute between the government and the opposition. The EU welcomes the commitments recently made by the Belarusian authorities in their dialogue with the UN Sub-Commission on Human Rights to undertake legislative reforms, such as guaranteeing the freedom of expression and assembly and the right to peaceful demonstration and to allow equal access to state controlled media. The EU calls for the early implementation of such reforms, in line with international standards and Belarus's own constitutional guarantee of freedom of expression.

The EU reaffirms that the status quo in Cyprus remains unacceptable. There is a need to intensify efforts to find a just, comprehensive and

lasting solution on the basis of the relevant UN Security Council resolutions. The EU calls for full respect for human rights and fundamental freedoms of the population of the whole island. It expresses its support for UNFICYP's efforts to implement its humanitarian mandate and for the activity of the UN's Committee on Missing Persons.

The EU has noted the announced plans of Turkey to proceed in the field of human rights and democratic reforms. We welcome the government's intention to implement democratic and social reforms, some of which have already been implemented. We encourage further steps to be taken towards legislation for the strengthening of civil and political rights. The EU, however, remains concerned over the continuing reports of the use of torture and ill-treatment, extra judicial killings, and of the numbers of missing persons and of restrictions on freedom of expression in Turkey. The EU is also following closely the rights of persons belonging to minorities. The EU urges the government of Turkey to adhere to the Covenants on civil and political as well as economic, social and cultural rights, and calls upon Turkey to fully respect the rule of law and international standards of human rights, including in the fight against terrorism. We encourage Turkey to implement the recommendations made by the Special Rapporteur on Torture on the basis of his visit to the country. The EU hopes that Turkey will continue its long standing practice not to carry out death sentences.

Mr. Chairman,

The EU remains extremely concerned about the whole human rights situation in Afghanistan and especially at the grave and systematic violations of the human rights of women and girls. The EU deplors that the Taliban disregarded the call in the Tashkent Declaration for the Afghan conflict to be settled through peaceful political negotiation and instead launched a major offensive. The continuous fighting is causing suffering to the civilian population and worsening the humanitarian conditions of the increasing number of internally displaced people. All parties should abide by the principles of international law including

respect for universal human rights and humanitarian law and ensure free and safe access for humanitarian aid. The EU is particularly concerned by recent reports of house-burning and the systematic destruction of the agricultural infrastructure by the Taliban in the Shomali Plain. The Taliban should cease these practices, as well as the forced deportation of civilians from their places of residence and allow those forcibly deported to return. We urge all Afghan factions to end discriminatory policies and to promote equal rights, dignity and access to education, employment and health care for women and men. The EU is deeply concerned about the use of child soldiers by the Taliban and strongly urges the Taliban to end this practise without any delay. The EU urges the authorities of Kabul to co-operate with the UN organisations. The EU will continue to give its full support to the United Nations' efforts in promoting peace and stability in Afghanistan.

The European Union is gravely concerned by the recent developments, and condemns actions of the Pakistani military in dismissing its democratically elected government. The immediate restoration of democracy and the rule of law is essential. The European Union can in no circumstances approve extra-constitutional and non-democratic means in any country and therefore urges the Pakistani military to respect democracy and the parliamentary process. The EU is seriously concerned about violations of human rights, including the use of torture, the lack of fair trials, arbitrary detention, violations of the human rights of women and children and of the rights of ethnic minorities. The cases of “honour killings” of women and girls by male relatives for alleged misconduct are also of serious concern to the EU. We call upon Pakistan to protect religious minorities and also to prevent the misuse of blasphemy laws and to introduce legislation abolishing the death penalty for blasphemy. The EU urges Pakistan to accede to the Covenant on Civil and Political Rights, the Covenant on Economic, Social and Cultural Rights and the Convention against Torture.

The EU continues to urge both government of India and Pakistan to return to bilateral dialogue on the issue of Kashmir, in the spirit of the talks held earlier in the year in Lahore. The EU remains concerned about the human rights situation and the escalation of terrorism within

the area of Kashmir. The EU calls for an end to all externally-sponsored violence in the area. Following the full access given to the EU Troika Mission to Jammu and Kashmir in November 1999 and in previous years, the EU would like to stress the need for improvement of access to Kashmir for international and non-governmental organisations as well as for the UN Special Rapporteur on Torture.

The EU remains concerned by signs of continued religious intolerance in India, often linked with incidents of communal violence. In particular, religiously-inspired cases of murder and assaults and the destruction of the places of worship have been recorded recently. The EU welcomes the renewed commitment, made during the recent visit of Pope John Paul II to India, by the Indian Government to protect the rights of persons belonging to religious minorities in the country.

The EU is gravely concerned about the human rights situation in Sri Lanka. The EU condemns terrorist attacks in Sri Lanka including against the civilian population and civilian targets in particular the attacks on human rights defenders and journalists. The EU is also concerned about violations of human rights such as disappearances, extra-judiciary killings, arbitrary arrests and torture by paramilitary groups, armed forces and the police and calls upon the Government of Sri Lanka to bring those responsible to justice. The EU hopes that the Government of Sri Lanka will give the Human Rights Commission the freedom and resources it needs to carry out its work. The EU calls on all parties in the conflict in Sri Lanka to make every effort to reach a negotiated settlement. The EU urges the Government of Sri Lanka to ensure that the upcoming parliamentary and presidential elections are free and fair. The EU is concerned that the LTTE is still using child soldiers despite a commitment to the UN Special Representative for Children and Armed Conflict in May 1998 not to use children below 18 years of age in combat.

The general human rights situation in China is still far from meeting international human rights standards. We acknowledge the progress brought about by political and economic reforms while regretting that there has not been adequate progress in political participation and the rule of law. The EU urges China to refrain from the use of the death

penalty. The EU calls upon China to take concrete steps to ratify and effectively implement UN Human Right Covenants. In the meantime the EU expects China to act in accordance with the fundamental spirit and principles of the Covenants. China is one of the countries with whom the EU has entered into an in-depth human rights dialogue. However, the EU is concerned at the recent crackdown on political dissidents in China including the harsh sentences given to them. The EU is also seriously concerned at recent arrests of members of the Falun Gong movement. The excessive use of the death penalty, the restrictions on religious freedom, the lack of the right to free speech and the human rights situation in Tibet and in Xinjiang remain matters of concern to the EU.

There has been no progress in the situation of human rights in Burma/Myanmar. If anything the situation is worsening. The EU remains profoundly concerned at the lack of a positive response from the authorities in Burma/Myanmar to the repeated calls for steps towards the promotion of democracy, human rights, and national reconciliation. The EU supported the ILO emergency resolution of June 1999 on the use of forced labour in Burma/Myanmar. The EU urges the government of Burma/Myanmar to fully co-operate with the UN human rights mechanisms. The EU notes the visit of ASG De Soto to Burma/Myanmar and regrets the insufficient co-operation by the Government with the UN and calls up on the Government of B/M to co-operate genuinely with the UN, in particular to allow the UN Special Rapporteur on human rights to visit the country without any preconditions. Repression of civil and political rights, particularly those of the NLD and other democratic parties has continued and intensified. Over the last few months hundreds of democracy activists have been arrested. Human rights violations include also the wide-spread use of forced labour, forced relocation, arbitrary detention, summary and arbitrary executions and torture. The EU also remains concerned about the violations of the human rights of women and children and violations of the rights of ethnic minorities in Burma/Myanmar. The EU notes with interest that representatives of the ICRC have been able to visit prison facilities in the country.

Mr. Chairman,

The EU is following with great attention the political developments in Cambodia, especially since the national elections held in 1998 and the formation of a new coalition government. It welcomes the progress achieved on illegal logging and demobilisation, but it remains concerned at the general human rights situation in Cambodia. It is particularly concerned at the weakness of the rule of law, the issue of impunity, and the social and economic rights of ethnic minorities and the rural population. The EU urges the government of Cambodia to prevent sexual exploitation of women and children, in particular child prostitution. The EU calls upon the Cambodian government to ensure that the Khmer Rouge leaders accused of genocide, crimes against humanity and serious violations of international humanitarian law are held accountable for their actions in front of an independent tribunal which meets the international standards of justice, fairness and due process of law. The EU urges the GOC to co-operate with UN in this matter. The EU welcomes the agreement between the government of Cambodia and the United Nations extending the stay of the office in Cambodia of the High Commissioner for Human Rights.

The human rights situation in the Democratic People's Republic of Korea is of profound concern to the EU. Due to the lack of transparency a complete picture of the human rights situation in the country is difficult to obtain. According to reports, violations of human rights are widespread. The situation regarding political prisoners, the absence of the rule of law, the DPRK's attempt to disregard its obligations under the ICCPR and the grave humanitarian situation in general have been underlined since the first political dialogue between the EU and DPRK.

The European Union has been extremely concerned about grave human rights violations in East Timor. The popular consultation of the East Timorese people on 30 August 1999 was welcomed by the EU and contributed towards the independence of East Timor. Unfortunately it also led to widespread, systematic and gross violations of human rights and international humanitarian law in East Timor and have affected large sectors of the population and created

an atmosphere of terror. The EU has condemned in the strongest terms the atrocities as well as the attacks against civilian people, humanitarian personnel, church members, journalists and human rights defenders in East Timor. The EU welcomes the successful deployment of INTERFET in East Timor in order to facilitate peace, security and stability and the decision made by the Security Council to establish the UN Transitional Administration in East Timor (UNTAET). Furthermore, the EU supports the result of the Special Session of the CHR on East Timor, and welcomes in particular the appointment by the HCHR of an International Commission of Inquiry. The EU expects the Commission to gather and compile systematically information on violations of human rights and acts which may constitute breaches of international humanitarian law as soon as possible. The EU calls on the Indonesian authorities to co-operate fully with the International Commission on Inquiry and looks forward to its report which is expected by 31 December 1999. All persons who commit violations of human rights and of international humanitarian law must be held individually responsible and accountable for the violations. Furthermore, the EU remains concerned at the plight of the many thousands of east Timorese refugees in the West Timor and elsewhere in Indonesia and urges the Indonesian Government to take steps to allow those who wish to return home to do so at the earliest opportunity. The EU is also deeply concerned with reports of continuing human rights violations against East Timorese displaced persons carried out by pro-integrationist militias in West Timor. The EU urges the Indonesian authority to take effective measures to curb the activities of these militia groups and to fully co-operate with the UNHCR in its efforts to protect and ensure the safe return of displaced persons to East Timor. The EU welcomes the Indonesian National Human Rights Commission's own investigation into alleged violations. The EU welcomes the decision of the Indonesian Peoples Consultative Assembly (MPR) to relinquish all claims to the territory. The EU urges the Indonesian authorities to fully support the transition process of East Timor according to the popular consultation and to co-operate with the United Nations, in particular in implementing the resolution of the Special Session of the CHR on East Timor.

The EU welcomed the holding of the first genuinely multi-party elections in Indonesia in 45 years and the release of political prisoners, considerable progress in the freedom of expression, the press and the media and notes with interest the lifting of some restrictions on trade union organisations, and political parties. Furthermore, the EU welcomes also the appointment of the Minister for Human Rights within the newly appointed Government of Indonesia. The EU considers these developments as a solid basis for further change leading to a civic society based on democratic principles, the rule of law and international human rights standards. Despite the positive developments, the EU continues to be concerned about reports of other violations of human rights, particularly arbitrary detentions, extra-judicial killings, disappearances and torture. The EU recalls the incidents in Aceh and in Ambon earlier this year in which civilians were killed, allegedly by members of the security forces, and calls upon the government of Indonesia to bring to justice those responsible for these violations. The EU underlines the responsibility of the Indonesian authorities to ensure that the human rights of all persons belonging to ethnic and religious minorities in Indonesia are fully respected. The EU further encourages the government of Indonesia to implement the recommendations of UN human rights mechanisms and to allow the requested visits by Special Rapporteurs.

Regarding Malaysia, the EU still remains concerned about the continued restrictions on human rights and fundamental freedoms such as the right of peaceful assembly and freedom of speech and opinion. The EU expresses its concern about the trials of Mr. Anwar Ibrahim, the former deputy prime minister of Malaysia and about the circumstances of the handling which raises doubts about the fairness and the application of the rule of law in Malaysia. The EU further urges the Government of Malaysia also to abide by its stated commitment to respect the findings of the Internal Court of Justice in the case of the Special Rapporteur of the Commission on Human Rights, Param Cumaraswamy. The EU welcomes the announcement by the government of Malaysia to set up a national commission on human rights and recommends the government to establish it in accordance with national commission principles.

Mr. Chairman,

With regard to the Islamic Republic of Iran the EU welcomes progress in the field of human rights, notably a more open debate of issues of governance and human rights, democracy and the rule of law. However, the EU continues to be concerned about the human rights situation in Iran. Restrictions on the freedom of the press by closing down a number of newspapers, plans to adopt legislation restricting further the freedom of the press and also the access to democratic elections by enlarging the definition of political crimes are of concern to the EU. The circumstances surrounding the arrests of individuals based on the involvement in the student demonstrations and reports that some of them may be subjected to death sentences or other harsh sentences give rise to serious concern at the uncertainty surrounding judicial proceedings in Iran. Furthermore, the high number of executions in the apparent absence of respect for internationally recognised safeguards, cases of torture and cruel, inhuman or degrading punishment exist in Iran. The EU urges the government of Iran to refrain from the use of the death penalty and as a first step to establish a moratoria on executions. The rights of persons belonging to religious minorities continue to be under threat in Iran. The EU is particularly concerned about the discrimination against Bahai's and another religious communities. The EU renews the appeal to Iran to ensure a fair and transparent trial for the group of people detained in early 1999 which includes 13 members of the Iranian Jewish community and notes the stated commitments of the Government of Iran in this regard. Despite the more active participation of women in the Iranian society there is insufficient progress in their social and legal status. The EU urges the government of Iran to guarantee equality under law and practice, irrespective of gender and in accordance with international human rights standards. The EU calls upon the government of Iran to co-operate with UN human rights mechanisms and invite the UN Special Representative to visit the country. The EU encourages the Iranian authorities to take further steps towards a tolerant and more open society, towards strengthening human rights and the rule of law.

There is still no response to the repeated calls on the Government of Iraq to ensure human rights and fundamental freedoms for the Iraqi

people. Grave violations of human rights and international humanitarian law occur. Continued denial of civil and political rights, widespread use of repression and oppression, including extra-judicial, summary and arbitrary executions, torture and intimidation, political killings as well as cases of disappearances, and the routine failure to respect due process of law still exist. The EU regrets the total absence of co-operation with the UN Special Rapporteur on the human rights situation in Iraq. We call upon the Government of Iraq to co-operate with the tripartite commission to determine the fate of missing persons and urge the Iraqi authorities to trace and free these individuals and return all stolen property. The EU reaffirms that it is the responsibility of the Government of Iraq to ensure the well-being of its entire population and the full enjoyment of all human rights and fundamental freedoms. The EU is concerned about the dire humanitarian situation in Iraq, which particularly affects certain vulnerable groups such as children, and appeals to all concerned to fulfil their mutual obligations in the management of the humanitarian programme established by the Security Council resolution 986 (1995).

Mr. Chairman,

The EU welcomes the new positive spirit in the Middle East peace process and is confident that this will contribute to improve the human rights situation in the region. The EU hopes that the high expectations for the middle east peace process following the accession to office of the new Israeli government and the signature of the Sharm-el-Sheikh memorandum will be fulfilled in the restoration of mutual confidence and in the solution of permanent status issues.

The EU welcomes the increased importance that Israel attaches to the respect of human rights as a means of promoting peace and stability in the whole region. The EU welcomes the Israeli Supreme Court's decision to ban inhuman interrogation techniques which, in our opinion, were contrary to Israel's obligations under the International Convention Against Torture. The EU also welcomes the Israeli decision to end the policy of rescinding ID card for Palestinian residents of Jerusalem. However, the EU regrets that use of torture, incommunicado detention,

demolition of Palestinian houses, restrictions on movement as well as administrative detention still exist. It is the EU's view that the Israeli settlements in the Occupied territories are illegal under international law and damaging to the peace process.

The EU welcomes that the Palestinian Authority has recognised the importance of human rights in the Middle East peace process. We recognise the aim of the Palestinian Authority of improving the human rights situation in territories under its control, and its readiness for a dialogue on the issue. The EU urges the Palestinian Authority to ensure that the Palestinian security services strictly comply with universal human rights standards. The EU is gravely concerned that acts of torture, incommunicado detention and detention without trial occur under the Palestinian Authority. We also strongly call upon the Palestinian Authority to reinstate the moratorium on the execution of death sentences.

The EU continues to be concerned by the human rights situation in Saudi Arabia. The EU urges the government to ensure the respect for civil and political rights. The EU remains particularly worried about reports on torture and other inhuman treatment despite Saudi Arabia being a party to the Convention Against Torture. Furthermore, inhuman punishments, and lack of transparency and of essential safeguards in criminal proceedings are also worrying the EU. The EU is gravely concerned about the serious violations of human rights of women in Saudi Arabia and calls on the Government to ensure full equality for women both in law and in practice. The EU encourages the Government of Saudi Arabia to remove restrictions on the freedom of religion and to guarantee to all freedom of expression, association and assembly. The EU encourages the government of Saudi Arabia to full co-operation with international human rights mechanisms and bodies and to accede to the International Covenant on Civil and Political Rights and the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights as well as other human rights treaties.

Some progress in Syria has occurred during the year but the EU remains concerned about arrest and detention procedures, prison

conditions and lack of freedom of expression. Full information about detained persons must be given to their families or, in the case of foreigners, to their country of origin. We urge the Syrian authorities to take urgent measures to comply with their human rights obligations.

Mr. Chairman,

The EU encourages the process of democratisation in many African countries. We welcome the valuable work of the OAU in strengthening democracy, rule of law and good governance in Africa. However, the EU remains concerned about the high number of conflicts taking place in Africa. The human rights situation has been alarming in many countries, especially in the Great Lakes region.

Despite some progress, the EU remains concerned about continued human rights violations in Rwanda. Recovery from genocide, promotion of national reconciliation and democracy, promotion and protection of human rights and fundamental freedoms are primarily responsibilities of the Government of Rwanda. The EU also supports the work of the National Human Rights Commission. We stress the importance of its independence, effectiveness, broad-based composition and its close co-operation with the human rights mechanisms of the UN. The use of capital punishment in Rwanda is of concern to the EU. The EU calls on the Government of Rwanda to establish a moratorium on executions. Prison conditions in Rwanda are also of great concern. The EU is concerned that the programme of regrouped settlement (imidugudu) affects human rights and therefore urges the Government of Rwanda to apply the programme only with the participation and consent of the population. The EU follows with interest the developments concerning traditional justice aimed at reducing the excessive number of prisoners waiting for trial. When implemented, these mechanisms have to be in accordance with International human rights standards. The international community's support is vital for the effective work of the International Criminal Tribunal in Arusha. The EU encourages the Government of Rwanda to re-establish the co-operation with the UNHCHR and welcomes the first contacts in this regard. The EU also urges the government of

Rwanda to respect the Lusaka agreement aiming at a peaceful solution to the conflict in the Democratic Republic of Congo.

The EU is deeply concerned about the continuing and serious human rights abuses in Burundi. In the struggle between the armed forces and the rebels the victims are mostly women, children and the elderly. The EU is particularly concerned about the recent forced removals by the Burundi army of civilians and calls upon the Burundi government to allow people to return to their property. The EU strongly condemns the renewed outbreak of indiscriminate violence in Burundi and the attack on humanitarian relief personnel and urges all parties to respect the work of the humanitarian personnel. The EU urges all parties to refrain from any violence and to fully respect human rights. With respect to the Arusha peace process we encourage all parties to contribute constructively, to accept compromise and to reach the goal of agreement. The EU notes with interest a plan for reform of the judicial and penitentiary system prepared by the government of Burundi, and welcomes the adoption of the new Code of Criminal Procedure which will enter into force next year. The EU emphasises the importance of the fight against impunity and urges the government of Burundi to accelerate investigations relating to human rights violations, especially those where army units have been involved and to bring those responsible to justice. The functioning of the legal system and the prison conditions in Burundi continue to be an area of deep concern. A great number of the detained persons are still awaiting trial, the judicial procedure continues to lack transparency and prison conditions are extremely poor, particularly in the case of prisoners condemned to death. The EU regrets the frequent violations of the human rights of prisoners. The EU urges the government of Burundi to refrain from the use of death penalty. The EU calls upon the government of Burundi to continue its co-operation with the UN human rights mechanisms, in particular with the Office of the UNHCHR.

The EU welcomes the signature of the Lusaka Cease-fire Agreement and urges for its early implementation in order to solve the crisis in the Democratic Republic of Congo (DRC). The EU calls upon all parties to respect humanitarian law and human rights. All armed forces present in

the Democratic Republic of the Congo, regardless of their provenance, must avoid all military operations. The EU wants to underline that the problems related to human rights has become particularly alarming, especially in the eastern parts of the country. The EU is prepared to support the initiative to hold a national dialogue, as stated in the Lusaka Cease-fire Agreement on the national level between the government, all political parties and civil society with the aim of holding democratic, free, transparent and fair elections guaranteeing respect for human rights and of establishing the rule of law. The EU is worried about arbitrary detention and judicial restrictions concerning political freedom in the country. The EU notes the recent visit of the UN Special Rapporteur to the DRC and urges the government to facilitate an early visit of a joint mission entrusted with the task of investigating human rights violations in the DRC. The government of the DRC should end the rule of impunity and bring those responsible for these violations to justice. The EU welcomes the appointment of the Minister of Human Rights and the establishment of a national commission of inquiry to investigate alleged human rights violations in the DRC between 1996 and 1997 and having the mandate to co-operate with the UN to this end. The EU welcomes the efforts of the Government of the DRC regarding the voluntary return of refugees to third countries or to their country of origin. The EU also welcomes the appointment of a UN adviser to promote children's rights in the DRC and urges the government of DRC to co-operate with the adviser.

With regard to Uganda, the EU remains deeply concerned about the ongoing abduction, killing and rape of civilians in the north, many of them children, by rebel armies and also about the ongoing human rights violations committed by government troops. The EU condemns the recruitment and use of child soldiers by rebel armies in Uganda. The EU urges the government of Uganda to abide by its obligations under the International Covenants on Civil and Political as well as on Economic, Social and Cultural Rights.

In the field of good governance and the rule of law little progress has taken place in the Republic of the Congo since the peace agreement in 1997. The EU is concerned about the reported human rights

violations against the civilian population. Cases of arbitrary detention, torture, involuntary disappearances and deliberate, arbitrary killings of civilians occur in the country. The EU condemns human rights abuses by government forces and by other groups. The EU calls upon the authorities of the Republic of the Congo to investigate all human rights abuses which have occurred in the past and to bring the perpetrators to justice.

Mr. Chairman,

The EU is deeply concerned about the human rights situation in the Sudan. The EU has noted some positive developments, such as the stipulation of basic rights in the new Constitution, the establishment of the Constitutional Court and improvements in the efforts of the government to promote human rights. However, the EU remains deeply concerned about extra-judicial, summary and arbitrary executions, enforced disappearances, arbitrary detention without trial, torture and ill-treatment of civilians. Abduction of children and women to be subjected to forced labour and other similar purposes and cases of severe restrictions on the freedom of religion are still occurring in the Sudan. The EU calls upon the Government of the Sudan to take appropriate measures to establish the rule of law, to bring the national legislation closer to international human rights standards and to take effective steps to end ongoing human rights violations. The EU calls upon both parties in the civil war in southern Sudan to co-operate constructively and to reach an agreement to end the long-standing conflict. We welcome the first steps taken in establishing a UNHCHR office in the Sudan and encourage further dialogue between the Government of the Sudan and the OHCHR on the matter. The EU is about to start a dialogue with the Government of the Sudan, where the issues like human rights, democracy and the rule of law are key areas.

The EU welcomes the new developments in Algeria and signs of co-operation of the Government with international partners. In this regard the EU welcomes the stated readiness of the Government of Algeria to develop a dialogue with all human rights mechanisms and calls for the full co-operation of the Government of Algeria with these mechanisms.

The EU notes also with appreciation the invitation made by the president to non governmental organisations to visit the country. Reports on human rights violations such as disappearances, torture, arbitrary detention and extra-judicial executions have decreased as the overall security situation has gradually improved, but the human rights situation in the country is still a matter of concern. The EU welcomes President Bouteflika's pursuit of national reconciliation as well as the result of the referendum on the civil concord law and hopes that Algeria will finally be able to emerge from the violence its people have suffered for a number of years and to embark on the process on national reconstruction. The EU condemns terrorist violence and underlines that terrorism can only be combated in a context of the rule of law and respecting international human rights standards. The EU confirms its readiness to continue the dialogue and supports and encourages the reform process undertaken by the Government of Algeria.

The EU has welcomed recent developments in Nigeria, in particular the democratisation process and the overall improvements in the human rights situation. The EU appreciates the decision of President Obasanjo and his government to set up a commission mandated to investigate human rights abuses during the period of military rule. Further, the EU welcomes that the Judiciary has started to initiate penal proceedings against some individuals accused of grave human rights violations. However, the EU is concerned about the ongoing clashes between ethnic groups in the Delta area causing human suffering. The EU encourages the government of Nigeria to further promote human rights, in particular regarding ethnic minorities in the Delta area. The EU welcomes the stabilising position of Nigeria in the West-Africa region and hopes that this position could be used to further improve the security and human rights situation in the whole area.

The EU welcomes the Peace Agreement between Government of Sierra Leone and the RUF/AFRC signed in Togo in July 1999. The EU calls upon all parties to implement the Peace Agreement speedily and in full and thereby work towards a lasting peaceful resolution of the conflict that has imposed immense suffering on the people of Sierra Leone. The EU welcomes the establishment of a Truth and Reconciliation

Commission as provided for in the agreement and stresses the importance of its successful functioning. The EU emphasises that the accountability of individual perpetrators of grave human rights violations is important in ensuring a fair and equitable justice system and ultimately reconciliation and stability in Sierra Leone. Grave violations of human rights, atrocities such as murder, mutilation, torture, rape and the use of children as soldiers must be addressed. The EU stresses the need to bring to justice, in an appropriate manner individuals who incite or cause violence against civilians in situations of armed conflicts or who otherwise violate international humanitarian and human rights law. The EU urges all parties to the Peace Agreement to co-operate with the UN human rights mechanisms, including the appointed UN adviser promoting children's rights.

The European Union notes with concern that the Parliamentary Elections held in Equatorial Guinea in March 1999 were carried out in a way that endangers the process of democratisation. Serious breaches, such as unequal access to the media, restrictions on freedom of movement and on public assembly of members of the opposition as well as lack of impartiality of the National Election Committee, occurred during the elections. The EU appeals to the Government of Equatorial Guinea to continue the dialogue with all political parties and to ensure the independence and efficacy of the National Election Committee, so as to avoid these incidents in the future. The EU also remains concerned by continuing allegations of torture, poor prison conditions and arbitrary detention of family members of wanted suspects and calls upon the Government of Equatorial Guinea to lend full support to the newly appointed Special Representative of the Commission on Human Rights.

Mr. Chairman,

The EU has repeatedly condemned violations of human rights in the context of the Eritrea and Ethiopia conflict, including violations against other nationalities living within Eritrea's or Ethiopia's borders, and against persons belonging to minorities. The EU underlines that

deportations and other violations of human rights and humanitarian principles undermine the quest for peace, reconciliation and confidence building between the two nations. The EU urges the governments of Eritrea and Ethiopia to respect international humanitarian law and human rights. The EU commends the efforts of the OAU in seeking a peaceful solution to the conflict, which has caused enormous human and physical losses in Ethiopia and Eritrea. The EU stands ready to support the implementation of the framework agreement and related other supportive documents approved in July 1999. The EU appreciates Eritrea's readiness to proceed with the implementation of the framework agreement. The EU urges Ethiopia and Eritrea to immediately end all hostilities and proceed under the mediation of the OAU to a cease-fire and to the signature and implementation of the framework agreement.

The EU remains concerned about the continuing human rights violations caused by the ongoing conflict in Somalia, in particular in the southern parts of the country. The situation is aggravated by a lack of legal authority, the rule of law, absence of a fair judicial system as well as by persisting acts of violence against humanitarian relief workers. The human rights violations of women and girls, including the practice of female genital mutilation are of deep concern. The EU urges all parties in the conflict to continue their efforts to find a peaceful settlement and to respect and to promote human rights. We urge all Somalis and the neighbouring countries to refrain from the use of force and to work towards establishing the conditions necessary for the reconstruction of a society in which the human rights of all can be protected and the will of the people respected. We also urge all parties concerned to facilitate the work of the humanitarian aid-organisations and to guarantee the distribution of emergency food supplies to limit the effects of a pending food shortage in the all parts of the country.

The human rights situation in Angola is deteriorating. The European Union deplores the continuation of the civil war in Angola, for which the responsibility lies primarily with UNITA. In this regard, the EU once more stresses its commitment to maintaining strong international pressure on UNITA and its leadership through full implementation, by all UN

Member States, of UN sanctions against UNITA. Since the resumption of hostilities human rights abuses and breaches of international humanitarian law have increased, including indiscriminate killing of civilians and forcible recruitment of children into military service. The number of refugees and displaced persons has risen dramatically. The EU reiterates its appeal to the Government of Angola and UNITA to respect human rights and to co-operate with the humanitarian organisations in the delivery of emergency relief assistance, to guarantee the safety and freedom of movement of their personnel, as well as access to affected populations. We call on the Government, but in particular on UNITA, to immediately cease mine laying activities against the civilian population and to allow them access to food supplies. The EU welcomes the inclusion of human rights in the mandate of the United Nations Office in Angola (UNOA) and calls on the Government and on UNITA to co-operate fully with the future UN presence in Luanda. The EU considers the UN continued presence in Angola highly important for the promotion of peace, national reconciliation and respect for human rights in the country. The EU is very concerned about the recent arrests and detainment of journalists and urges the Government of Angola to fully respect the freedom of the press.

Mr. Chairman,

The European Union expresses its concern about the continued repression of dissidents and members of political opposition in Cuba, as well as about the severe penalties imposed on dissidents. An open and meaningful dialogue on all human rights issues and co-operation with the UN human rights mechanisms would be in the best interest of the entire Cuban society. The EU encourages Cuba to accede to the two International Covenants. The EU encourages the Government of Cuba to facilitate a peaceful transition towards democratic pluralism and a multiparty system. The EU recognises that some positive action by the Cuban authorities has taken place, namely to guarantee a degree of freedom of religion enshrined in the constitution and to develop and strengthen the social welfare system. At the same time the EU urges the authorities to take vigorous steps to also grant freedom of expression, opinion, association and assembly for the Cuban people. The European

Union is concerned about the recent trend regarding the further use of the death penalty in Cuba.

The EU reiterates its concern about the persistent political and constitutional crisis in Haiti and hopes that the country will soon be able to return to normal political life and the rule of law. We appeal to the Haitian authorities and to the political parties to take concrete steps to resolve the political and electoral crisis. The EU emphasises that the organisation of free and fair elections is the only solution to the present situation. The EU welcomes the announcement of the dates for both electoral rounds. The EU is confident that the elections, although delayed, will be held in a fair and transparent manner. However the announced calendar has to be respected and the EU emphasises that a new delay would be a serious challenge to the democratic process in Haiti. The EU condemns attacks on human rights defenders and urges authorities to investigate all such attacks and bring those responsible to justice. The EU urges the government of Haiti to guarantee the function of the National Human Rights Institute.

The EU is very concerned about the recent trend towards further use of the death penalty in the Caribbean. A long standing de facto moratorium has ended in Trinidad and Tobago. A number of other countries have implemented the death penalty since the later part of 1998. We continue to urge all countries to refrain from applying the death penalty. The EU regrets that some Caribbean countries have withdrawn from the Optional Protocol to the International Covenants on Civil and Political Rights and re-accede with a reservation to Article 1. The broadly formulated reservation limits the obligations of the governments towards individuals under sentence of death.

The European Union welcomes the progress achieved by the Guatemalan Government to improve the human rights situation in the country since the signing of the Peace Agreement. However, the EU remains concerned about unresolved cases of violence such as the assassination of bishop Gerardi and calls upon the Guatemalan authorities to ensure full investigation and to bring those responsible to justice. The EU urges the Guatemalan authorities to take all steps necessary to implement the

recommendations made by the Commission for Historical Clarification to the fullest possible extent. This has to be done as a element to the existing peace process, in order to strengthen democratisation and to enable true reconciliation in Guatemalan society. The EU hopes that, despite the disappointing result of the referendum held in early spring, constitutional changes and reform of the judicial system will be taken forward, and progress in the implementation of the peace accords will continue. The EU urges the new government to take measures for the full implementation of the agreements and the candidates to the general elections of November 7th to commit themselves with the implementation of the peace accord.

The EU welcomes and fully supports the efforts of the new Colombian Government to find a solution to the long-running internal conflict which affects the lives of all Colombians. We welcome also the readiness of the Colombian government to give the highest priority to the promotion and protection of human rights and to address the high level of impunity. We encourage the government of Colombia to continue to investigate human rights violations and to bring the persons involved and responsible to justice in a due process of law. The EU stresses the importance of the renewed mandate of the Office of the High Commissioner in Bogota. Targeted and determined measures in all fields have to be taken to disband all paramilitary groups and guerrilla groups. All acts of terrorism and all breaches of international humanitarian law, in particular those directed against the civilian population are condemned by the EU in the strongest terms. Finally, the EU urges the government of Colombia to take effective legal, administrative, security and financial measures to protect all the people of Colombia, particularly human rights defenders, and to develop a meaningful and permanent dialogue with the civil society of Colombia. The EU follows with great interest the developments regarding the peace negotiations and invites all parties to work towards a peaceful solution to the conflict affecting the whole country.

The EU deeply regrets the decision made by the Peruvian Parliament on July 7, to withdraw from the jurisdiction of the Inter-American Court of Human Rights. The EU is concerned to note that this decision deprives Peruvian citizens of their right to appeal to a supranational

court and of the ultimate guarantee that such a right provides. We call upon the Peruvian Government to ensure the independence of the judiciary and to investigate fully incidents in which journalists and the independent media have been intimidated and harassed. It welcomes the activities of the Special Commission created by the Peruvian Government in order to recommend the liberation of people that have been wrongly detained.

The EU notes with interest the measures taken by the Mexican government to tackle the question of impunity by promoting human rights education for military, judiciary and law enforcement officials. We expect these measures to lead to full respect of constitutionally guaranteed rights and to contribute to the ending of impunity and serious human rights violations, including torture, arbitrary executions and disappearances. The EU encourages the Mexican Government to continue its efforts to promote and to protect human rights of women, children. The human rights of indigenous people should be fully respected in all circumstances. The EU welcomes the visit by the Special Rapporteur on torture and on extra-judicial summary and arbitrary executions. The EU welcomes also the forthcoming visit of the UNHCHR to Mexico and calls upon the Government to co-operate fully in this regard.

Mr. Chairman,

At the World Conference on Human Rights, the international community reconfirmed its conviction that all human rights are universal, indivisible, interdependent and interrelated. The European Union is firmly committed to this principle. It enshrines the mandate for all Governments to make human rights a reality for all people. The protection and promotion of human rights is a legitimate concern of the international community. The human being must be at the centre of all human rights activities. On the eve of the new millennium, the objectives defined at the World Conference remain valid. Promoting human rights is a challenge without limits.

Thank you, Mr. Chairman

Ulkoasiainministeri Tarja Halosen puheenvuoro YK:n ihmisoikeustoimikunnan 55. istunnossa. Geneve 26.3.1999.

Mme Chairperson,

Let me, first of all, congratulate you on your election to the Chairmanship of this Commission. I wish you and the other members of the Bureau every success in your important tasks. May I assure you that you can count on the full support and co-operation of the Finnish delegation.

Let me also take this opportunity to express my appreciation and thanks to Mrs Mary Robinson, the High Commissioner for Human Rights, for the extensive and valuable work she has carried out in the exercise of her office.

In addition to what was said earlier by Mr Fischer, the Foreign Minister of Germany, on behalf of the European Union, I wish to make the following remarks.

Although the primary responsibility for ensuring human rights remains with Governments, the United Nations, as a global organisation, has an indispensable role in promoting human rights. Today I would like to highlight three areas where further steps are needed; namely implementation of human rights standards, developing human rights mechanisms and supporting the activities of the High Commissioner.

Firstly, Finland would like to echo once more the repeated calls for the universal ratification of all core human rights treaties. The accession to human rights Conventions has in fact made progress. However, there are still serious and even surprising deficiencies regarding the ratification of treaties. Even the universal ratification of the Convention on the Rights of the Child has still not been achieved at the eve of the tenth anniversary of the Convention, as two countries

have not acceded to the Convention. For the individual, however, what makes all the difference is that the ratification is followed by effective implementation.

The system is based on the notion that whenever States take upon themselves international treaty obligations they do this in good faith and with a genuine intention to implement them. Finland urges all Governments to accede to human rights treaties without reservations incompatible with their objective and purpose. We also call upon States Parties to review all their other reservations with a view to withdrawing them. Human rights are universal and should not be undermined by vague and sweeping reservations. Finland has objected to reservations by certain countries that in a general manner give priority to national law and other regulations. The fact that in many instances these reservations invoke religious or other doctrines does not in any way legitimise them.

Suppressing impunity for human rights violations has become a key theme in ensuring compliance with human rights standards. The adoption of the Statute for the International Criminal Court (ICC) in Rome last July was a major step towards creating a permanent, effective enforcement mechanism of human rights law. For Finland the creation and the early activation of the ICC is now a priority. Finland emphasises the importance of timely and widespread endorsement and ratification of the ICC Statute. In a spirit of co-operation, all States should do their utmost to facilitate the entry into force of this major instrument of future human rights law.

Mme Chairperson,

We Finns are quite pragmatic. For me it is therefore important to ask how we can best put human rights standards into practise. One must be prepared to see if the structures, when in place, effectively serve the cause they have been created for.

Finland gives full recognition to the important role played by the mechanisms of this Commission. We fully support the guiding

principle of the report of the Bureau. It is important to enhance the capacity of the United Nations to promote and protect internationally recognised human rights and to contribute to the prevention of human rights violations. We must use the momentum and proceed with the proposals contained in the report.

Finland calls on all Governments to co-operate with human rights mechanisms and to allow them access to the country concerned without imposing limitations on their work. In cases where Governments do not co-operate, it is justifiable to draw attention to such matters in this Commission. Finland finds it totally unacceptable that the Special Rapporteurs still fail to receive the full co-operation of all States in discharging their mandates.

At the same time, we must make sure that essential human rights issues are covered by the appropriate mechanisms. Finland notes with satisfaction that the area of economic, social and cultural rights is now better covered. The Special Procedures on education and extreme poverty have started to fulfil their mandates.

The issue of gender is crucial in this respect. It is essential that all human rights mechanisms, either thematic or those concentrating on country situations, apply a gender perspective. Finland appreciates the work of the first Special Rapporteur concentrating on women's rights. I would like to congratulate the Special Rapporteur on Violence against Women for her excellent work. However, one Rapporteur on women's rights is not enough. Finland will continue to insist that a gender perspective is included in the mandates of all relevant human rights mechanisms.

Mme Chairperson,

The activities of the High Commissioner for Human Rights have clearly expanded in recent years. There is, among other things, a growing demand for human rights' field operations. Field operations can be instrumental in supporting the development of a sustainable human rights culture, especially in times of change. Human rights

should also be effectively linked to various UN actions, for instance in crisis situations. Finland for its part will continue to donate funds directly to the various operations of the High Commissioner, including field operations.

However, not everything can be financed through voluntary contributions. Finland has repeatedly called for additional resources for the High Commissioner to be provided from the UN regular budget. Finland associates herself with the appeal by this Commission for more regular budget resources.

Mme Chairperson,

Racism is truly a human rights issue. It is not enough for Governments to refrain from racist and discriminatory actions themselves. Governments also have a responsibility to take action to eliminate racial discrimination in their societies and promote understanding among different groups and individuals. The World Conference on Racism is an appropriate occasion for exchanging experiences on how to best achieve this ambitious and important goal. And there is no way of being proactive without NGOs. It is essential that transparency towards civil society is maintained throughout the process.

During the preparations for the World Conference we must try to grasp the whole picture of racism. Women, for instance, may have their own distinctive experience of double-discrimination based on ethnic origin combined with gender. Children of minority ethnic origin may not obtain a just start to their lives because of barriers to education. Minorities and indigenous peoples are almost by definition more vulnerable than the majority population to violations of their human rights, and in some cases to violence.

Racism is still a serious world-wide problem. We should view this issue truly as one that concerns all of us.

It is important that regional preparations are not viewed as separate processes but closely linked to the World Conference itself. In Europe

a lot remains to be done. The Roma people, for instance, continue to face discrimination in various parts of Europe. Immigrant communities encounter xenophobia in a variety of situations and often feel excluded from our societies.

Finland hopes that the World Conference on Racism in the year 2001 will give a boost to the efforts to promote the universal ratification of the Convention on the Elimination of Racial Discrimination. This would be an important step in combating all forms of discrimination based on race, colour, descent, or national or ethnic origin.

Finland finds that the protection of minorities and indigenous peoples is at present not sufficient. This being so, new instruments as well as the strengthening of existing mechanisms should be considered. As to the rights of indigenous peoples, the valuable contribution of the ILO provides us with a basis for their further development.

Mme Chairperson,

Finland opposes the death penalty in all circumstances and actively advocates its abolition world-wide. This objective may seem an obvious one. However, as the capital punishment is still maintained in numerous countries, let me explain our point of view a little bit more. Finland's position is based on our own experience. We have not carried out any executions in peace time since the year 1826 and the last provisions regarding the use of death penalty under martial law were removed in 1972.

The death penalty is an inhuman form of punishment. The practice of confining persons condemned to death for long periods can also be considered as a form of inhuman, cruel or degrading treatment. If a trial is not conducted fairly, the imposition of the death penalty is a serious miscarriage of justice. The death penalty can also discriminate against certain groups in society. An essential argument against the death penalty is that it always carries with it the risk of innocent people being executed - after which no remedy exists. Moreover, research has shown that capital punishment does not act as a deterrent.

As a first step, Finland expects countries to refrain from carrying out executions. It is true that international law does not prohibit the death penalty as such, but it lays down several important restrictions on its use. The death penalty can only be used for the most serious crimes and never in the case of minors and pregnant women. It should not be applied to persons who have become insane. Moreover, the Convention on the Rights of the Child prohibits imposition and use of the death penalty for a crime committed by a person below 18 years of age. There are also minimum requirements as to the manner in which the death penalty is imposed and implemented. In this context, the guarantee of a fair trial is extremely crucial. However, the minimum guarantees covering the death penalty under international law are not always met.

Work to combat the death penalty is more prominent in international fora than was formerly the case. Finland welcomes this development. The Commission on Human Rights has adopted a resolution aimed at restricting the use of the death penalty. Finland has given active support to this project and will support similar moves in the future. There are now 105 countries in the world that have abolished the death penalty in law or in practice. Finland urges all these countries to ratify the Second Optional Protocol of the ICCPR, which prohibits the use of the death penalty in States Parties.

Mme Chairperson,

Because of the limited time, I have concentrated on three themes: strengthening human rights, combating racism and abolishing the death penalty. I am fully aware that your agenda is much broader. Promoting human rights is a challenge without limits. I wish you all success in your endeavours.

Thank you, Mme Chairperson.

Ulkoasiainministeri Erkki Tuomiojan puheenvuoro YK:n ihmisoikeustoimikunnan 56. istunnossa. Geneve 27.3.2000.

Mr Chairman,

This is my first opportunity in my new capacity to attend and address a meeting of this Commission. I extend my congratulations to you on your election and wish you and the other members of the Bureau every success in your work, which is both important and challenging. This work, just as all the other human rights work within the UN system, would be obviously incomplete without the tireless efforts of Mary Robinson, the High Commissioner for Human Rights, carried out in the exercise of her office. I pledge my full support for her work.

Before presenting this national statement of Finland I would like to refer to the intervention made earlier by Mr Jaime Gama, Minister of Foreign Affairs of Portugal, on behalf of the European Union. It was a statement with which I and my government associate ourselves fully.

Mr Chairman,

All value systems have through the course of history manifested a firm belief in the inherent dignity of human life. Ethical and religious traditions have developed the shared conviction that humans are endowed with reason and conscience and should act towards one another in a spirit of fraternity. The UN, in the aftermath of two catastrophic world wars, built on that when it undertook to codify universal legal norms corresponding to the universal rights that derive from this dignity of the human person. The Universal Declaration on Human Rights was a codification of the existing fundamental values of all peoples.

I am pleased to note that the time has long passed since governments could unilaterally waive respect for these rights at their convenience. By virtue of their universal nature, their realisation is a legitimate

matter of international concern. I believe that governments subject themselves to a crucial international obligation to this effect when they, under the UN Charter, sign up to take joint and separate action in co-operation with the UN to achieve universal respect for, and observance of, human rights and fundamental freedoms for all without distinction as to race, sex, language, or religion.

All Governments are today also accountable to each other for ensuring full respect for all human rights and fundamental freedoms. The comprehensive set of human rights treaties and protocols adopted under the auspices of the UN has established a fabric of legal obligations constituting voluntary but irrevocable limitations to the sovereign rule of states. Treaty-monitoring bodies are making every effort to scrutinise our performance both at the level of legislation, policies and practices as well as in individual cases. The steadily growing number of ratifications and accessions proves that there is generally wide support for further international human rights monitoring.

We still need to do more to make human rights a reality for everybody. We need to improve their implementation globally. This is not only true of governments that appear to act in bad faith and clearly in disregard of concerns brought forward by the international community. This is just as true for states that act in good faith but lack resources and expertise and where the level of activity of the civil society is low. In some regions states have found that a pertinent means of improving their own human rights record and individual protection is to make their accountability subject to binding decisions by regional courts.

Mr Chairman,

In my view the Commission on Human Rights could do much more to monitor and encourage the realisation of human rights and to contribute to the prevention of human rights violations. At the same time Finland fully recognises the importance of the present machinery, established over the years by the Commission. Finland calls on all governments to co-operate fully with the Special Rapporteurs and working groups and

respect the procedures and mechanisms of the Commission, who are doing a very good job within the constrained resources and the limitations imposed by their mandates. While I acknowledge the efforts of the inter-Governmental working group to enhance the effectiveness and independence of these mechanisms I would ideally like to see a more ambitious reform at an appropriate time in the future.

International accountability for the performance of governments in the field of human rights is meaningless if there is a lack of corresponding domestic accountability. The first responsibility for the realisation of human rights obligations lies with the state. Governments must guarantee that administration of justice meets the required standards and should to that effect also create appropriate independent national institutions.

Mr. Chairman

Human rights violations occurring in Chechnya have raised deep concern among Governments and the public opinion alike. Suffering inflicted on the civilian population has been unacceptable. It is necessary to launch without delay full investigations into alleged violations of human rights and humanitarian law and to bring those responsible to justice. Ensuring full cooperation with international human rights mechanisms is essential. Finland expects that the High Commissioner for Human Rights, Mrs Mary Robinson, will be able to visit Chechnya soon and also emphasises full cooperation with European mechanisms, the Council of Europe and the OSCE. Unhindered access to aid agencies must be secured so as to avoid further human suffering. Russia is bound by international human rights conventions and compliance with treaty obligations must be ensured in the future.

Mr Chairman,

The involvement of civil society, non-governmental organisations and committed individuals is crucial if states are to fulfil their duty and responsibility to promote and protect all human rights and fundamental freedoms. Human rights defenders expose deficits in the realisation of

human rights and they uncover human rights violations. They draw the attention of the respective Governments and Parliaments and, when necessary, of the international community to situations in which human rights standards are disregarded.

Governments should perceive human rights defenders as partners in a common effort to improve comprehensively a country's human rights situation. Governments have accepted this in principle, when they have adopted the Declaration on Human Rights Defenders.

We need to move forward in making reality of the principles of the Declaration. The effective implementation of the Declaration needs to be promoted. The human rights defenders who are at risk must be protected. It has become clear that the existing mechanisms do not have the capacity to deal with this issue effectively. That is why we need, in this session, to request the Secretary General to appoint a Special Representative on human rights defenders.

Mr Chairman,

The increasingly free movement of finance and international corporate mergers may pose challenges for governments to maintain control over their social policies and meet standards in the field of labour and human rights, including economic, social and cultural rights. On the other hand, civil society is networking internationally and has certainly put corporations under pressure to account to consumers for their performance in maintaining environmental and human rights standards. In this new situation governments need to respond to these increasingly global phenomena by improving their international co-operation and their interaction with civil society.

Mr Chairman,

I wish to take up the continuing unequal status of women as a fundamental distortion of human rights. Even if human rights are the same for all, women and girls still do not see their rights become reality in the same way as men and boys do. Various reasons related to tradition,

culture or religion are invoked to justify the unequal treatment of women. None of the reasons offered to uphold gender discrimination is acceptable. De jure discrimination still occurs when various restrictions on women's human rights are imposed through legislation by states that should instead protect the rights of all their citizens. Women are not a vulnerable group: they are fully capable members of society – provided that their status is not abused by discriminatory laws or practices that prevent them from fully exercising their rights.

Mr Chairman,

The imposition and use of the death penalty is a serious human rights problem with many dimensions. Finland is convinced that since the death penalty can never be applied in a way compatible with human dignity it should be opposed in all its forms until its complete abolition. In reality numerous human rights standards are jeopardised by the use of the death penalty, in addition to the most obvious ones related to the right to life and the right to freedom from inhuman and degrading punishment. A problem that occurs commonly where the death penalty is still applied, is that it is disproportionately imposed on persons belonging to disadvantaged minorities and on persons at the lower end of the income scale. Moreover, it seems to me that societies which are determined to narrow down social inequalities seem more apt to reject this degrading custom than are countries which are indifferent towards social exclusion and poverty. I am astonished that even some of the wealthiest countries do not always provide the resources to guarantee a decent professional defence for those in danger of facing the death penalty. In my view the very fact that an issue of such gravity becomes subject to budgetary argument in a wealthy country is a sign that the death penalty is being applied excessively and for crimes other than the most serious ones.

Mr Chairman,

I am convinced that the prosperity and peace of modern society depend on our ability to accommodate differences and promote tolerance.

Countries that have learned to benefit from a wide range of traditions seem to be the most prosperous both culturally and economically. In contrast, societies based on intolerance have not only put a heavy burden on the people who live in them, but have grown potentially dangerous to their neighbours.

In order to be able to promote tolerance effectively we need an insight into the character of the problems facing us.

The forthcoming World Conference on Racism provides us with an opportunity to obtain one and to develop our understanding of what the perception of racism as a human rights issue implies. Racism can be understood firstly as an ideology, which seeks to differentiate and dominate, or secondly as a practice. The Convention on the Elimination of Racial Discrimination covers all forms of discrimination and offers valuable common ground for combating racist ideologies and practices. It condemns direct or indirect discrimination based on race, colour, descent or national or ethnic origin. The Convention thus lays the foundation for a broad interpretation of racism according to which no form of discrimination is more defensible than another.

The scope of the World Conference must be broad if we are to face the challenge in its entirety. In the context of the World Conference a voice should be given to victims of racism and, to that effect, the active participation of non-governmental organisations in this process is indispensable.

Mr Chairman,

The problems related to racism continue to pose a serious challenge in Europe. Migrant communities and persons belonging to national minorities often face problems related to the labour market and feel excluded from society in other ways. Finland emphasises the importance of the participation of minorities in all decision making that concerns them. As an example of this I can refer to our positive experience of the cultural autonomy of the Sami, the indigenous people of Finnish Lapland, and to the long-standing co-operation with

the Roma minority in joint efforts to protect and promote their rights. We can combat exclusion from society by safeguarding minority rights and thereby reduce tension and the potential for racism.

The rights of indigenous peoples, including their linguistic and cultural rights, continue to be at risk in many parts of the world. Persons belonging to indigenous communities are often victims of racism. That is why Finland warmly welcomes the progress achieved towards establishing a Permanent Forum for Indigenous Issues under ECOSOC. The forum is essential for safeguarding the effective participation of indigenous peoples and it must have a broad enough mandate to enable it to fulfil the purpose of promoting indigenous rights within the UN system. I hope that this meeting will produce a concrete recommendation for a mandate to establish the Permanent Forum.

Mr Chairman,

Flows of refugees are often the product of violations of human rights directed at minorities. Issues related to refugees and asylum seekers must thus be viewed in the context of respecting and promoting human rights as well as preventing discrimination. The European Council in Finland last October reaffirmed the EU's commitment to the obligations of the Refugee Convention safeguarding the rights of third country nationals and combating racism. This positive development must be sustained by effective follow-up.

Thank you Mr Chairman.

IHMISOIKEUDET INTERNETISSÄ

ULKOASIAINMINISTERIÖ

<http://formin.finland.fi>

Ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosasto

<http://global.finland.fi>

Suomen EU-puheenjohtajuuskaudella pitämiä puheita

<http://www.un.int/finland/eustate.html>

YHDISTYNEET KANSAKUNNAT

<http://www.un.org>

YK:n ihmisoikeusvaltuutettu

<http://www.unhchr.ch>

YK:n pakolaisvaltuutettu

<http://www.unhcr.ch>

EUROOPAN TURVALLISUUS- JA YHTEISTYÖJÄRJESTÖ ETYJ

<http://www.osce.org>

ETYJin demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimisto ODIHR

<http://www.osce.org/odihr>

EUROOPAN NEUVOSTO

<http://www.coe.int>

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ECHR

<http://www.echr.coe.int>

Euroopan ihmisoikeustoimikunta

<http://www.dhcommhr.coe.int>

Euroopan kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämisen komitea

<http://www.cpt.coe.int>

Euroopan rasmin ja muukalaisvihan vastainen komissio ECRI

<http://www.ecri.coe.int>

MUITA

Kansainvälinen työjärjestö ILO

<http://www.ilo.org>

ISSN 0358-1489
ISBN 951-724-324-3